

styrk fagbevegelsens kampkraft

Oktober

faglig studiebok fra akp(m-l)

Tom side

STYRK FAGBEVEGELSENS KAMPKRAFT

Tom side

STYRK FAGBEVEGELSENS KAMPKRAFT

Faglig studiebok
fra AKP(m-l)

FORLAGET OKTOBER A/S OSLO 1974

© Copyright 1974
Forlaget Oktober A/S
1. opplag: 3000
ISBN 82-7094-070-4
Trykt i offset hos A/S Duplotrykk

DEL I: DET NORSKE KLASSESAMFUNNET	s. 11
I. KLASSENE	s. 12
Produksjonsmidler og produksjonsforhold	s. 12
Finnes det klasser i Norge?	s. 14
Klassesamfunnet	s. 17
Klassene i Norge	s. 18
Monopolborgerskapet	s. 19
Det øvrige borgerskap	s. 20
Småborgerskapet	s. 20
Proletariatet	s. 21
Halvproletariatet	s. 22
Byråratkapitalistene	s. 22
Klassekamp	s. 22
II. ARBEID OG KAPITAL	s. 23
Er arbeiderklassen utbyttet?	s. 24
Merverdi	s. 26
Fordeling av merverdien	s. 27
Varens verdi	s. 29
Hva bestemmer hvor stor lønna blir?	s. 30
Lønnskaketeorien	s. 31
Levestandard	s. 31
Lønn og vekst	s. 33
Lønn og priser	s. 35
Hvorfor stiger prisene	s. 36
III. STATEN	s. 38
Hva er en stat?	s. 38
Er staten nøytral?	s. 40
Statens inntekter og utgifter	s. 41
Statens økonomiske rolle	s. 43
IV. KRISER OG ARBEIDSLØSHET	s. 44
Hører arbeidsløshet historien til?	s. 45
Hvorfor kriser?	s. 46
Statenen og krisene	s. 48

V. IMPERIALISMEN	s. 48
VI. SOSIALISMEN	s. 50
Hva vil sosialismen bety i Norge?	s. 52
DEL 2: TARIFFOPPGJØRENE	s. 57
FORORD	s. 58
I. HVA ER EN TARIFFAVTALE?	s. 59
Historisk bakgrunn	s. 59
Hvem er tariffpartene?	s. 59
Hovedavtale, landsoverenskomst, særavtale og arbeidsavtale	s. 60
II. HVORDAN FOREGÅR ET TARIFFOPPGJØR? ...	s. 61
Innad	s. 61
Utad	s. 63
III. HVORDAN SKAL VI UTFORME TARIFFKRAVA?	s. 64
Det finnes ingen såkalt »Rettferdig lønn»	s. 65
Prinsipper for utforming av tariffkrava	s. 66
Del av produktivitetsveksten	s. 66
Kompensasjon for prisstigninga	s. 67
Tariffoppgjøret 1974 – et regneeksempel	s. 67
Kommentar til ei slik oppbygging av lønnskrav	s. 70
Hvordan skal man finne tallmateriale?	s. 73
IV. OPPGJØRSFORMEN	s. 74
Forbundsvisse oppgjør eller samordna oppgjør	s. 74
Hva skjer ved samordna oppgjør?	s. 76
LO-ledelsens argument for samordna oppgjør	s. 77
Hva er solidarisk lønnspolitikk?	s. 79
Hvor står SV i forholdet mellom sosialdemokratisk og kommunistisk lønnspolitikk?	s. 80
V. AVSTEMNING OVER TARIFF-FORSLAG	s. 82
Historisk bakgrunn	s. 82
Kobling	s. 84
Avtaleting og kompetente forsamlinger	s. 85
Uravstemning også ved indeksoppgjør	s. 86
VI. TVUNGEN VOLDGIFT/LØNNSNEMD	s. 88
Historikk	s. 88
Arbeidstvistlovgivningen blir til	s. 88
Midlertidige lover om voldgift (1916 – 28)	s. 89
DNA/LO går inn for voldgift (sist i 30-åra)	s. 89
Totalt streikeforbud (1945 – 53)	s. 90

Dagens situasjon (1953 – 73)	s. 91
Oppsummering	s. 91
Myndighetenes begrunnelse	s. 92
Myndighetenes taktikk	s. 93
Streikerett – på papiret	s. 93
Hvorfor unngå tvungen voldgift?	s. 94
To slags motstand mot tvungen voldgift?	s. 95
VII. STATENS ROLLE	s. 97
Ulike syn på staten	s. 97
Staten og den økonomiske politikken	s. 98
Direkte og indirekte statsinngrep	s. 100
Hva er inntektspolitikk?	s. 101
Angrep på arbeidernes lønn	s. 102
<i>Samordning</i>	s. 102
<i>Rammer</i>	s. 103
<i>Statens »mellomkomst» eller innblanding</i>	s. 104
<i>De fagorganisertes regnin presenteres overfor staten i stedet for NAF</i>	s. 106
<i>Helhets- og pakkeløsninger</i>	s. 106
<i>Undergraving av inngåtte tariffavtaler</i>	s. 107
Angrep på arbeidernes organisasjonsrettigheter	s. 108
Angrep på de sosiale delene av de offentlige budsjett	s. 110
Angrep på folkevalgte organers myndighet	s. 113
Samarbeidsutvalgene mellom LO-NAF-STATEN	s. 114
Kontaktutvalget	s. 114
Det tekniske beregningsutvalg («Aukrust-utvalget»)	s. 114
Det økonomiske fellesutvalg	s. 115
Rådet for pris og inntektspolitikk	s. 116
Mot den korporative stat	s. 118
Hva er koporatisme?	s. 118
Ideologien bak en statlig inntektspolitikk	s. 122
Staten og tariffoppgjørene – en sammenfatning	s. 124
VIII. INDEKSAVTALER	s. 126
Vern om reallønna	s. 126
Skuebrød og realiteter	s. 126
To linjer i vernearbeidet for reallønna	s. 128
Indeksavtaler	s. 130
Konsumprisindeksen	s. 131
Hvordan beregnes konsumprisindeksen?	s. 131

Gir konsumprisindeksen uttrykk for den reelle prisutviklinga?	s. 132
Reallønn og realdisponibel inntekt	s. 134
Manipulering med konsumprisindeksen	s. 134
Hel- og halv-automatiske indekssklausuler	s. 135
Svingetall og rød strek	s. 136
Kompensasjonsgrad	s. 138
Subsidiepolitikken – et middel til manipulering og bedrageri	s. 139
Subsidiene brukes til å manipulere den røde strek	s. 139
Subsidiepolitikken virker til å underbygge påstanden om at det er lønnstilleggene som driver prisene i været	s. 142
Hvem betaler regninga?	s. 145
Når 7=28	s. 146
DEL 3: DEN LOKALE KAMPEN	s. 147
I. LØNSSYSTEMER	s. 148
Akkordlønn og tidlønn	s. 150
Akkordsystemet som middel til økt utbytting	s. 150
Akkordsmetoder	s. 151
LO/DNA-ledelsen som salgsagenter for kapitalen	s. 152
Lønssystemer og solidaritet på arbeidsplassen	s. 154
Arbeids- og personvurdering	s. 156
Hvilket lønssystem ønsker vi?	s. 158
II. HVA ER LØNSSGLIDNING?	s. 160
Hvordan skjer lønnsglidning?	s. 161
Omfanget av lønnsglidningen	s. 162
Lønnsglidning og tariffoppgjør	s. 162
Kapitalistene og lønnsglidningen	s. 164
III. FREDSPLIKTEN	s. 166
Arbeidstvistloven – en klasselov	s. 166
Styringsretten – en sikring av kapitalens herredømme på bedriften	s. 168
Sanksjonsmidler mot »ulovlig arbeidsnedleggelse»	s. 169
Arbeidsretten	s. 171
Kampen mot arbeidsretten	s. 173
IV. TAKTIKKEN FOR LOKAL KAMP	s. 176

Den strategiske defensiven	s. 176
Streiken er en skole i krigen, men	
ikke krigen sjøl	s. 177
Kan fagbevegelsen lede kampen for sosialismen?	s. 179
Forberedelse til kamp	s. 180
Ledelse av aksjonen	s. 183
Forholdet mellom masser og ledelse	s. 186
Kampformene og bruken av dem	s. 189
<i>Gå sakte</i>	s. 189
<i>Overtidsnekt</i>	s. 189
<i>Sit down</i>	s. 189
<i>Trusel om streik</i>	s. 190
<i>Timestreik, punktstreik, full streik</i>	s. 190
<i>Okkupasjon av bedriften</i>	s. 191
<i>Work-in</i>	s. 192
Tiltak fra arbeidskjøperne for å bryte streiken	s. 193
Det faglige byråkatiets rolle	s. 196
Streikestøtteamet	s. 197
Seier eller nederlag? Om avblåsing	
av streiken	s. 198
Streiker som ledes av forbunds- eller LO-ledelsen	s. 199
Oppsummering	s. 201
STUDIEVEILEDNING	s. 202
Forslag til spørsmål	s. 203
Til del 1	s. 203
Til del 2	s. 203
Til del 3	s. 205

FORORD

Fagbevegelsen er den største og viktigste masseorganisasjonen i Norge. Den er skapt av arbeiderklassen i dens kamp mot utbytting og undertrykkelse.

Idag kontrollerer en liten gruppe byråkrater fagbevegelsen. Deres klassesamarbeidspolitikkk tjener til å sabotere arbeiderklassens kamp i store og små saker.

Denne boka er ment som et første forslag til faglig studieopplegg. Den er delt i tre hoveddeler – det norske klassesamfunnet, tariffoppgjørene og den lokale faglige kampen.

Bak i boka finner dere en studieveiledning med forslag til spørsmål. Det kan være greit å se gjennom den før en tar fatt på hver av de tre delene.

Boka bør studeres kritisk med sikte på en seinere forbedret utgave. Synspunktene i boka står utelukkende for forfatterens egen rekning.

Studiene av boka bør rettes inn mot å utvikle en faglig politikk på klassekampens grunn. Medlemmer og sympatisører av AKP(m-l) bør direkte bruke studieopplegget i diskusjonen om et faglig manifest for AKP(m-l).

Å gjenreise klassekamplinja i fagbevegelsen er en stor oppgave. Studier vil være en viktig hjelp i denne kampen. Ta derfor studiene alvorlig.

Studieutvalget i AKP(m-l).

Del I: Det norske klassesamfunnet

I. KLASSENE

Hører klassesamfunnet fortida til? Er det slik at det såkalte velferdssamfunnet har kvittet seg med klassemotsigelser og arbeider for alle nordmenns felles beste?

Ja, mange kunne nok ønske at det var slik. Men er det slik? Hvordan kan det i tilfelle ha seg at enkelte mennesker eier og disponerer millioner av kroner, mens det store flertall av oss har nok med å greie de daglige utgiftene til mat, klær og hus? Hvordan kan det i tilfelle ha seg at store grupper av arbeidere og funksjonærer har hatt nedgang i den realdisponible lønna¹ i flere år,² samtidig som produksjonen pr. sysselsatt³ har steget med omlag 4 prosent pr. år? Det viste seg at det på kort tid ikke var noe problem å skaffe tilveie en milliard kroner til oljeindustri og oljespekulasjon.

Under den såkalte oljekrisa undertegnet en enkelt norsk millionær en kontrakt med Indonesia, hvor kjøpesummen løp opp i et par milliarder kroner. Samtidig gjorde de økte oljeprisene at mange lurte på hvordan de skulle klare fyringsutgiftene i leiligheten sin. Forskjellen mellom kong Salomo og Jørgen Hattemaker er der fortsatt. Vi lever i et klassesamfunn.

PRODUKSJONSMIDLER OG PRODUKSJONSFORHOLD

Hva er grunnlaget for klassesdelinga i samfunnet?

Utgangspunktet for alt menneskelig arbeid er kampen mot naturen for å opprettholde livet.

”For å leve må folk ha mat, klær, skotøy, bolig, brensel osv. For å ha disse materielle godene må folk produsere dem, og for å produsere dem må folk ha produksjonsredskaper...” (Stalin).

Produksjonsredskaper er maskiner, instrumenter, fabrikk-

bygninger osv. Ved hjelp av produksjonsredskapene utnytter og bearbeider menneskene arbeidsmaterialene. Arbeidsmaterialer er naturressurser (malm, kull, jord, olje osv.) og halvfabrikata (råjern, aluminiumsoksyd osv.).

Produksjonsredskaper og arbeidsmaterialer utgjør tilsammen produksjonsmidlene.

Produksjonsmidlene utgjør imidlertid bare en side ved produksjonen. Den andre er "menneskenes forhold til hverandre, menneskenes *produksjonsforhold*".

Menneskene produserer aldri materielle goder "isolert fra hverandre, ikke som enkeltindivider atskilt fra hverandre, men i fellesskap, i grupper, i samfunn. Produksjonen er derfor alltid og under alle vilkår *samfunnsmessig* produksjon."⁴

Hvordan står så menneskene i forhold til hverandre i produksjonsprosessen?

Det typiske forhold i alle kapitalistiske land er at noen få som eier produksjonsmidler ansetter folk som ikke eier produksjonsmidler til å arbeide for seg. I statskapitalistiske land, som f.eks. Sovjet, eier staten mesteparten av produksjonsmidlene. Men siden en liten gruppe mennesker har kontroll over staten, disponerer disse produksjonsmidlene. Det store flertall, som ikke har noen disposisjonsrett over produksjonsmidlene, må selge sin arbeidskraft for vanlig lønn. I Norge vet vi at staten disponerer store mengder produksjonsmidler (Norsk Jernverk, NSB, ÅSV, STATOIL osv.). Men vi vet også at forholdet mellom staten som arbeids" giver" og de ansatte ikke er noe vesentlig forskjellig fra forholdet mellom private arbeids" givere" og deres ansatte.

Det forhold menneskene har til produksjonsmidlene er avgjørende for deres stilling i samfunnet. At det er forskjell på skipsreder Reksten og matros Olsen er noe vi vet. Det avgjørende skille mellom dem skyldes deres ulike klassesettelighet.

FINNES DET KLASSER I NORGE?

Lenin formulerte i tre punkter hva som skiller klassene. De skiller seg:

1. etter sitt forhold til produksjonsmidlene,
2. etter sin rolle i arbeidets samfunnsmessige organisasjon, og
3. etter måten de oppnår sin andel av samfunnets rikdom, og størrelsen av den andel de får.

Spørsmålet er så om det finnes klasser i Norge ut fra slike kjennetegn, og hvilke klasser som eventuelt finnes?

Ved undersøkelse av forholdet til produksjonsmidlene vil en finne at i 1967 var godt og vel 1 prosent av de sysselsatte i bergverk- og industribedrifter eiere av bedrifter med over 5 ansatte. Nesten 99 prosent var lønns"takere" (21 prosent funksjonærer og 78 prosent arbeidere).⁵

Dette er et viktig skille! Eieren av en bedrift vil stort sett ha bukta og begge endene i forholdet til en arbeider. Med loven i hånd kan en bedriftseier sette arbeideren på porten om han synes han ikke får nok utbytte av drifta. Han kan tvinge arbeideren til å jobbe hardere, og ikke minst, han tilegner seg verdier som arbeideren har skapt.

Den ene prosenten kan vi kalle kapitalister fordi de alle får sine fordeler ved at de eier kapital.

Men det finnes forskjellige typer kapitalister. Det finnes dem som har fem ansatte og kanskje må trekke i blådressen sjøl for å holde det gående som kapitalist. Og det finns dem som kontrollerer milliarder av kroner og bedrifter med tusener av ansatte – som f.eks. Norges største bank, Den Norske Creditbank.

At det finnes store og små kapitalister beviser forsåvidt ikke at det finnes klasser i Norge. Det betyr imidlertid at den gamle borgerklassen har skilt ut et lag med enormt mektige kapitalister. Vi kaller dem monopolkapitalister⁶.

Det er forskjell på lønnstakere også. Driftsingeniøren og arbeideren eller regnskapsassistenten i Norsk Hydro vil ikke ha samme stilling (se Lenins andre punkt om forholdet til organiseringa av arbeidet).

»Nær 99 prosent av sysselsatte i bergverk- og industribedrifter med over 5 ansatte er lønns»takere». Bare vel 1 prosent er bedriftseiere!»

En driftsingeniør på en storbedrift har makt til å sparke arbeidere og jage arbeiderne til å jobbe fortere. Det gjør at han ikke har sammenfallende interesser med arbeideren og at han ser seg sjøl, og blir sett på, som bedriftens, kapitaleiernes mann.

Driftsingeniøren skiller seg også fra arbeideren og regnskapsassistenten ved sin høye lønn (se Lenins tredje punkt om andelen av samfunnets rikdom).

I forhold til hvem som eier produksjonsmidlene stiller arbeideren og driftsingeniøren likt. Men mens arbeiderens objektive interesser er i motsetning til kapitaleierens, er ikke det tilfelle for driftsingeniøren på samme måte. Også han kan sies opp, han kan plyndres av priser og husleier. Men noen arbeider er han ikke. Og sjøl om både han og regnskapsassistenten er funksjonærer, så står de i hver sin klassemessige stilling. Driftsingeniøren tilhører det vi kan

kalle et sosialt lag *mellom* kapitalistklassen og arbeiderklassen.

Hvor stort er egentlig skillet mellom kapitalister og arbeidere?

La oss se på den andelen av rikdommen som de disponerer.

Tabell 1. Personlige skatteyttere i Oslo 1967.⁷

Personer	Skattbar formue	Skattbar inntekt
Sigvald Bergesen	59.978.000	480.200
Johan H. Andresen	33.358.000	1.478.200
Jørgen Lorentzen	24.905.000	512.200
Johan Mustad	13.840.000	569.800
Tom Wilhelmsen	13.486.000	1.967.900

Til tross for at folka i Tabell 1 har store muligheter til å snyte på skatten gjennom skattefrie avsetninger⁸, avskrivninger⁹ osv. (jamfør alle nullskatteytterne), så har de skattbare inntekter og formuer som ligger opp til flere hundre ganger over en arbeiders. Disse folka strir ikke med å få endene til å møtes, de har ingen boligproblemer.

Noe som ikke framgår av tabellen, men som ytterligere gjør sitt til å plassere disse folkene blant de mektigste i landet, er det at de gjennom styreverv, aksjeeie og ulike slags interesser er med på å kontrollere mange ganger det antallet arbeidsplasser de sjøl rår over. Et eksempel på dette er Astrupfamilien som ikke bare har direkte eierinteresser i Akerkonsernet, Kværnergruppa, skipsrederier osv., men som også dominerer et par av de aller største bankene og forsikringsselskapene. Ved sin utlånspolitik og sine investeringer kan en bank sikre seg kontrollen over mange selskaper som den ikke formelt eier. Slik har DnC kontrollen over selskaper som Dyno, Elkem/Spigerverket, Norcem osv. Denne sammensmeltinga av bankkapitalen med industri- og rederkapital, kaller vi *finanskapital*.

Hvis vi på bakgrunn av det som er sagt nå igjen tar en titt på Lenins tre punkter, ser vi følgende:

1. I Norge i dag finnes det både de som eier og disponerer over enorme mengder produksjonsmidler og de som ikke eier et eneste produksjonsmiddel.

2. Det finnes folk som har makt over tusenvis av arbeidsplasser, og det finnes dem som ikke engang bestemmer over sin egen arbeidsplass.

3. Det finnes dem som ikke behøver å gjøre et ærlig arbeidsslag, men som likevel kan subbe inn millioner på andres arbeid, og det finnes dem som nesten uansett hvor mye de jobber bare har akkurat så de klarer seg.

I Lenins betydning finnes det altså klasser i Norge.

KLASSESAMFUNNET

Klassesamfunnet har ikke alltid eksistert. I det primitive fellesskapet i ursamfunnet var det ingen klasser, ingen utbytting og heller ingen stat. Med slavesamfunnet oppsto klassesamfunnet. I Norge regner vi at slavesamfunnet fikk sitt gjennombrudd rundt Harald Hårfagres tid.¹⁰

Det norske klassesamfunnet var aldri like utviklet som i visse andre land. Trelleholdet gav aldri mer avkastning enn at de fleste som holdt treller også måtte ta et tak i arbeidet på jorda.

I ursamfunnet førte nødvendigheten av felles arbeid for å skaffe seg mat, bolig osv. til felleseie av produksjonsmidlene så vel som til de framstilte produktene. Privateie til produksjonsmidlene var ukjent. Mat, klær, hus osv. blei delt likt mellom stammens medlemmer. Fordi det primitive fellesskapet var klasseløst, kalles det også urkommunismen.

Etterhvert som arbeidsdelingen mellom fedrift og jordbruk utviklet seg, oppsto privateiendommen til produksjonsmidlene og økonomisk ulikhet utviklet seg mellom stamme-medlemmene. Håndverket blei også avskilt fra jordbruket. Resultatet blei at det oppsto rike og fattige, klasser, utbytting og en stat. Klassesamfunnet erstattet det primitive

fellesskapet, først slavesamfunnet, seinere føydalismen og kapitalismen.

I slavesamfunnet eide slaveeierne produksjonsmidlene og arbeideren i produksjonen, slaven. Slaveeierne tok hånd om og disponerte produksjonsoverskuddet som slavene skapte ved sitt arbeid.

Tilsvarende forhold gjorde seg gjeldende under føydalismen. Den livegne bonden måtte da arbeide store deler av året for godseieren uten vederlag. Godseieren eide produksjonsmidlene og hadde stor råderett over arbeideren i produksjonen, den livegne bonden.

I Norge var bonden aldri livegen, det vil si han var ikke bundet til jorda på lik linje med f.eks. en tysk livegen. Han var leilending, det vil si at han var formelt sett fri, men likevel bundet til jordeieren som han leide jord av og gjorde pliktarbeid for.

Under kapitalismen er grunnlaget for produksjonsforholdene den kapitalistiske eiendomsretten til produksjonsmidlene. Kapitalistene eier ikke lønnsarbeiderne. Men sjøl om arbeideren er fri personlige avhengighetsbånd, så eier han ikke produksjonsmidler, og for ikke å dø av sult er han nødt til å selge sin arbeidskraft til kapitalisten og stå ut med utbyttingen.

I Norge gir den kapitalistiske produksjonsmåten seg uttrykk i at

”et lite mindretall av befolkningen kontrollerer og eier storparten av industrien, skipsfarten, vareomsetningen og kredittinstitusjonene. Et stort antall er lønnsarbeidere, og de må selge sin arbeidskraft for å leve. Denne arbeiderklassen er utbyttet og skaper gjennom sitt arbeid de verdier kapitalistklassen baserer sin makt og rikdom på. Kapitalistene tilraner seg også verdier skapt av grupper som ikke er lønnsarbeidere, spesielt bønder og fiskere”¹¹.

KLASSENE I NORGE

Det er vanskelig å sette opp en nøyaktig oversikt over

klassedelingen i Norge. Offentlig statistikk arbeider sjølsagt ikke med slike spørsmål. En antydning av klassedelingen kan en imidlertid gi med utgangspunkt i en artikkel i Røde Fane nr. 1 1972.

Tabell 2. Klassene i Norge.

Klasser	Absolutte tall (i 1000)	Prosent av befolkningen
Monopolborgerskapet	39	1
Det ikke-monopolistiske borgerskapet	139	4
Småborgerskapet	772	20
Proletariatet	2.703	70
Halvproletariatet	193	5

(Kilde: Røde Fane 1/72)

Monopolborgerskapet

Monopolborgerskapet er den sterkeste og mektigste delen av borgerskapet i et utviklet kapitalistisk land som Norge. Til monopolborgerskapet hører de som eier eller disponerer de store bedriftene, bankene og skipsrederiene. Denne kapitalen kaller vi monopolkapitalen.

Et typisk trekk ved monopolkapitalen er at industrikapital, shippingkapital og bankkapital er smeltet sammen og at en finner samme personer i styrene rundt omkring. Femten personer viser seg å inneha den største delen av de viktigste styrevervene i det lille antall storbedrifter som kontrollerer den viktigste delen av produksjonen og omsetningen i Norge.

Eksempler på monopolbedrifter er Norcem, som har reint monopol i sementindustrien, Norsk Hydro, som har en tredjedel av de ansatte i kjemisk industri, Grubernes Sprengstoff og Norsk Sprengstoff som har monopol i den sivile sprengstoffindustrien, Borregaard, som har interesser i

flere bransjer, Akergruppen, som dominerer skipsbyggeindustrien, Elkem/Spigerverket, som også har interesser i flere bransjer.

Bankkapitalen er kjernen i monopolkapitalen. For eksempel har Norges største bank, Den Norske Creditbank, nære interesser i eller kontrollerer Norsk Hydro, Akergruppen, Norcem, Elkem/Spigerverket og mange andre industribedrifter.

Eksport av kapital er et kjennetegn ved monopolkapitalen som får stadig større betydning. Nesten tredjedelen av norskeide produksjonsbedrifter i Asia, Afrika og Latin-Amerika pr. 1. januar 1973 er etablert etter 1970! Av de største er Norcems sementfabrikker i Afrika som har 400 ansatte (etablert 1967).

Det øvrige borgerskap

Monopolborgerskapet og det øvrige borgerskapet hører til samme hovedklasse – borgerskapet. Denne klassen vil bevare kapitalismen, rikdom og makt for de få på bekostning av de klassene som lever av sitt eget arbeid, og i første rekke arbeiderklassen.

Borgerskapet utgjør derfor en enhet. Men det er også splittet! Framveksten av monopolene, og med dem maksimumsprofitten, har gjort at de andre delene av borgerskapet systematisk må avgi voksende deler av sin profitt til dette toppsjiktet. Borgerskapet deler heller ikke makta over det kapitalistiske samfunnet likt. Det er et fåmannsvelde av finansyrster^{1 2} som tar de endelige avgjørelsene.

Småborgerskapet

Småborgerskapet består av mesteparten av bøndene, småbrukerne og fiskerne, de småhandlende, kontorfunksjonærene med sjølstendig stilling, håndverksmesterne, småindustrielle, konsulent og byråsjefsiktet i staten, småadvokatene, legene, høyere lærekrefter o.l.

Småborgerskapet har stadig skrumpet inn i størrelse. Dette har sammenheng med monopoliseringa i det private

næringsliv og statens monopoliseringstiltak. Særlig har landsbygdas småprodusenter blitt rammet hardt. Samtidig er småborgerskapet rekrutteringsbasis for borgerskapet. Men stadig færre gjør seg forhåpninger om noen gang å kunne bli borgere.

Småborgerskapet har fungert som en arbeidskraftreserve for storindustrien. Gjennomsnittlig har fem bruk blitt nedlagt hver dag etter krigen. Nå er tallet over 20 om dagen. Også mange småhandlende og småindustrielle er tvunget over i lønnsarbeidernes rekke.

Historisk har det i Norge vært en nær allianse mellom arbeiderklassen og hovedmassen av bønder og fiskere. Også de småhandlende, småindustrielle, de intellektuelle og andre mellomlag i byene har vist økende vilje til enhet med arbeiderklassen.

Proletariatet

Proletariatet, eller arbeiderklassen, er den tallrikeste klassen i Norge. Ved sitt arbeid er det denne klassen som tar de tyngste løfta i bygginga av landet. Men samtidig som arbeiderklassen er den mest produktive klassen, er den også den mest utbyttede klassen. Det er først og fremst på arbeiderklassens arbeid at monopolborgerskapet skor seg. Arbeiderklassen står derfor mest i motsetning til monopolkapitalen.

Industriarbeiderne utgjør den største og viktigste delen av arbeiderklassen. Funksjonærer og tjenstemenn i varehandel, stat og kommune og andre tjenesteytende næringer har imidlertid vært en økende gruppe både relativt og absolutt etter krigen. Disse arbeiderne er mindre konsentrert og har en mindre kamperfaring enn arbeiderne i industrien. Solidaritetsfølelsen med klassefellene er derfor heller ikke så sterk som blant de mer erfarne arbeiderne. Men som andre arbeidere rammes de av rasjonalisering, hardere arbeidspress og de siste åra også av synkende realdisponibel inntekt.

Politisk har spesielt arbeiderne i jern- og metallindustrien spilt en viktig rolle. En kan minne om jernstreiken

1923–24, da arbeiderne streiket i sju måneder, og om deres kraftige motstand mot EEC-medlemskap.

Arbeiderklassens kampkraft og klassebevissthet har i lang tid blitt svekket ved de sosialdemokratiske ledernes overløperi til monopolkapitalen. Dette gjør arbeidet med å gjenreise arbeiderklassens organisasjoner som kamporganisasjoner svært viktig idag!

Halvproletariatet

Halvproletariatet utgjøres først og fremst av bønder og fiskere som deler av året jobber som lønnsarbeidere. Halvproletariatet er arbeiderklassens nærmeste forbunds-felle.

Byråkratkapitalistene

Byråkratkapitalistene er en helt spesiell gruppe monopolkapitalister. De disponerer statlig kapital og kontrollerer kapital som er samlet gjennom folkelige organisasjoner, bl.a. i fagbevegelsen, men som investeres på kapitalistisk vis (f.eks. gjennom Landsbanken, Samvirke osv.).

I toppen av "arbeider"monopolene sitter arbeideraristokrater med årsinntekter som tilsvarer storbankdirektører. De sitter i et utall av styrer og forvalter over tusener av arbeidsplasser. Disse byråkrat-kapitalistene har framstående posisjoner i den statlige økonomien og er som regel representert i statlige utvalg.

Med framveksten av en betydelig statlig oljeindustri vil byråkratkapitalistene styrke sine maktposisjoner sterkt. De kan om noen år bli den norske imperialismens fremste representanter.

KLASSEKAMP

Alle samfunns historie, fra og med slavesamfunnet, har vært historien om klassenes kamp. Klassekampen er kampen mellom utbyttere og de som blir utbyttet, en kamp som bare kan forsvinne om all utbytting blir borte!

I dagens samfunn vil det alltid være slik at lavere lønn til arbeiderne gir høyere fortjeneste til kapitalistene. Derfor vil arbeiderne bare kunne bedre sin stilling på borgerskapets bekostning. Klasseinteressene står derfor til sjuende og sist i uforsonlig motsetning til hverandre.

Men klassekampen gjelder mer enn lønnskampen. Monopolkapitalens kamp for stadig større fortjenester rammer også småkapitalister, bønder, fiskere og andre grupper. Bygdene avfolkes, småhandlere og småindustrielle tvinges til å gi opp eller blir regelrett kjøpt opp av monopolkapitalen. Kulturens oppgave er å tilfredsstille den herskende klassens behov. Klassekampen gjennomsyrrer altså økonomi, politikk, ideer og meninger i det uforsonlige klassesamfunnet.

Av de undertrykte klassene inntar arbeiderklassen en ledende stilling. Arbeiderklassen er konsentrert med opp til tusenvis på hver fabrikk. Dette knytter arbeiderne sammen og skaper grunnlag for klassesolidaritet. Direkte stilt overfor monopolborgerskapet som den er, kan arbeiderklassen lamme grunnlaget for herskerklassens samfunnsmessige stilling. Arbeiderklassen er derfor grunnlaget for sosialismen.

II. ARBEID OG KAPITAL

I alle samfunn er den totale produksjonen og fordelingen av denne grunnlaget for velstanden. Produksjonen blir til ved at den direkte produsenten, arbeideren, skaper materielle goder ved sitt arbeid.

Den kapitalistiske måten å produsere på skjer ved at arbeideren selger sin arbeidskraft til kapitalisten. Kapitalisten kjøper arbeidernes arbeidskraft og bør derfor kalles arbeidskraftkjøper, og ikke som det helt misvisende heter, arbeidsgiver. Arbeideren overlater altså til kapitalisten å disponere over arbeidskraften sin i arbeidstiden.

Kapital er de pengene og produksjonsmidlene og den arbeidskraften som kapitalisten bruker i utbyggingen av

lønnsarbeidet for å skape merverdi. Forenklet kan en si at kapital er penger som brukes for å tjene mere penger. Om en arbeider eier hytte, bil, TV etc. så er han altså ikke kapitaleier. Han har ikke skaffet seg disse tinga for å tjene penger.

At arbeideren selger arbeidskraften, og ikke arbeidet, betyr at han ikke får betalt for alt arbeidet han gjør. Det kan imidlertid lett se ut som om det er arbeidet han får betaling for, siden han får lønna utbetalt etter at arbeidet er utført.

La oss se et eksempel: I løpet av en 8-timers arbeidsdag så produserer en møbelarbeider en stol. Han får 10 kr. timen, dvs. en daglønn på 80 kr. Stolens pris ved salg er imidlertid 190 kr. La oss anta at 10 kr. går med til nødvendige avskrivninger for å dekke slitasjen på redskapene møbelarbeideren bruker og at arbeidsmaterialene koster 20 kr. Av stolens verdi på 190 kr. utgjør dermed 30 kr. kostnad til produksjonsmidlene og 160 kr. verdien på arbeidet. Prisen på sjølve arbeidet som er gjort er dermed dobbelt så stor som prisen på sjølve arbeidskraften!

ER ARBEIDERKLASSEN UTBYTTET?

Ut fra dette eksemplet kan en så spørre om møbelarbeideren er utbyttet? Skulle han ikke hatt 160 kr. dagen istedet for 80 kr.?

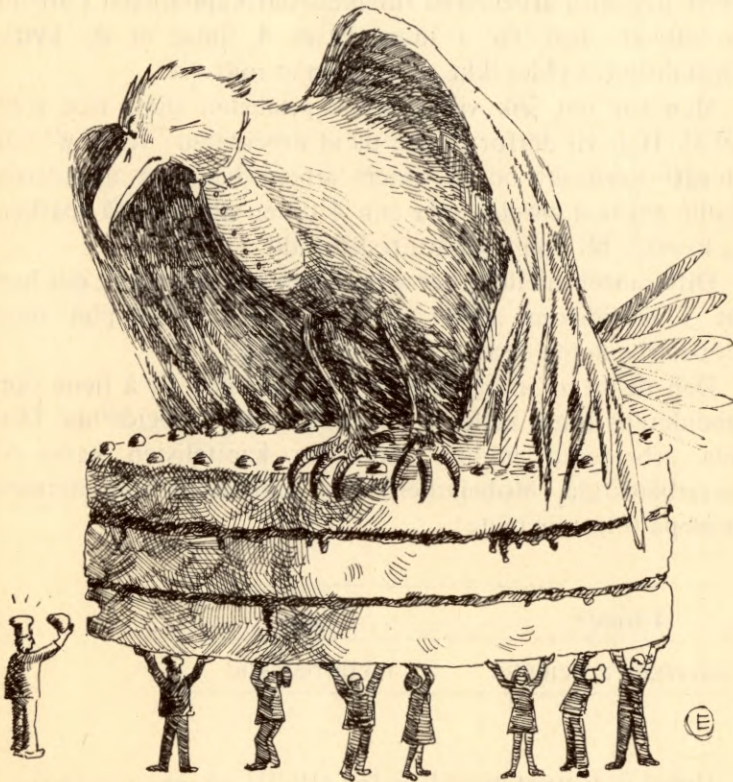
Til dette sier kapitalistene og borgerlige økonomer at kapitalen også skaper verdi og derfor også må ha sin "lønn" – rente. Og siden det er kapitalistene som eier kapitalen, så tilfaller rentene dem. I tillegg påberoper gjerne kapitalistene seg "initiativrikhet", "dyktighet", "risiko for kapitalen" osv. som de mener de bør ha betalt for.

Det siste er sjølsagt bare bløff! Uten arbeiderne til å jobbe for seg så hadde de ikke kommet langt. Skulle en vente til kapitalistenes "initiativ" bygde ei bro, ja da måtte en ha ventet lenge.

Men er det slik at kapitalen skaper verdi?

Nei, det gjør den ikke! Dette er bare en måte å tåkelegge

det faktum at arbeiderne utbyttes. Alle slags maskiner og redskaper betjenes av arbeidere. Arbeideren vil være mer eller mindre produktiv alt etter hvilke maskiner eller redskaper han bruker. I en møbelfabrikk med moderne maskiner vil en arbeider kanskje lage 10 stoler i løpet av en dag. Med mer primitive redskaper (håndsag, høvel osv.) vil han kanskje lage 1 stol om dagen. Men uansett hvor primitive eller moderne maskinene og redskapene er, så må det en arbeider til for å betjene dem for at det skal bli en stol. Det er derfor bare arbeidet som skaper verdi!

Det er riktig å si at arbeiderklassen er utbyttet! Møbelarbeideren vi bruker som eksempel blir ranet for halvparten av den verdien han har skapt. Han skulle om han fikk betalt for alt arbeidet han har gjort hatt 160 kr. dagen og ikke de 80 kr. som han får.

MERVERDI

Vi har sett at arbeideren produserer mer i verdi enn han får i lønn. La oss nå anta at arbeideren tok konsekvensen av dette. Siden møbelarbeideren i løpet av 8 timer skaper 160 kr. i verdi, må han i løpet av 4 timer skape 80 kr. Etter 4 timer har altså arbeideren tilbakebetalt kapitalisten i arbeid de 80 kr. han får i lønn. Etter 4 timer er de kvitt, kapitalisten skylder ikke arbeideren et rødt øre.

Men var det slik ville ikke kapitalisten tjene noe som helst! Han vil derfor pukke på at arbeideren "frivillig" har inngått kontrakt om 8 timers arbeidsdag. Om arbeideren skulle nekte å arbeide mer enn 4 timer ville han få sparken og kanskje bli dømt for kontraktbrudd.

Differansen mellom det arbeideren produserer og det han får i arbeidslønn kaller vi *merverdi*. I eksemplet med møbelarbeideren er altså merverdien 80 kr.

Den delen av arbeidsdagen som går med til å tjene opp arbeiderens lønn, kaller vi den nødvendige arbeidstida. Den tida arbeideren jobber gratis for kapitalisten kaller vi merarbeidstida. Møbelarbeiderens arbeidsdag kan dermed deles på følgende måte:

4 timer	4 timer
nødvendig arbeidstid	merarbeidstid

Ifølge industristatistikken for 1967¹³ skapte arbeiderne i bedrifter med mer enn 5 ansatte i bergverk og industri i gjennomsnitt 53.000,- kr. i verdi ved sitt arbeid. Utgiftene

til produksjonsmidlene er da trukket fra. I lønn etter direkte og indirekte skatter fikk arbeiderne i gjennomsnitt omlag 14.000,- kr.¹⁴ Merverdien var altså i gjennomsnitt 39.000,- kr. pr. arbeider. Dvs. at av arbeidernes arbeid la kapitalistene beslag på 74 prosent. Av en 8-timers arbeidsdag var bare 2 timer nødvendig for å tjene opp arbeidernes lønn. Merarbeidstida var 6 timer!¹⁵

Forholdet mellom merverdien og lønnsandelen kaller vi merverdiraten. Den gir uttrykk for utbyttingsgraden. For arbeiderne i industri og bergverk i 1967 var den:

$$\text{Merverdiraten} = \frac{\text{Merverdi}}{\text{Lønn}} = \frac{39.000}{14.000} = 2.79 \text{ eller } 279 \text{ prosent.}$$

Desto større merverdiraten er, desto større er utbyttingen.

Med økende mekanisering og rasjonalisering stiger utbyttingsgraden.

”Med hver ny vitenskapelig oppdagelse, med hver ny teknisk oppfinnelse, stiger dens (arbeidskraftens) daglige produksjonsoverskudd over dens daglige kostnader, og derved forkortes altså den del av arbeidsdagen da arbeideren arbeider for å produsere erstatningen for sin daglønn, og på den andre siden forlenges altså den del av arbeidsdagen da han må *forære* kapitalisten sitt arbeid uten å få betalt for det.”¹⁶

Et eksempel på dette er en av de mest moderne industriene, bilindustrien. Ved Volvo i Sverige er utbyttingsgraden beregnet til 475 prosent. 7 av 8 timer hver dag arbeider arbeiderne gratis for eierne!¹⁷

FORDELINGEN AV MERVERDIEN

Vi har hittil bare sett på forholdet mellom arbeideren og kapitalisten. Når vi nå skal se på hvor det blir av merverdien, så må vi også trekke inn andre forhold.

– Merverdien går for det første til kapitalistenes luksusforbruk.

– For det andre tar kapitalistene sine penger til nye investeringer fra merverdien.

– For det tredje er kapitalistenes utgifter til reklame, administrasjon, representasjon (til sløsing) osv. en del av merverdien.

– For det fjerde må kapitalisten som driver direkte produksjon dele merverdien med handelskapitalistene, som har til oppgave å selge de varene arbeiderne produserer. Dette skjer ved at kapitalistene i handelsleddet kjøper varene til under deres verdi. Den delen av merverdien som går til handelskapitalistene kaller vi handelsprofitt.

– For det femte utgjøres mesteparten av statens utgifter av merverdien. Det betyr at skattene (de direkte skattene og momsen) og avgiftene i hovedsak er en del av merverdien.

Vi kan dermed dele den totale verdien av en vare på følgende måte:

Arbeidskraftens verdi	Lønn ÷ skatter og avgifter	Disponeres av arbeideren
Merverdi	Skatter og avgifter	Disponeres av staten
	Handelsprofitt	Disponeres av handelskapitalisten
	Utgifter til reklame, administrasjon osv. Nye investeringer	Disponeres av kapitalisten (som driver direkte produksjon)
	Kapitalistenes luksusforbruk	
Utgifter til råstoff og slitasje på maskiner og utstyr	Utgifter til produksjonsmidlene	

Merverdien er grunnlaget for kapitalistenes profitt. For kapitalisten er profitten det samme som differansen mellom det han selger varene for og de produksjonskostnadene han har. Produksjonskostnadene er utgiftene til arbeidskraften,

råstoffene og dekning av slitasje på maskiner og utstyr. Kapitalistene forsøker å skjule hvor stor profitten egentlig er. Derfor er det få bedrifter som går med regnskapsmessig overskudd. Profitten vil som regel være skjult i store avskrivninger, avsetninger og nye investeringer!

VARENS VERDI

Vi har stadig brukt uttrykket en vares verdi. Vi har for eksempel sagt at en stol har en verdi av 190 kr. Vi har altså antatt at prisen på en vare er like stor som verdien på varen.

Som regel vil imidlertid prisen være forskjellig fra verdien på en vare. Hvor stor prisen på en vare blir, bestemmes når det er konkurranse av produksjonsprisen, som er summen av produksjonskostnadene og kapitalistenes gjennomsnittsprofitt.

For samfunnet som helhet vil summen av alle varers verdi falle sammen med summen av vareprisene. Vareverdiene er derfor grunnlaget for produksjonsprisene.

Hva er så en vares verdi?

En vare må for det første kunne tilfredsstille et eller annet behov. Den må altså ha en bruksverdi. For det andre må en vare alltid kunne byttes mot en annen vare. Bytteverdien, eller verdien av varen, er dermed et forhold som blir bestemt ved byttet. Alle varer kan sammenlignes med andre varer: "Denne varen er dobbelt så dyr som den du holder der."

Hva er det så alle varer har felles som gjør at de kan byttes? Hvorfor kan vi bytte en lyspære og en bil? Jo, det de har felles og som gjør at vi kan bytte dem er at de begge er produkter av menneskelig arbeid. I en bil er det nedlagt mange tusen arbeidstimer fra malmen blei til valsede plater osv. I en lyspære er det nedlagt mye mindre arbeid. *Verdien av varene bestemmes etter hvor mye arbeid som er nedlagt i dem.*

Marx siterer den amerikanske økonomen Cooper for å få dette tydelig fram:

"Ta bort fra et brød det arbeidet som er nedlagt i det av

bakeren, mølleren, bonden osv., og hva blir igjen? Et par kornstrå som vokser vilt og som er unyttig for ethvert menneskelig formål".¹⁸

Desto mer arbeid som er nedlagt i en vare, desto større blir verdien dens. Størrelsen av verdien bestemmes av den arbeidstid som gjennomsnittlig er gått med til å produsere varen.

I enkelte bransjer vil produksjonsprisene ligge over vareverdien, i andre under. Vareprisene vil igjen, når det er konkurranse, i gjennomsnitt være lik produksjonsprisene. Tilbud og etterspørsel vil imidlertid få varenes pris til å stige over og synke under deres produksjonspris. Stiger tilbudet på en vare over etterspørselen, vil vareprisen synke under produksjonsprisen. Øker etterspørselen over tilbudet, vil vareprisene stige over produksjonsprisen.

Under monopolkapitalismen kan monopolbedriftene selge sine varer til priser som ligger over produksjonsprisene og kjøpe varer til under deres produksjonspris. Monopolprisen er altså lik summen av produksjonskostnadene og kapitalistenes gjennomsnittsprofitt pluss monopolenes ekstra-profitt.

Monopolkapitalen rammer lønnstakerne hardt ved at de prøver å holde igjen på lønnsøkninger samtidig som de setter opp prisene sine. Utviklingen i Norge de siste åra er et godt eksempel på det.

Men samtidig rammer også monopolkapitalen småbedriftene ved at den må ta ekstraprofitten sin fra disse. Det gjør det enda vanskeligere for småkapitalen å overleve, og vi får konkurser og nedlegginger. Dette fører til økte motsetninger mellom monopolkapitalen og de mindre bedriftene.

HVA BESTEMMER HVOR STOR LØNNA BLIR?

Hvor stor lønna blir bestemmes først og fremst av styrkeforholdet mellom arbeid og kapital. Jo bedre arbeiderne er organisert, jo bedre lederskap de har, jo sterkere solidari-

teten mellom dem er, jo sterkere kraft kan de stille bak sine lønnskrav og jo større lønn kan de tilkjempe seg.

Nå er det klart at lønna har ytre rammer. Lønna kan ikke over noen tid bli så liten at ikke arbeiderne kan leve og jobbe. Den kan heller ikke i gjennomsnitt bli større enn produksjonen. Siden kapitalistene ikke bare trenger arbeidere i dag, men også i morgen, må de minst betale i lønn de kostnadene som er nødvendige for at arbeiderne skal kunne jobbe, bo, føde barn osv. slik at kapitalistene også er sikret arbeidere i framtida. De må betale de kostnadene som er nødvendige til arbeidskraftens reproduksjon.

LØNSSKAKETEORIEN

Fra kapitalismens barndom har kapitalistene forsøkt å framstille det som om de bare har råd til en bestemt fast lønnsutgift. Lønnsutgiftene er altså å sammenlikne med en kake som arbeiderne kan dele mellom seg. Skal en arbeider ha mer, må en annen få mindre.

Disse ideene har hatt et visst nedslag blant enkelte arbeidere og funksjonærer. Dette har ført til splittelse mellom arbeidere, og nettopp det er kapitalistenes hensikt.

Lønnsutgiftene er bare en del av kaka. Hele kaka innbefatter også merverdien. Lønningene kan derfor økes på bekostning av kapitalistenes profitt og/eller ved at arbeidernes skatter og avgifter reduseres.

LEVESTANDARD

Vi hører stadig at levestandarden øker og at vi har så og så mye høyere levestandard enn andre land. Enkelte kaller Norge et overflodssamfunn.

Det er riktig at den materielle standarden har bedret seg mye fra 1920 og 30-årene. Masseproduksjonen har ført til at det ikke lenger er uvanlig at folk har bil, TV, fryser osv. Økningen i folks forbruk er imidlertid ikke bare et resultat av masseproduksjonen, det er også en forutsetning for den.

Uten et raskt økende marked ville ikke kapitalistene blitt kvitt varene sine. En skal også huske at grunnlaget for den materielle veksten er økt rasjonalisering, høyere arbeidstempo og en stadig kamp for bedre levevilkår.

Arbeidernes levestandard kan ikke sees isolert. Behov og nytelser har sin rot i samfunnet og må derfor måles med samfunnet, og ikke de gjenstander som tjener til å tilfredsstille dem. Arbeidernes levestandard må derfor sees i sammenheng med kapitalistenes, og særlig med monopolkapitalistenes. Sjøl om arbeidernes materielle standard har steget etter krigen, så har monopolkapitalistenes levestandard og kapital steget enda mer. Og arbeiderne disponerer forholdsvis mindre av de verdiene de skaper enn noengang.

Fremdeles finns det mange arbeidere i Norge som bare med den aller største varsomhet får endene til å møtes. Mange må av økonomiske grunner holde seg hjemme i ferien, de har ikke råd å dra noe sted. For disse er ikke lønna større enn at de har til det aller nødvendigste, mat, klær, hus osv. Ja, mange har ikke det engang. De dyre husleiene mange steder i landet knekker meng en families økonomi. For mange er det blitt umulig å forsørge en familien med *en* inntekt. Skal vi så kalle dette velstand?

Om arbeiderne har bedret sin materielle standard, så har de også blitt påført mange nye og tyngende problemer.

Det heter at arbeidstiden stadig blir kortere. Det er sikkert riktig når det gjelder den ordinære arbeidstiden. Men tar vi hensyn til at folk må jobbe overtid, ta bijobber og ikke minst, at mange har fått alt lengre reise til og fra arbeidet, så er det kanskje grunn til å si at kravet om 8 timers reell arbeidstid bør komme på dagsordenen igjen.

De stadige kravene til økt tempo, økt produktivitet og innføring av arbeiderfientlige lønnsystemer har vanskeliggjort de eldres arbeidssituasjon og økt den psykiske og fysiske nedbrytingen av arbeidskraften. Dette har gitt som resultat økt arbeidsløshet og førtidspensjonering av eldre arbeidere og en kraftig økning av statens trygdebudsjett. Det

er viktig at søkelyset i denne forbindelse ikke rettes mot de trygdede, men mot de bedriftene som produserer stadig flere trygdede i sin jakt etter økte profitter.

En spesiell ting som masseproduksjonen har ført med seg, er det såkalte forbrukersamfunnet. Forbrukersamfunnet har en sløsing uten like. Det viktigste for monopolkapitalen er ikke at folk har bruk for ting, men at de kjøper dem. Derfor produseres også en masse skrap og nyttige ting av dårlig kvalitet som lett går i stykker og må erstattes. For å holde salget oppe må folk innpodes med at det gir status å ha ting. Mange presses til overtid og ekstrajobber av denne grunn. En kan derfor med rette si at forbrukerpresset er en del av den økonomiske og ideologiske undertrykkningen av arbeidsfolk – og ikke en del av velstanden i samfunnet.

Hva blir det så tilbake av den velferden som DNA/LO-ledelsen snakker så ofte om? Ja det blir at levestandarden i dag som tidligere under kapitalismen i hovedsak er de nødvendige kostnadene for at arbeidskraften skal overleve og fortsette å arbeide.

LØNN OG VEKST

En påstand som vi ofte hører fra de sosialdemokratiske lederne i DNA/LO, er at om lønna øker "for mye", så vil det gå ut over veksten i næringslivet og sette arbeidsplassene i fare. Tankegangen er ganske enkel: økt lønn gir lavere investeringer som dermed gir færre arbeidsplasser.

Som vi har sett vil kapitalistenes profitt øke om arbeiderne holder tilbake lønnskrav! Forholdet mellom lønn og vekst må sees ut fra denne sannhet. Det er da tre ting å si:

– For det første antas kapitalistenes luksusforbruk, sløseri og oppsamlede fonds (som også brukes til ulike former for spekulasjon) å være urørt om arbeidere og funksjonærer fikk en større del av produksjonen. Alt skal tas fra nettoinvesteringene.

– For det andre blir ikke pengene borte om de disponeres av arbeiderne. De vil bli brukt til forbruk og investering av

»Monopolkapitalen har ingen betenkeligheter med å legge ned et helt lokalsamfunn om de finner at det tjener deres interesser – som f.eks. Knaben på bildet.»

goder som arbeidsfolk ser seg tjent med. Høyere lønninger vil på denne måten virke til økt vekst i produksjonen, for at arbeidernes økte behov skal dekkes. Monopolkapitalistene har store mengder spekulasjonskapital i inn- og utland. Det kan vanskelig påstås at denne kapitalen er vekstfremmende. Derimot ville den være vekstfremmende om arbeiderne fikk disponere den for velferdstiltak for seg sjøl.

– For det tredje er det et spørsmål om hvem veksten skal tjene, hvor stor den skal være. En ”vekst”, som fører med seg nedlegging av distriktene, hvem tjener den? Nedleggingen av Knaben Gruber er et eksempel på at monopolkapitalistene ikke har betenkeligheter med å nedlegge et helt lokalsamfunn om de finner ut at det tjener *deres* interesser.

Samtidig må det være klart at kapitalistene aldri kan gi opp å være kapitalister. Sjøl om de kan suge ei stund på

labben, så vil de bare kunne tjene penger om de fortsetter å utbytte arbeiderne.

Sosialdemokratene som hevder at en må holde igjen på lønnskrav for å holde "veksten" oppe, hevder et syn som tjener monopolkapitalens interesser for større profitt!

LØNN OG PRISER

Statsminister Bratteli utropte høsten 1973 prisproblemet til tidens alvorligste problem. Bak dette ligger en særdeles sterk økning i prisene som særlig fra og med innføringen av momsen i 1970 har skutt fart.

En kampanje mot prisstigningen har etter hvert utviklet seg til en kampanje mot lønnsøkning. Vi får nemlig høre at det er lønnsøkningene som driver prisene i været. Det såkalte "Skånlandutvalget" (etter Hermod Skånland, direktør i Norges Bank og ledende DNA-økonom) blei nedsatt for å stadfeste dette synet og gi det autoritet.

Hele grunnlaget for "teorien" om at det er lønnsøkningene som driver prisene i været, er en tabell som viser at det er en viss sammenheng mellom lønnsøkning og prisøkning. Og det skulle ikke forundre noen. Ved alle de siste lønnsoppgjørene har arbeidere og funksjonærer kjempet for å få kompensasjon for prisstigning som har vært i avtaleperioden. Bokstavlig talt har lønningene slepet seg etter prisene! I 1972 sank den disponible reallønna for lønnstakerne i Norge med gjennomsnittlig 1-2 prosent. Samtidig steig prisene med nesten 10 poeng. Hvordan lønnsøkningene da skal forklare prisøkningen er en gåte.

Nå er det riktig som det blir sagt at prisene har en tendens til å stige etter lønnsoppgjørene. Dette skyldes sjølsagt at alle bedrifter som har mulighet til det vil ta igjen det de taper ved lønnsoppgjøret og vel så det ved å legge på prisene. Prisøkningene blir altså brukt til å holde bedriftenes profitter oppe.

HVORFOR STIGER PRISENE?

Den borgerlige økonomen Adam Smith framhevet i slutten av 1700-tallet i sin kamp mot den føydale produksjonsmåten at kapitalismen hadde den utmerkede egenskap at den kunne produsere sine varer stadig billigere. Forklaringen var enkel. Den kapitalistiske måten å produsere på ville føre til innføring av stadig nye maskiner. Dette ville gjøre arbeiderne mer produktive, redusere produksjonskostnadene for hver vare og dermed prisene. Dette synes rimelig, og vi finner mange eksempler på at det faktisk skjedde i kapitalismens barndom, frikonkurranskapitalismen.

Under kapitalismens alderdom derimot, monopolkapitalismen, er forholdet et helt annet.

Prisstigningen de siste 20 årene har vært som følger:

Tabell 3. Konsumprisindeksen ¹⁹ årlig fra 1953–1973.

År	Indeks	År	Indeks	År	Indeks
1953	60.8	1960	73.4	1970	114.0
1954	63.5	1961	75.3	1971	121.1
1955	64.1	1962	79.3	1972	129.8
1956	66.5	1963	81.3	1973	139.5
1957	68.3	1964	85.9		
1958	71.6	1965	89.6		
1959	73.2	1966	92.5		
		1967	96.6		
		1968	100.0		
		1969	103.1		

(Kilde: Statistisk Sentralbyrå)

Prisstigningen for 1950-årene har vært omlag 3.5 prosent pr. år, for 1960-årene omlag 4.5 prosent pr. år og for 1970-årene omlag 7.5 prosent pr. år. Altså en stadig tiltagende prisøkning. Hva er grunnen til dette?

Den viktigste grunnen til prisstigningen er monopoli-seringen! I mange år har det skjedd en stadig rasjonalisering

i næringslivet som har ført til at de store fiskene har spist de små. Stadig flere bransjer er blitt monopoliserte. Samtidig har vi i Norge en rekke statsmonopol – Postverket, Televerket, NSB osv.

Typisk for alle monopoler, om de er private eller statlige, er at de helt eller delvis kan fastsette hva prisene skal være på deres varer. Norcem kan f.eks. innenfor visse grenser bestemme hva prisen på sement skal være, staten hva f.eks. portoene på brevpost skal være.

Monopolene vil sette den pris på varene som gir størst mulig profitt. Jakten på profitt vil derfor føre til stadige prisøkninger.

En annen grunn til at prisene stiger bør nevnes. Vi importerer til Norge en viss prisstigning, på samme måte som vi eksporterer prisstigning når prisene på norske eksportvarer går opp. Den importerte prisstigningen spiller en viss rolle i dag. For 1971 og 1972 var omlag 26 prosent av prisstigningen importert ifølge Skånlandutvalget. For 1960-åra under ett utgjorde den importerte prisstigningen omlag 11 prosent av den totale prisstigningen, for 1950-åra omlag 8 prosent. En stadig større del av prisstigningen skyldes altså importert prisstigning.

Det store hoppet i importprisene kom i slutten av 1960-åra som følge av økende råvarepriser. Et nytt hopp kom i 1973–74 med prisstigningen på olje. Nye hopp i råvareprisene kan ventes i årene framover.

Ved å skrive opp krona (revaluere) blir utenlandske varer billigere i Norge. Stadige oppskrivninger kunne derfor fjerne den importerte prisstigningen helt eller delvis. Dette ville imidlertid ramme monopolkapitalen ved at eksportprisene økte. Derfor brukes revaluering sjelden som middel mot importert prisstigning. Og de få gangene revaluering er blitt brukt, har monopolkapitalen sørget for at den ikke har tapt noe på den, dvs. at den har hindret at revalueringen har blitt effektiv. Som vi har sett ved den siste revalueringen skjer det på to måter: For det første ved at avansen²⁰ økes opp til like mye som importprisene går ned, dvs. at monopol-

bedriftene soper inn en stor ekstraprofitt. For det andre ved at de får erstatning av staten for "tapt fortjeneste".

III. STATEN

Staten spiller en sentral rolle i dagens norske samfunn. Den disponerer en stor og voksende del av den totale produksjonen gjennom skatter og egen forretningsdrift, den leder militærvesenet, staten arresterer og dømmer folk, den kontrollerer en stor del av transportvesenet osv.

Men hva er nå staten? Ja om det sies det mye. Få spørsmål er blitt så forvrengt fra makthavernes side som spørsmålet om staten. Den vanligste forklaringen på hva staten er, er at den er et uttrykk for en fellesvilje i samfunnet, for folkeviljen. "Velferds"staten viser omsut for alles ve og vel. I den finns ingen klasser, ingen utbytting. Sosialdemokrater og revisjonister²¹ hevder at staten representerer sosialisme, at statsdrift er sosialisme. Fra de nye herskerne i Sovjet snakkes det om "hele folkets stat".

HVA ER EN STAT?

Lenin sier at "staten er en maskin til å opprettholde en klasses herredømme over en annen".²²

Staten oppsto med klassene og utbyttingen i samfunnet. I det primitive fellesskapet var det ingen stat, men der var heller ingen klasser og utbytting.

Med slavesamfunnet blei staten en nødvendighet. Den trengtes for å holde kontroll over slavene og sikre utbyttingen av dem. Slavestaten hadde en særdeles brutal form. Slaveeieren kunne selge og drepe slavene, som var fullstendig rettsløse. I Norge sikret vikingtoktene en jevnlig tilgang av slaver (treller). Den sentrale statsmakta fikk sitt gjennombrudd med Harald Hårfagres "samling av Norge". Slave-

staten hadde i Norge form av monarki med en forholdsvis stor gruppe sjølstendige bønder som var væpna.

Med kong Sverre fikk føydalstaten – godseierveldet – sitt gjennombrudd i Norge. Slavesamfunnet var nå i sterk oppløsning, sjøl om det fremdeles fantes mange slaver. Bøndenes stilling hadde blitt sterkt forverret og de blandet seg etter hvert med de frigitte slavene i en underkuet og utbyttet underklasse. Bøndene var nå avvæpna. Mot kongens og godseierveldets voldsmakt hadde de lite å stille opp. For slavene var imidlertid føydalstaten et stort framskritt, sjøl om de som leilendinger var fullstendig utelukket fra alle politiske rettigheter.

Utbygtingen i Norge under føydaltida tok form av store og tyngende skatter. Et eksempel på det finner vi i det kongelige Akershus lensregneskap for året 1657/58. Der er disse skattene bokførte: 6-dalarskatt, odelskatt, tømmer-skatt, månadsskatt, kvegskatt, proviantskatt, tiende, ”uvisse inntekter” og ”visse inntekter”. I tillegg kom ekstra-skatter.²³

Det var bare med tvang og vold at et lite mindretall under føydaltida, som i slavetida, kunne herske over det overveldende flertallet. Historia er fylt av stadige forsøk fra de undertrykte klassenes side på å frigjøre seg.

Under føydaltida hadde vi i Norge jevnlike bondeopprør. Eksempelvis var det flere opprør i 1540-årene.

”Særlig Telemarksopprøret synes å ha vært godt organisert, budstikka gikk over 5–6 prestegjeld, og bøndene samlet seg til væpnet motstand da de hørte at kongen sendte krigsfolk mot dem”, forteller en historiker.²⁴

Under parolen om frihet gikk den kapitalistiske staten til angrep på føydalstaten. Kapitalismen førte til at bøndene blei private eiendomsbesittere. Staten anerkjente også eiendomsretten for enhver kjøpmann, industridriver og fabrikant. Og dette samfunnet, som bygger på kapitalistenes underkuing og utbygting av de eiendomsløse arbeiderne, forkynte at dens herredømme bygde på frihet.

I 1814 fikk den kapitalistiske staten sitt gjennombrudd i

Norge, i 1884 parlamentarismen. Det blei gitt uttrykk for at staten nå hadde opphørt å være klassestat og at den var fri og nøytral. Staten skulle til enhver tid tjene flertallet i Stortinget som regjeringen gikk ut fra.

ER STATEN NØYTRAL?

Parlamentarismen og den allmenne stemmeretten var viktige framskritt for folket i Norge. Men det betydde ikke, som borgerskapet vil ha det til, at klassestaten opphørte å eksistere.

Fortsatt er det et lite mindretall som eier produksjonsmidlene. Hvor demokratisk staten enn er, så vil den under kapitalismen bli brukt til å holde arbeiderklassen i age.

Under kapitalismen i Norge har staten gjentatte ganger blitt brukt direkte mot arbeiderne, enten ved bruk av militær, politi eller rettsvesenet (f.eks. arbeidsretten). At staten direkte og indirekte tar sine ordrer fra herskerklassen fikk vi et klart eksempel på i 1972 da staten ved Utenriksdepartementet kastet seg inn til fordel for EEC-medlemskap. Mange andre eksempler kunne trekkes fram.

De klareste eksemplene på den norske statens klassekarakter har vi fått i forbindelse med avsløringene av at militærvesenet i samarbeid med NATO driver øvelser mot arbeidere og politiske partier på venstresida. Det betyr at monopolkapitalistene forbereder seg på å innføre en fascistisk stat i Norge om de skulle føle sin makt truet. Hvor maktesløs parlamentet vil være i en slik situasjon har vi sett i bl.a. Hellas og Chile. At staten framstår som fri forandrer derfor ikke dens kjerne, at den nå som før er en maskin for den ene klasses undertrykkelse av den andre!

STATENS INNTEKTER OG UTGIFTER

Statens viktigste funksjoner har alltid vært tillagt militær, politi, rettsvesen og et sentralt administrasjonsapparat. Inntektene har staten hovedsaklig fått ved skatter og avgifter.

Inntil første verdenskrig var det herskende syn blant borgerskapet at staten skulle holde seg unna det som skjedde i næringslivet, markedskreftene skulle få "spille fritt" som det hette. Likevel fikk staten stadig nye funksjoner i slutten av forrige århundre. Grunnen til det var at kapitalistene sto overfor samfunnsmessige problemer som ingen enkeltkapitalist kunne løse. Staten blei derfor tillagt nye felleskapitalistiske oppgaver, f.eks. ved å ta seg av skolevesen, transportvesen, telefon, telegraf, post osv. Etter hvert som kapitalismens problemer har økt i omfang har staten fått en økende del av verdiene i samfunnet til felleskapitalistisk disposisjon.

Tabell 4. Statens inntekt i prosent av disponibel nasjonal-
inntekt.^{25/26}

Periode	Prosent
1865–1874	6.8
1895–1904	10.6
1905–1914	11.6
1915–1924	15.5
1930–1939	20.9
1946–1955	36.7

Gjennom enorme skatter og avgifter på det arbeidende folket får staten som sagt inntekter. Men også fra små og mellomstore kapitalister trekker staten inn kapital. Av skattene er de indirekte viktigst for staten. De indirekte skattene, moms og avgifter, utgjorde i 1973 godt og vel 70 prosent av statens inntekter – herav momsen 46 prosent. De direkte skattene sto for 14 prosent.

Det herskende syn i fagbevegelsen var i mange år at en var prinsipielt imot indirekte skattelegging fordi det var et usosialt skattesystem. Da Nygårds vold derfor innførte 1 prosent oms i 1936 så var det under løfte om at den snart skulle fjernes. Som så mange andre løfter fra ledende DNA-folk opp gjennom årene, ble også dette brutt. Den indirekte beskatningen fikk stadig større betydning.

Grunnen til at den indirekte skatten er usosial er at den rammer de med lavest inntekt forholdsvis hardest. La oss se på et eksempel: En familie har en disponibel inntekt på 200.000 kr. et år, en annen familie 40.000 kr. Anta nå at begge familiene kjøper de samme matvarene i året og at de koster 10.000 kr., og at de må betale 20 prosent moms på dem. Skatteprosenten på matvarene er da for familien med 200.000 kr. i inntekt, 1 prosent, for familien med 40.000 kr. i inntekt, 5 prosent!

Innføringen av momsen var et hardt slag mot folk med små og mellomstore inntekter, dvs. mot hoveddelen av

lønnstakere, bønder og fiskere. Men også studenter, skolelever, trygdede og andre blei hardt rammet av momsen.

STATENS ØKONOMISKE ROLLE

Norge er blant de landene i den gamle kapitalistiske verden hvor den statsmonopolistiske kapitalismen er lengst utviklet. Det betyr at de private monopolene og staten har smeltet sammen og at et fåtall finansfyrster har lagt under seg den borgerlige staten. Staten brukes av monopolkapitalen til å sikre seg monopolprofitt, til imperialistisk ekspansjon og til å sikre sin allmenne makt i samfunnet.

Med de store funnene av olje i Nordsjøen står Norge foran en ny sterk utvikling av statsmonopolismen. Samarbeidet mellom SAGA (hvor de største norske private monopolene deltar), Norsk Hydro og STATOIL peker mot en langt sterkere sammensmeltning av statlig og privat kapital. Dette vil ytterligere styrke monopolkapitalens makt i Norge.

Den statsmonopolistiske kapitalismen fikk sitt gjennombrudd under de store krisene i 1930-åra. Seinere vokste den kraftig under krigen.

Den borgerlige statens økonomiske rolle forandrer ikke kapitalismens grunnleggende motsigelser. Tvert imot skjerper den dem fordi den øker utbyggingen av arbeiderklassen. Statens økonomiske rolle ytrer seg på flere måter:

- Staten kjøper monopolenes produkter for å hjelpe til med å sikre deres avsetning, for eksempel militærets kjøp av materiell, våpen, sko, klær osv.

- Staten subsidierer monopolkapitalen ved å selge den varer og tjenester til lave priser, f.eks. elektrisitet, post, telefon og transport.

- Staten subsidierer monopolkapitalen direkte, f.eks. ved store subsidier til skipsbyggeriene.

Staten selger lønnsomme bedrifter (Alcan – Ardalsunddal) mens den kjøper ulønnsomme (f.eks. Sør-Varanger Gruver etter 2. verdenskrig).

- Staten ”stimulerer” økonomien om det er begynnende

krise (f.eks. ved økning av statlige byggeprosjekter) og ”demper” den om det er høykonjunktur (f.eks. ved å øke skattene).

- Staten bygger ut kommunikasjonene på monopolkapitalens premisser, f.eks. ved å legge ned mindre jernbanestasjoner.

- Staten gir direkte støtte til monopolkapitalen gjennom fond den legger seg opp, f.eks. folketrygdfondet og Strukturfinans.

- Staten har langt på vei avskaffet streikeretten.

- Staten garanterer den norske monopolkapitalens investeringer i utlandet, f.eks. Borregårds etablering i Brasil.

IV. KRISER OG ARBEIDSLØSHET

Etter siste krig er vi blitt flasket opp med at omfattende kriser og arbeidsløshet hører historien til. I ”velferds”samfunnet vil staten sørge for å hindre kriser og sikre alle arbeid. Dessuten er kunnskapene om de økonomiske lovene nå så store at riktige og nødvendige tiltak alltid kan settes iverk.

Ingenting var bedre for kapitalistenes utbytting enn om det var slik. Men er det slik?

Nei, det ser ikke slik ut. Omfattende kriser og stor arbeidsløshet har rammet mange vestlige land i det siste. Spesielt har Storbritannia vært hardt rammet. Norge har vært blant de land som har kommet best ut til nå.

Krisetrekka i de kapitalistiske landa er i hovedsak de samme i dag som tidligere. Økningen i produksjonen går ned, eller det er en direkte produksjonsnedgang, tallet på arbeidsløse stiger, små og mellomstore bedrifter får problemer med å klare seg. Men i motsetning til tidligere har ikke prisene sunket i de siste krisene, de har i stedet skutt ekstra fart. Dette skyldes at frikonkurranskapitalismen er avløst av monopolkapitalisme. I dag kan monopolene øke

prisene for å kompensere nedgang i salg av varer og tjenester!

Kapitalismen skaper ikke bare økonomiske kriser. Den skaper politiske kriser. I Storbritannia f.eks. har den herskende klassen i forbindelse med gruvearbeiderkonflikten 1973–74 følt sin politiske makt truet, den har framstilt konflikten som en kamp om den politiske makta, som en kamp om statsmakta. Gruvearbeiderne blir beskyldt for å ha skapt den økonomiske krisa ved sin "grådighet", og den politiske krisa ved at de er ledet av kommunister som er ute etter å styrte statsmakta.

"Gode borgere" ("offiserer, etterretningsfolk og kjente forretningsfolk") har dannet front mot "de røde" for å "beskytte nasjonen mot et kommunistisk kupp". Militære styrker er blitt overveid satt inn mot de streikende gruvearbeiderne. Borgerfronten har til oppgave å "hjelp til å bevare orden hvis regjeringen ikke er i stand til å hanskes med truselen om en omfattende samfunnskonflikt." (Dagbladet)²⁷ På denne måten kan også en militær krise skapes. Et fascistisk militært kupp har alltid vært kapitalistklassens siste utvei når den ikke har vært i stand til å løse de økonomiske og politiske krisene.

HØRER ARBEIDSLØSHETEN HISTORIEN TIL?

I Norge var det i 1971 rundt 12.000 som meldte seg arbeidsløse til arbeidsformidlingen, i 1972 rundt 15.000. Absolutt sett er dette mange, sjøl om det er små tall i forhold til de verste kriseårene i 1920 og 30-årene. Omlag 7.000 blei rammet av driftsinnskrenkninger i 1971, mot 11.500 i 1972. Vi lever altså fortsatt med arbeidsløshet!

Nå er det grunn til å tro at tallet på arbeidsløse er langt større enn det tallene overfor sier. Folk som ikke hver uke møter opp på arbeidsformidlingen blir nemlig ikke registrert som arbeidsløse. Vi vet også at det blant ulike grupper, f.eks. skoleungdom, trygdede og husmødre, finns skjult arbeidsløshet.

I mange andre kapitalistiske land er arbeidsløsheten langt større enn i Norge. La oss se på noen tall:

Tabell 5. Arbeidsløshet i noen utvalgte land (i 1.000)

Land	1969	1970	1971	Jan. 1974	Arb.løshet i % av totalbef. i -71
Norge	15	12	12	17	0.31
Sverige	29	29	45	115	0.56
Storbritannia	597	640	849	548	1.52
Frankrike	223	262	337	430	0.66
USA	2.800	4.000	5.000	4.700	2.44

(Kilde: Stat. Årbok 1972 og Stat. Ukehefte 16/3 1974).

”Full sysselsetting” er en av de viktigste uttalte målsettingene for den økonomiske politikken i Norge. Denne målsettingen har aldri vært oppfylt, sjøl om den lange høgkonjunkturen etter den 2. verdenskrig har ført til at arbeidsløsheten har vært forholdsvis liten.

I de hardest kriseramte kapitalistiske landene har arbeidsløsheten steget betydelig. Dette viser at kapitalistiske kriser fortsatt skaper arbeidsløshet. For Norge vil dette bety at når vi får ei omfattende krise, så vil arbeidsløsheten med sikkerhet øke langt over det nivå den har i dag.

HVORFOR KRISER?

Kapitalister vil alltid arbeide ut fra målsettingen om å tjene mest mulig penger. Derfor vil de alltid forsøke å betale arbeiderne så lite lønn som mulig.

Men kapitalistene er også nødt til å få solgt sine varer. Og masseproduksjonen forutsetter at folk har råd til å kjøpe mesteparten av varene som kommer på markedet. Men skal folk ha råd kan ikke lønna være for lav – eller det kan ikke være for mange arbeidsløse.

Motsigelsen mellom det å utbytte arbeidskraften mest mulig og det å få solgt alle sine varer har kapitalistene aldri greidd å løse. Med jevne mellomrom har større og mindre kriser rammet alle kapitalistiske land, også Norge.

Økonomiske kriser framtrer under kapitalismen først ved at kapitalistene i sin jakt etter stadig større profitter holder lønningene nede. Dette fører til mindre kjøpekraft hos folk, noe som gjør at de må skjære ned sitt forbruk. Kapitalistene får dermed ikke solgt alle sine varer og må innskrenke sin produksjon. For at ikke profitten skal gå ned, vil kapitalistene forsøke å presse lønningene ytterligere nedover og si opp arbeidere. Monopolbedrifter vil sette prisene på sine varer opp. Dette vil redusere kjøpekraften hos folk ytterligere, med påfølgende press for å få lønningene ned, nye oppsigelser og ny prisstigning. Slik vil det fortsette til krisa når bunn.

Under konkurransekapitalismen så en på krisene som nødvendige økonomiske renselsesprosesser. De mindre og minst profitable bedriftene gikk da konkurs og forsvant, og det skapte bedre albuerom og ekspansjonsmuligheter for de større.

Under monopolkapitalismen har krisene enkelte ganger vært så omfattende at de har truet hele det kapitalistiske systemet. Spesielt var krisene i begynnelsen av 1920- og 1930-årene sterke. Disse krisene førte til fascisme i flere europeiske land. Staten blei i alle land tatt i aktiv bruk for å hindre at kapitalismen brøt sammen.

Høgkonjunkturen etter siste krig går for å være krisefri. Det er imidlertid ikke riktig, sjøl om krisene til nå har vært langt svakere enn i mellomkrigsårene (som en gjerne sammenlikner med).

I Norge har vi f.eks. hatt krisetrek i 1951 – 1953 ("industriell stagnasjon"), 1957–1958 ("tilbakesalg"), 1961–1962 ("sviktende eksportkonjunktur")²⁸ og i 1972. Fra sommeren 1957 til sommeren 1958 falt f.eks. den samlede industriproduksjonen med 1–2 prosent. Tallet på arbeidsløse økte betydelig. I 1972 var veksten i produktivi-

teten bare halvparten av det "normale", mens de disponible reallønningene i gjennomsnitt gikk ned med 1–2 prosent.

Norge har vært mindre hardt rammet av kriser enn mange andre kapitalistiske land. En av de viktigste grunnene til det er at Norge til nå har hatt et forholdsvis differensiert næringsliv.

STATEN OG KRISENE

For å redde kapitalismen fra undergang i 1920- og 1930-årene blei staten tatt i aktiv bruk. Statens oppgave blei å sørge for at kjøpekrafta blei holdt oppe ved å sette igang nødsarbeid, ved direkte å subsidiere industrien og ved å starte egen produksjon. Pengene fikk staten ved lån eller skatteøkning. Staten fikk på denne måten en helt sentral rolle i den monopolistiske kapitalismen, en rolle som førte fram til den statsmonopolistiske kapitalismen som vi kjenner så godt fra tiden etter den 2. verdenskrigen.

Vil så staten kunne løse monopolkapitalismens problemer? Lite tyder på det. Til tross for statens stadig mer dominerende rolle i økonomien blir stadig flere problemer uløst, inflasjonen, skattepresset, boligmangelen osv. Nye problemer kan raskt komme til, gamle kan raskt forverres. Så lenge vi har det grunnleggende problemet med at en liten gruppe mennesker fortsatt utbytter det store flertall av nordmenn, må vi fortsatt finne oss i å leve med store og små kriser.

V. IMPERIALISMEN

Lenin sier om imperialismen at den

"er kapitalismen på det utviklingstrinn da monopolenes og finanskapitalens herredømme er skapt, da kapital-eksporten har framtreddende betydning, da verdens opp-

deling mellom de internasjonale truster er begynt og oppdelingen av jordens hele territorium mellom de største kapitalistiske land er avsluttet".²⁹

Imperialismens mest karakteristiske kjennetegn er dens grådige utbytting av folkene og landene i Asia, Afrika og Latin-Amerika. Med økonomiske, politiske og militære midler legger den beslag på disse landenes naturressurser som den bruker i sin egen industri. Ferdige industrivarer til høye priser sender den så tilbake til utviklingslandene. Oljen er her et godt eksempel. De arabiske landene videreforedler nesten ikke noe av all den oljen de produserer.

Kapitalen til å utbytte andre land og folk skaffer imperialismen seg ved å utbytte sitt eget lands folk. F.eks. har sementkonsernet Norcem skaffet seg sine penger til å investere i Ghana ved å utbytte norske arbeidere. Det er derfor uriktig som enkelte sier, at arbeiderne i de "rike" imperialistiske landene utbytter folkene i de "fattige" utviklingslandene. Arbeiderne i de imperialistiske landene og de undertrykte folkene har felles interesser i sin kamp mot imperialismen.

Norge er en del av det imperialistiske verdenssystemet. Det er knyttet til USA og andre viktige kapitalistiske land gjennom avtaler på statsplanet, f.eks. NATO og OECD.³⁰ Videre eksisterer det en rekke avtaler mellom norske og utenlandske bedrifter, f.eks. om produksjonssamarbeid, handelsavtaler, låneavtaler og felles eierforhold.

Norge er et imperialistisk land og det norske monopolborgerskapet driver i økende grad imperialistisk utplyndring i utlandet. Fra 1963 til 1970 økte de norske investeringene i utlandet med hele 250 prosent! Og pr. 1. januar 1973 var det ialt 25 registrerte norske produksjonsbedrifter i Asia, Afrika og Latin-Amerika, med ialt nærmere 4.500 ansatte.

I forbindelse med oljeutvinningen i Nordsjøen er det beregnet at Norge årlig vil få 12–15 milliarder kroner i inntekt fra 1980. Av dette blir det antatt at 6–9 milliarder kroner vil bli plassert i utenlandsinvesteringer pr. år. Dette vil gjøre Norge til en betydelig imperialistisk makt med en

kapitaleksport på linje med de største europeiske imperialiststatene!

Men samtidig som Norge er et imperialistisk land, er det også et offer for imperialismen. Med rundt 30 prosent utenlandsk aksjeeie i 1970, mot 18 prosent i 1963, er Norge et av de land i Europa som er hardest økonomisk kontrollert av imperialismen. 4 av de 10 største industribedriftene i Norge er kontrollert av imperialismen. Av utenlandske aksjeeiere i norsk næringsliv har Storbritannia 29 pst., USA 24 pst., Sverige 11 pst., Frankrike 9 pst., Canada 9 pst. og Sveits 9 pst.

Verdens imperialistmakter er i dag ledet av og dominert av to supermakter: USA-imperialismen og den sovjetiske sosialimperialismen. Militært og økonomisk kjemper de om verdensherredømmet, slik vi f.eks. har sett de gjør i Midt-Østen. Men samtidig samarbeider de intimt og treffer avtaler over hodet på alle verdens land og folk, endog sine nærmeste forbundsfeller, for å trygge sine maktposisjoner. De såkalte nedrustningsforhandlingene (som foregår i skyggen av en enorm opprustning) er et eksempel på det.

De imperialistiske landene kjemper stadig om en nyoppdeling av verdensmarkedet og en nyoppdeling av kontrollen med verdens territorium. To ganger i dette århundre har nettopp ønske om nyoppdeling påført verdens folk verdenskriger. Muligheten for ennå en verdenskrig er til stede. Den vil kanskje ha sitt utgangspunkt i USAs og Sovjets rivalisering om oljen i Midt-Østen.

VI. SOSIALISMEN

Vi har sett at det i Norge finnes klasseskiller, utbytting og undertrykkelse. Når monopolborgerskapet og arbeideraristokratiet likevel har hatt hell med seg i spredningen av myten om velferdsstaten, så skyldes det de gunstige økonomiske

konjunktorene etter krigen og den konstante propagandaen for disse ideene.

Fra 1968 har imidlertid konjunktorene snudd, og fra denne tid er "etterkrigstiden" definitivt forbi.

De tiltakende kristendenesene i Norge, som i andre kapitalistiske land, har forverret forholdene for det arbeidende folket. Pris- og skatteøkningen har spist opp lønnsøkningene og vel så det for store grupper av lønns-takere. Avfolkningen av bygdene har fortsatt med uforminsket kraft. De sosiale problemene har økt i omfang. Alt dette er tegn på voksende økonomisk og politisk krise.

Samtidig viser monopolkapitalen og statsapparatet en stadig mer manglende evne til å løse alle de problemene den skaper for folket. I stedet forsøker den å velte skylda for krisene over på trygdede, arbeidere, kommunister osv., alt etter hva den finner hensiktsmessig.

Vi har tidligere pekt på at den grunnleggende motsigelsen i Norge går mellom arbeid og kapital, mellom et lite mindretall av befolkningen og det store flertall av lønns-takere som blir utbyttet av dette lille mindretallet.

Med veksten i statens rolle forsøker monopolkapitalen å løse denne motsigelsen. Dette er en indirekte innrømmelse av nødvendigheten av å sosialisere produksjonen, det vil si sosialismen. Statsmonopolismen er altså et forsøk på å løse kapitalismens grunnleggende problemer og samtidig la kapitalismen bestå, noe som i lengden vil være umulig. Statens voksende rolle er derfor et tegn på monopolkapitalismens svakhet.

I lengden vil ikke det norske folket finne seg i den kapitalistiske utbyttingen, i undertrykkelsen, i de gjentatte krisene og utryggheten. Kapitalismens egen historie er det beste bevis for at den sosialistiske revolusjonen er uunngåelig og nødvendig. Et sosialistisk samfunn vil bli bygd opp der arbeiderklassen har makta og eier produksjonsmidlene!

HVA VIL SOSIALISMEN BETY I NORGE?

Den norske revolusjonens første oppgave må være å erstatte monopolborgerskapets statsapparat med en stat der arbeiderklassen har den politiske makta. Det kan bare gjøres gjennom opprettelsen av en ny type stat – proletariatets demokratiske diktatur.

Proletariatets diktatur vil bety en sterk utviding av de demokratiske frihetene til arbeidere, bønder og fiskere. Det vil bety at folket eier landet og skaper det ut fra sine interesser og behov. Kriser og arbeidsløshet vil bli ukjente begrep.

Alle klassesamfunn er diktatur. Proletariatets diktatur vil være det store flertalls diktatur over de få.

Under sosialismen vil det fortsatt eksistere klasser og klassekamp. Faren for tilbakevending til kapitalismen vil fortsatt være til stede. Sovjet er et eksempel på et sosialistisk land hvor et nytt borgerskap har tilranet seg makta. Folket vil derfor til stadighet måtte være på vakt mot gamle og nye utbytterklasser og bruke sin makt, sitt diktatur, overfor alle fiender av folket og sosialismen.

Sosialismens økonomiske grunnlag er sosialistisk samfunnseiendom til produksjonsmidlene, dels i form av stats-eiendom (folkets eiendom) og dels i form av kooperativ eiendom (gruppeeiendom). Sosialismen vil sammenliknet med kapitalismen bety høyere arbeidsproduktivitet og større produksjon. Dette vil skape grunnlaget for den sosialistiske økonomiens målsetting: å tilfredsstille hele samfunnets stadig stigende materielle og kulturelle behov.

I motsetning til kapitalismens anarki i produksjonen og dens økonomiske kriser og kriger, vil sosialismen gjennom sentral planlegging sikre en stadig stigende levestandard for folket. Den sentrale planleggingen vil kombineres med lokalt demokrati og initiativ. Folkets fulle skaperkraft vil bli frigjort.

Også under sosialismen må statens utgifter dekkes. Det trengs penger for videreutbygging av produksjonen, dekning av et økende antall fellesbehov osv. Dette dreier seg ikke om

utbytting ettersom samfunnet ikke drives etter markedsøkonomi og ettersom produksjonsmidlene, staten og de samfunnsmessige fellesgoder hele tiden befinner seg under arbeiderklassen og folkets kontroll, og ikke eies av en fremmed klasse.

Sosialismen vil vokse ut av det kapitalistiske samfunnet og vil derfor være preget av dette økonomisk, moralsk og intellektuelt. Forholdet mellom folk vil imidlertid være kameratslig og preget av gjensidig hjelp.

Sosialismen vil gradvis oppheve skillet mellom by og land, mellom fysisk og intellektuelt arbeid.

Sosialisme vil bety at Norge må stole på sine egne krefter, på sine egne ressurser. All utbytting av fremmede folk og land vil opphøre. Framgang ved egen innsats vil bety at de delene av landet vårt som i dag stagnerer og ødelegges, vil få ny blomstring og nytt liv.

Noter

- 1) Realdisponibel lønn, eller disponibel reallønn, er lønn minus direkte skatt (det vi får utbetalt) minus det som går bort ved at prisene stiger.
- 2) Lønnsutviklingen for statsansatte er dokumentert av NTLs gruppe i Statistisk Sentralbyrå, som har funnet at mange i staten har hatt nedgang i realdisponibel lønn helt siden 1968. Det er grunn til å tro at mange i det private næringslivet står i samme situasjon.
- 3) Produksjonen pr. sysselsatt blir gjerne brukt som mål for produktiviteten og gir uttrykk for hvor mye varer og tjenester som i gjennomsnitt blir skapt av alle som arbeider.
- 4) J. Stalin. Om den dialektiske og historiske materialisme. Forlaget Oktober, 1971, s. 17.
- 5) Industristatistikk 1967, Statistisk Sentralbyrå, s. 14.
- 6) Ordet monopol gir uttrykk for at det kun er en eneste produsent av en vare. I praksis vil rene monopol være sjeldne, det vil som regel være noen få store produsenter eller *en* stor og mange små.
- 7) Likningsboka for Oslo 1969.
- 8) Avsetninger: Penger som kapitalistene setter av for framtidige investeringer.

- 9) Avskrivninger: Penger som settes av for å dekke slitasje på maskiner og utstyr slik at kapitalisten kan kjøpe ny maskin når den gamle er utslitt.
- 10) Einar Olgeirsson. Fra ættesamfunn til klassestat. Ny Dag 1968. (Spesielt fra s. 20 og utover).
- 11) AKP(m-l) – programmer og vedtak fra det 1. landsmøte februar 1973, Forlaget Oktober 1973, s. 17.
- 12) Finansfyrster: Den lille gruppe folk som er de faktiske eierne av Norges industri- og bankmonopol og som kontrollerer alle viktige bransjer i næringslivet.
- 13) Industristatistikken 1967. Statistisk Sentralbyrå, s. 14.
- 14) Her er det rechnet med skattereglene som gjaldt for 1967 (barnetrygden er tatt med som tillegg til inntekten). Det er rechnet med 10 prosent indirekte beskatning (subsidiene tatt med som tillegg til inntekten).
- 15) I eksemplet er ikke merverdien eksakt riktig. Til det er den borgerlige statistikken ikke god nok. Eksemplet må derfor bare tas som en illustrasjon. Sannsynligvis er merverdien og utbyttingsgraden større enn det eksemplet viser.
- 16) Friedrich Engels. Forord til: K. Marx. Lønnsarbeid og kapital. Ny Dag 1951, s. 9.
- 17) Studera, praktisera socialism. Oktober (Sverige) 1973, s. 28, 30.
- 18) Karl Marx. Till kritiken av den politiska ekonomin. Arbetarkulturens Förlag, 1969, s. 25.
- 19) Konsumprisindeksen: Et mål for endringene i forbruksvareprisene rechnet som et slags gjennomsnitt. Statistisk Sentralbyrå offentliggjør månedlig konsumprisindeks.
- 20) Avanse: Fortjenesten en handelskapitalist har på salget av en vare.
- 21) Revisjonisme: Antimarxistiske og reformistiske strømninger som har vunnet innpass i den kommunistiske arbeiderbevegelsen. Revisjonistene tar i teori og praksis avstand fra marxismen-leninismens grunnleggende prinsipper. De hevder fredlig overgang til sosialismen, at proletariatets diktatur ikke er noen nødvendighet og fornekte det marxist-leninistiske partiets ledende rolle i klassekampen.
- 22) Lenin. Marx-Engels-Marxisme. Ny Dag 1952, s.320.).
- 23) Ottar Brox, red. Norsk landbruk – utvikling eller avvikling? Pax 1969, s. 138, 139.
- 24) A. Holmsen. Norges Historie, s. 413.
- 25) Nasjonalinntekt: Summen av varer og tjenester skapt i Norge (nasjonalproduktet) og inntekter Norge netto får fra utlandet.
- 26) SØS nr. 16. Statistisk Sentralbyrå, 1966, s. 78.
- 27) Dagbladet 2. februar 1974, s. 6.

- 28) Norges økonomi etter krigen. Statistisk Sentralbyrå 1965, Kap. XI. 2.b.
- 29) Lenin. Imperialismen. Ny Dag 1969, s. 98.
- 30) OECD: Økonomisk samarbeidsorganisasjon. Driver først og fremst med utredningsarbeid og utbytting av informasjon. Med i OECD er alle EEC- og EFTA-land, samt USA, Canada, Japan, Spania, Island, Hellas og Tyrkia.

Tom side

Del II: Tariffoppgjørene

FORORD

I dette studieopplegget om tariffoppgjørene er ikke hensikten aleine, eller først og fremst, å gi en juridisk/teknisk oppskrift på hvordan et tariffoppgjør foregår fra start til mål. Slike tekniske kokebøker som gjerne har som mål å avpolitiserere den faglige, økonomiske og politiske kampen og avværpe arbeidsfolk har LO, AOF og Folkets Brevskole tatt seg av. Hensikten i dette studieopplegget er å sette tariffoppgjørene inn i sin rette økonomiske og politiske sammenheng som en viktig del av kampen mellom klassene.

Av denne grunn er det to forhold vi vil trekke fram:

Stoffet er for første gjort "problem-orientert". Hovedvekten er lagt på å trekke opp de sentrale politiske problemstillinger, og ta hver av disse opp til grundig vurdering.

Det er også lagt vekt på å sette problemene inn i sin historiske sammenheng, for at vi derigjennom kan høste erfaring og bedre forstå det stadium vi i dag befinner oss i.

Disse to forholdene medfører et tredje: – Opplegget er kanskje blitt noe langt og omfattende. Med så vanskelige økonomiske og politiske spørsmål er det heller ikke lett å være kortfatta uten at dette går ut over innholdet og forståelsen. For studieringer er det derfor å anbefale at man deler behandlinga av denne delen over flere kvelder, f.eks. slik:

1. kveld : Kapittel I, II, III, IV og V ("Tariffoppgjøret")
2. » : » VI og VII (Statens rolle)
3. » : » VIII (Indeksavtaler)

Tema og spørsmål til diskusjon er samla bakerst. De er bare ment som forslag. Det er viktig at studiegruppa legger opp diskusjonen etter egne erfaringer og interesser, og i samsvar med sitt eget opplegg av studiene.

I. HVA ER EN TARIFFAVTALE?

HISTORISK BAKGRUNN

Tariffavtalene oppsto som et resultat av fagforeningenes oppkomst og utvikling. De har sin bakgrunn i de avtaler som ble slutta mellom arbeidskjøperne og fagforeningene eller arbeiderne ved avslutningen av de første arbeidskonflikter. Fra først av inneholdt disse avtalene bare få ting eller et enkelt spørsmål. Ofte var det bare muntlige avtaler. Etter hvert ble imidlertid flere og flere spørsmål tatt med i disse avtalene, og de fikk en skriftlig form. Avtalene kom etter hvert også til å omfatte flere bedrifter, seinere hele bransjer på ene sida og flere og flere lønnsarbeidere og fagforeninger på den andre sida. I dag er tariffavtalen den viktigste form for arbeidsavtale innenfor hele det næringslivet som er basert på lønnsarbeide.

Tidlig i 1870-åra ble det slutta en rekke tariffavtaler på bedriftsnivå. I 1907 ble den første landsomfattende tariffavtalen inngått mellom Jern & Metall og Mekaniske Verksteders Landsforening. Denne avtalen kom til å stå modell for de fleste seinere landsomfattende avtaler.

I 1935 blei den såkalte Hovedavtalen mellom LO og NAF slutta. Sida da inngår Hovedavtalen som første del av de enkelte forbundenes tariffavtaler.

HVEM ER TARIFFPARTENE?

”Tariff eller tariffavtale er en avtale mellom en fagforening og en arbeidsgiver eller arbeidsgiverforening om arbeids- eller lønsvilkår eller andre arbeidsforhold”.

(Arbeidstvistlovens paragraf 1, punkt 8).

Partene er altså på den ene sida en "arbeidsgiver eller arbeidsgiverforening" og på den andre sida "en fagforening". Hva er så en fagforening? Ifølge Arbeidstvistlovens paragraf 1 er en fagforening

"enhver sammenslutning av arbeidstakere eller arbeidernes foreninger når sammenslutningen har det formål å ivareta arbeidernes interesser overfor deres arbeidsgiver".

Etter denne definisjonen er fagforening et vidt begrep. Det omfatter ikke bare det vi vanligvis kaller fagforening, men også fagforbund og sammenslutning av forbund. Også bedriftsklubber faller inn under dette begrepet. Etter loven trengs ikke noe fast organisasjonsapparat med bestemte vedtekter og bestemte organer.

Med andre ord: Fagforening i lovens forstand kan være alt fra hele LO, et enkelt forbund, en fagforening, en verkstedklubb eller en sammenslutning av arbeidere ved en avdeling innenfor en bedrift.

HOVEDAVTALE, LANDSOVERENSKOMST, SÆRAVTALE OG ARBEIDSAVTALE

Når en til vanlig snakker om en tariffavtale eller overenskomst, mener en gjerne den landsoverenskomst et forbund har inngått med arbeidskjøperen eller hans organisasjon. Som nevnt inngår den til enhver tid gjeldende Hovedavtale mellom LO og NAF som første ledd i denne tariffavtalen eller landsoverenskomsten.

Men fordi også en bedriftsklubb eller et tillitsmannsutvalg betraktes som en fagforening vil også de stedlige avtaler disse slutter med arbeidskjøperen være tariffavtaler i lovens forstand. Slike avtaler, som kan gjelde en bestemt arbeidsordning, akkord, innarbeiding av enkelte arbeidsdager osv, kalles gjerne for særavtaler.

Felles for alle disse tariffavtalene, hva enten det er Hovedavtale, landsoverenskomst eller særavtale er at de er sluttet med "en fagforening" – og at den enkelte arbeider derfor ikke er direkte part, og heller aldri navngitt. I

motsetning til disse tariffavtaler er det vi kaller personlige arbeidsavtaler noe som slutes mellom den enkelte navngitte arbeider og vedkommende bedrift. Mens den personlige arbeidsavtale er grunnlaget for selve det forholdet at man har et arbeid, så vil det være tariffavtalen som regulerer de lønns- og arbeidsvilkår som skal gjelde.

Tariffavtalen er overordna den personlige arbeidsavtalen. ”Hvis en arbeidsavtale mellom en arbeider og en arbeidsgiver, som begge er bundet av tariffavtale, inneholder noen bestemmelser som strider mot tariffavtalen, er denne bestemmelse ugyldig”.

I denne delen skal vi verken se på den personlige arbeidsavtalen eller på lokale særavtaler, men på tariffavtalene i betydningen landsoverenskomster. De lokale kamper og særavtaler blir behandlet i neste del.

II. HVORDAN FOREGÅR ET TARIFFOPPGJØR?

Vi skal først gi ei kort skisse over gangen i et tariffoppgjør:

INNAD

Den vanlige varighet for tariffavtaler har i Norge i etterkrigstida vært 2 år. Unntaksvis har man hatt 3 år (1958–61) og 1 år (1963–64). De fleste forbund har såkalte vårtariffer. Dvs. at forhandlinger om ny avtale og evt. plassoppsigelser finner sted om våren (mars/april).

Men la oss først se litt på hva som skjer i fagbevegelsen før man er kommet så langt. Den enkelte fagorganiserte/klubben/foreninga har frist på seg til høstparten – ca september – til å sende inn forslag til krav og endringer i den bestående tariffavtalen. Det betyr at diskusjonen om tariffene på grunnplanet må finne sted på sommeren. Dette er neppe det gunstigste tidspunkt for å aktivisere medlemmene om krava. Det er også midt i tariffperioden, slik at det

både er vanskelig å få kalkulert inn de ting som utviklinga resten av året vil bringe, og også å mobilisere folk til krav som først skal opp til endelig avgjørelse 3/4 år seinere. Mange steder er det derfor dårlig oppslutning om disse møtene hvor grunnplanet har den første sjanse til å forme sine krav.

Etter fristen for lokale forslag er utløpt har grunnplanet ingen formell innflytelse på hvilke krav som de andre leddene oppover vil fremme. Hvis ditt forslag ikke blir tatt med, får du sjelden beskjed om dette. Videre hører medlemmene overhodet ikke noe om hvilke krav som skal reises, prioriteringa av krava osv. Det skyldes gjerne på at man ikke skal diskutere krav og prioritering av krav åpent

»Slipp ikke katta ut av sekken»

Ey. 21.5.74

mellom medlemmene i det hele tatt – på grunn av faren for at arbeidskjøperne skal ”få snusen i” hva en vil kreve. Men en grunngeving basert på ”overraskelsesmomentet” og at en ikke skal ”slippe katta ut av sekken” er falsk. I realiteten veit arbeidskjøperne om disse ”overraskelsene” lenge før de blir presentert.

Det er med andre ord en dødperiode på ca 3/4 år da medlemmene ikke har noen formell rett eller mulighet til å diskutere og fremme nye saker til tariffrevisjonen.

En av veiene å gå for å bøte på disse udemokratiske forholdene skal nevnes: I forbindelse med årets tariffoppgjør avholdt en rekke fagforeninger i Oslo høsten –73, før fristen var gått ut for lokale forslag, tariffkonferanser hvor de krava som skulle sendes inn ble diskutert åpent på medlemsmøter. Men det burde også skje regelmessige diskusjonsopplegg og informasjon fra det sentrale forhandlingsutvalget til medlemmene i perioden fra fristens utløp om høsten til krava blir presentert om våren. *Det skjer ikke i dag.*

Etter at forbundsledelsen har mottatt de lokale krav, diskuteres de på styremøter, og i noen tilfelle på tariffkonferanser i forbundet. Forbundsstyret utformer så sitt eget forslag.

Forbundets forslag kommer også opp til behandling og endelig avgjørelse på LOs Representantskapsmøte – vanligvis i første del av desember. Deretter oppnevnes forhandlingsutvalg, og forbundet, eventuelt LO, sier opp avtalen og oversender til NAF forslagene til endringer i tariffavtalen.

UTAD

Når LOs representantskap, eller evt. Sekretariatet, har godkjent et forhandlingsopplegg kommer man over i annen fase. Deretter forhandles det mellom vedkommende LO-forbund og dets motpart på arbeidskjøpersida. Eventuelt forhandler LO sentralt på vegne av flere forbund.

Kommer partene fram til et anbefalt forslag går dette til uravstemning blant medlemmene. Flertallet som er med i

uravstemninga avgjør om forslaget skal forkastes eller vedtas. Forkastes det må en ny forhandlingsrunde til.

Kommer partene ikke fram til enighet (det gjør de sjelden) skal dette innrapporteres til riksmeklingsmannen, som har rett til å gripe inn ved:

- å utsette eventuell arbeidsstans.
- mekle og eventuelt komme med egne forslag,
- koble avstemningene fra flere forbund sammen.

Kommer partene ikke fram til enighet om et anbefalt forslag, sjøl med riksmeklingsmannens hjelp, gjenstår to alternativ:

- arbeidsstans (streik eller lockout).
- tvungen voldgift. Dvs at myndighetene griper inn og bestemmer at arbeidsstans er ulovlig, og at avgjørelsen overlates til "Rikslønnsnemnda", hvis avgjørelse er endelig.

Den skissa som er gitt her er sterkt forenkla og ufullstendig. Hensikten med den er å streke opp hovedtrekkene eller gangen i tariffrevisjonen. I det følgende skal vi ta for oss mer systematisk de viktigste politiske problemstillingene ved et tariffoppgjør: oppsetting av krava, oppgjørformene, koblingsbestemmelsene, tvungen voldgift, statens rolle, indeksavtaler osv.

III.HVORDAN SKAL VI UTFORME TARIFFKRAVA?

De som venter seg at vi her kan lage ei enkel oppskrift på dette vil måtte bli skuffa. Det går ikke an å lage en enkel formel hvor en setter inn noen aktuelle tall for priser og produktivitetsutvikling, som så sammen med en del andre faktorer summeres sammen – og vips så har vi et ferdig utregna tariffkrav. Det er mange årsaker til hvorfor det ikke er så enkelt.

DET FINNES INGEN SÅKALT "RETTFERDIG LØNN"

Den viktigste årsak er at det ikke finnes noe som heter "en rettferdig lønn for et rimelig dagsverk", slik Marx for mer enn 100 år siden påpekte. Det eneste rettferdige ville være om arbeideren som skapte produktene fikk betalt for verdien av arbeidet. Men som vi har sett i første delen (se s. 26) så får arbeideren betalt bare for en del av verdien av arbeidet. Storparten av verdien – merverdien – tar kapitalistene. Arbeideren får betalt for arbeidskrafta, og prisen på den blir under kapitalismen i prinsippet fastsatt som prisen på enhver annen vare.

Nå skiller likevel arbeidskrafta seg fra de fleste varer på den måten at den kan opptre med egen vilje. – Den kan bl.a. organisere seg, og inngå som en bevisst motpart til kapitalisten. Den kan bringe de tradisjonelle markedsmekanismer ut av likevekt ved f.eks. gjennom hard lønnskamp å ta ut en større del av "arbeidsverdien" enn før, og dermed redusere arbeids(kraft)kjøperens merverdi og profitt. Kapitalisten vil imidlertid forsøke å ta igjen sin andel (og vel så det) gjennom å velte økte lønnsutgifter over på prisene, satse på økt tempo og økt produktivitet, osv.

Denne kampen foregår uavbrutt – år etter år – så lenge lønnsarbeidet og de kapitalistiske produksjonsforhold eksisterer. I denne sammenheng er en tariffavtale å betrakte som en midlertidig våpenhvile i kampen mellom arbeiderklassen og kapitalistklassen. Men det skjer stadig brudd på denne våpenhvilen. Daglig settes priser opp, og daglig blir arbeidstempoet skrudd opp. Med andre ord: Utbygtinga tiltar, eller våpenhvilen blir undergravd – uten at dette noteres som brudd på fredsplikten og våpenhvilen. Arbeiderne på sin side forsøker å kompensere dette f.eks. gjennom å forbedre sine særavtaler (lønnsglidning), eller ved indeksavtaler. Men enhver aksjon fra deres side i våpenhvileperioden blir av klassesdomstolen dømt som brudd på fredsplikten.

I likhet med en forsvarskrig eller kamp for å gjenerobre tapt område er også lønnskampen en rettferdig kamp. Og ethvert krav, enhver seier, er sjølsagt bra. Men like lite som

en midlertidig våpenhvile er "rettferdig" fordi en stor del av uretten fortsatt består, like lite er slike delseire et mål på hva som er rettferdig, men mer et mål på styrkeforholdet mellom klassene i øyeblikket. *Det er bare den hele og fulle seier som med rette kan sies å være rettferdig.* I krigen gjelder dette gjenerobring av hele det tapte territorium. I klassekampen gjenerobringa av klassens rett til hele verdien av sitt eget arbeid. — Dvs. avskaffing av merverdien, kapitalistklassen og lønnsarbeidet.

Nå tar jo tariffoppgjøra vanligvis ikke opp kravet om avskaffing av lønnsarbeidet, men tar i beste fall sikte på å forbedre arbeidernes posisjon i forhold til kapitalistene, eller kanskje enda mer begrensa: Å hindre at utbyttingsgraden skal øke. Hvordan skal vi stille krava for å nå denne begrensa målsettinga?

PRINSIPPER FOR UTFORMING AV TARIFFKRAVA

Utgangspunktet må være ei reell forbedring av arbeiderklassens posisjon i forhold til kapitalistklassen. Det er mange faktorer som kommer inn i bildet her. De to viktigste forhold som blir trukket inn er gjerne produktivitetsveksten og prisstigninga. Vi skal først se litt på disse to forholdene.

Del av produktivitetsveksten

Gjennomsnittlig øker produktiviteten pr. sysselsatt i Norge med ca 4% i året. Denne produktivitetsøkninga skyldes både økt innsats av arbeiderklassen, nye arbeidsmetoder, nye tekniske framsteg osv. I sin ytterste konsekvens er det sjølsagt arbeiderklassens innsats som er hovedårsaka. Å beregne nøyaktig hva som skyldes dette og hva som skyldes andre faktorer er både vanskelig og kanskje også hensiktsløst, da sjølve beregningsgrunnlaget for produktiviteten er av nokså tvilsom art.

Men som et mål for det hele er det naturlig å ta utgangspunkt i den gjennomsnittlige produktivitetsøkninga i samfunnet, og for arbeiderklassen å kreve sin del av den. Det

naturlige ville vel da være å ta utgangspunkt i prognosene for utviklinga av produktiviteten i den kommende tariffperiode, eller bygge på gjennomsnittstall hvis prognosene mangler, – og så korrigerer disse på etterskudd ved neste oppgjør.

Kompensasjon for prisstigninga

I sin generelle form skulle kravet om kompensasjon for prisstigninga være sjølsagt, og ikke trenge noen nærmere begrunnelse. Det første spørsmålet som melder seg er hva kompensasjonskravet skal rette seg mot. – Mot prisstigninga som har funnet sted? – eller mot prisstigninga i den kommende tariffperiode? Svaret må bli: – Kravet må ta utgangspunkt i *begge deler*.

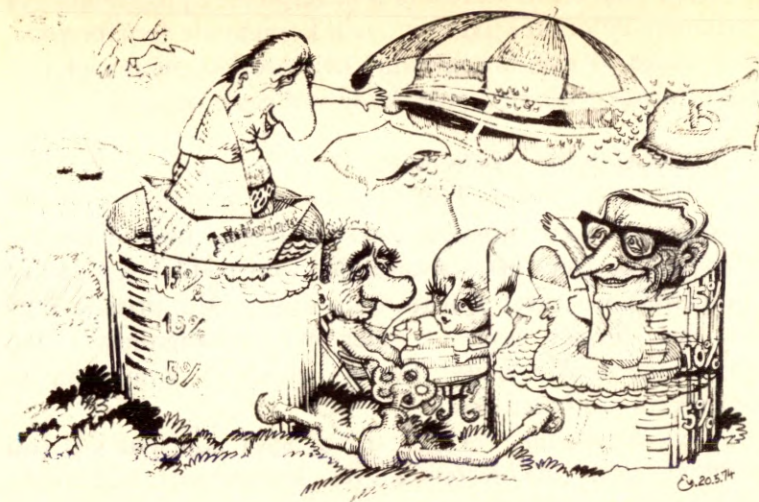
I den utstrekning forrige tariffoppgjør ikke har gitt full kompensasjon, må resten kreves kompensert ved neste tariffoppgjør. Samtidig og i tillegg må man sikre seg mot prisstigninga i den kommende tariffperioden. Tradisjonelt blir dette siste forsøkt gjort ved indeksavtale. Hvis indeksavtale ikke finnes må man kreve full kompensasjon for forventa prisstigning, og så heller justere eventuelle feil ved neste oppgjør.

For å anvende disse to prinsippene – andel av produktivtetsvekst og kompensasjon for prisstigning – i praksis kan vi som et eksempel ta utgangspunkt i tariffoppgjøret 1974:

Tariffoppgjøret 1974 – et regneeksempel

Tariffoppgjøret våren 1972 gav som resultat ei total ramme på 5,8%. – Derav 4,9% første tariffåret. (NB: Disse tall er ikke basert på lønnsøkning for arbeiderne aleine, men på kostnadsøkningen for bedriftene og inneholder i tillegg til lønnsøkninger, sykelønnsordning, velferdspemisjon og heving av aldersgrensene). Produktivitetsøkninga, målt som økning i bruttonasjonalproduktet, var i 1972 4,3%. Arbeiderne står da dette året tilbake med $(4,9\% - 4,3\%) = 0,6\%$ til å møte de økte prisene med.

I løpet av det første året i tariffperioden steg prisene med 7,8%. Tapet blir altså 7,2%. Indeksoppgjøret våren –73 ga

Tariff-forhandlingene »utkjempes»

bare 45% kompensasjon for prisstigninga = ca 3,5%. Udekket tilbake for første del av tariffperioden står da $7,2\% - 3,5\% = 3,7\%$.

Tariffavtalen inneholdt bestemmelser om 1,9% i tillegg for 1973, målt som kostnadsøkning for bedriftene. Produktivitetsøkninga for 1973 var 4%. Altså 2,1% udekket før prisstigningen som under forutsetning av 150,6 poeng på marsindeksen blir på 9,2%. Dette gir 11,3% i arbeidernes disfavør for 1973.

Forutsatt full del i produktivitetsveksten og full kompensasjon for prisstigninga står altså de fagorganiserte foran årets oppgjør til rest med 3,7% for 1972 og 11,3 for 1973 = 15,0%.

Regnestykket ovenfor kan også systematiseres slik:

Prisstigninga	1972	7,8%	
»	1973	9,2%	
»	forrige tariffperiode	<u>17,0%</u>	<u>17,0%</u>
Produktivitetsvekst	1972	4,3%	
»	1973	4,0%	
»	forrige tariffperiode	<u>8,3%</u>	<u>8,3%</u>
Arbeiderne			
skulle hatt (min.)	»	»	25,3%
Arbeiderne fikk	1972	4,9%	
»	»	1973 (1,9+3,5)	5,4%
»	»	forrige tariffperiode	<u>10,3%</u> <u>10,3%</u>
Etterslep fra forrige tariffperiode som må kompenseres nå			<u>15,0%</u>

Selv dette tallet gir ikke egentlig full kompensasjon for prisstigninga. Det er her ikke beregna kompensasjon for de økte skattene. Som en ser så ligger en foran årets oppgjør håpløst på etterskudd, slik at det skal enorme krav til bare for å ta igjen det tapte fra forrige tariffoppgjør.

Hertil kommer krava som går på den kommende tariffperioden. ☆ Prognosene for produktivitetsøkninga i 1974 er på 5,5% (målt etter bruttonasjonalprodukt (BNP)), og for prisstigninga igjen ny rekord på minimum 10%, trolig atskillig mer. Under forutsetning av en indekssavtale som gir øyeblikkelig og 100% kompensasjon for denne prisstigninga ville en da kunne få et samla krav foran årets tariffoppgjør som kunne se slik ut:

– Etterslep fra inneværende tariffperiode	15,—%
– Andel av produktivitetsveksten for 1974	<u>5,5 %</u>
– Til sammen	<u>20,5 %</u>

☆ Dette ble skrevet i februar 1974. På dette tidspunktet ble det forhandlet om en ett-årig avtale, og regnestykket her er basert på det. En to-årig avtale forandrer ikke noe på prinsippene for utregninga, men gjør naturlig nok indeksbestemmelsen mer sentral.

– Øyeblikkelig og helautomatisk indeksregulering med 100% kompensasjon for prisstigningen gjennom hele tariffperioden.

Uten helautomatisk indeksavtale måtte kravet ligge minst 10% høyere, – altså over 30%. For ei gjennomsnittlig industriarbeiderlønn på ca 40 000 ville det bety vel 8 000 i øyeblikkelig lønnsøkning på årsbasis, og dertil ca 4 000 i indekstillegg gjennom det kommende år, altså 52 000 våren 1975. Med andre ord ville lønningene ligge ca 1/3 høyre om ett år enn i dag.

Kommentarer til ei slik oppbygging av lønnskrav

Nå er det noen kommentarer som med en gang må knyttes til dette regnestykket.

– For det første så er det her ikke regna med kompensasjon for økte skatter. At man skal kreve slik kompensasjon kan neppe være tvilsomt. Men om dette kravet skal rettes mot NAF, og i selve tariffoppgjøret, er mer enn tvilsomt. Gjør en det oppstår straks faren for at staten koples inn i tariffoppgjøret, med pakk løsnings og alskens manipulering og arbeiderfiendtlige tiltak. Dette kravet bør i hvert fall prinsipielt reises overfor staten. Innholdet i kravet kan være både å forskyve progresjonsgrensene og i tillegg senke skattene i takt med inflasjonen. Det viktigste er imidlertid å være klar over at krav som går på skattebyrden, trygder etc er av en prinsipielt annen karakter enn lønnskrav, og at det absolutt har ei farlig side å trekke slik krav inn i et oppgjør med NAF.

– For det andre så er det klart at kravet ovenfor er basert på stillstand i krigen mot kapitalistene og deres merverdi og profitt. Talla ovenfor angir derfor ikke hva som er ”rettferdig” eller ”riktig”. De forteller bare hva som er et absolutt minimum dersom arbeiderklassen ikke skal tape terreng i forhold til kapitalen. Skal vi oppfylle den målsettinga vi satte foran – at ”utgangspunktet må være ei reell forbedring av arbeiderklassens posisjon i forhold til kapitalistklassen”, – så må disse minimumskrava kraftig påplusses.

– For det tredje så er det jo vanlig i alle forhandlinger at man setter fram et sterkere krav enn det man realistisk regner med å få halt i land som sluttresultat. Hvis man derfor mener at 21% + helautomatisk indeksavtale er det minimum man kan gå med på, ville det være en dårlig forhandler som ikke starta opp med å kreve atskillig mer, f.eks. 30 % + indeks.

Ut fra disse betraktningene skulle det være innlysende at når Jern & Metall som i år er prøveklut for hele fagbevegelsen går ut med krav som har ei ramme på 11%, da oppnår man ikke, selv om hele kravet hadde blitt innfridd, å få retta opp situasjonen fra de site par åra. – Langt mindre å få et øre ut for den tariffperioden man forhandler om. Ledelsen har starta så langt bak mål at sjøl ved 100% innrømmelse av alle krav, inkludert Norges hittil beste indeksavtale, så ville man ikke være nådd fram til startstreken når den nye tariffperioden tar til. Når slike forræderiske krav av NKP- og SF-ledelsen blir framstilt som ”gjennombrudd” for fagbevegelsen, da kan man virkelig begynne å undre seg.

– I eksemplet foran er det lagt stor vekt på at man får en skikkelig indeksavtale. Nå er det en hake selv ved den beste indeksavtale: De fagorganiserte får kompensasjon for prisstigninga etter at den har funnet sted. Man er alltid på etterskudd for prisstigninga.

Dersom kompensasjonen ikke er knytta til bestemte tidspunkter, men utelukkende til svingninger i konsumprisindeksen, og dertil til et lavt svingetall – f.eks. 2% – så kommer man imidlertid ikke så langt på etterskudd. (Nærmere om disse forholdene i siste kapittel – ”VIII Indeksavtaler”.)–

– I vårt regneeksempel for hva tariffoppgjøret 1972 gav de fagorganiserte (4,9% i 1972), brukte vi tall som i tillegg til lønnsøkning (3,7%) tok med slike ting som bedre sykkelønsordning (0,4%), velferdspermisjoner (0,5%) og senking av aldersgrensa (0,3%). I stedet for økning i arbeidslønna brukte vi talla for bedriftenes kostnadsøkning (utenom arbeidsgiveravgifta).

Det er jo absolutt et diskutabelt spørsmål om disse forskjellige tiltaka egentlig hører med i dette regnestykket, eller om de ikke like naturlig hører hjemme i samme bås som f.eks. arbeidskjøpernes sosiale utgifter. Det er i hvert fall ingen ting i veien for å stille krav om at slike poster ikke skal kalkuleres inn i ei ramme for lønnstakernes inntekter, men at de tas fra kapitalistenes profitt.

Dette med å inkludere alskens ting i den pakken av "goder" som de fagorganiserte får i et tariffoppgjør er dessuten en viktig del av monopolkapitalens strategi, og et fast ledd i den statlige inntektspolitikken. Man forsøker å fastsette rammer for det arbeiderne kan oppnå. Disse rammene går ikke på lønnsøkningene for arbeiderne, men på kostnadsøkningen for bedriftene, og her inkluderes snart likt og ulikt, noe som i praksis går til fradrag på arbeidslønna. Man skal være særlig obs på at det gjøres iherdige framstøt for å få inkludert lønnsglidninga – dvs. de lokale særavtalene – inn i denne ramma.

– Når det gjelder krav om nedsatt arbeidstid så har det tradisjonelt vært sett på slik at dette ikke medfører mindre produktivitet for bedriftene, og at et slikt krav derfor bør ledsages av et krav om kompensasjon for det minskede timetallet. Hvis ikke vil det medføre tapt uke-, måneds- eller årslønn. Dersom man etter forhandlinger med NAF eller ved lov fra myndighetene får nedsatt arbeidstida fra 42,5 til 40 timer i uka må timelønna stige med 5,9% for at årslønna ikke skal synke. Dette er jo for øvrig et krav som burde vært framsatt i årets tariffoppgjør, ettersom DNA har på valgprogrammet sitt å sette ned arbeidstida i inneværende stortingsperiode.

Til slutt skal vi igjen bare understreke at det som er blitt nevnt har hele tida har vært rene forsvarstiltak for å motvirke at utbyttinga skal øke. Det er altså bare et slags minimumsprogram. Alle krav utover og i tillegg til dette er bare av det gode, forutsatt at det finnes vilje og kampkraft til å slåss dem igjennom.

Ved siden av egen styrke og svakhet er det viktig å kjenne

motpartens styrke og svakhet. F.eks. har den norske arbeiderklassen objektivt sett neppe noengang stått i en mer strategisk sett gunstig stilling i forhold til NAF enn i dag. Det måtte i tilfelle være rundt avslutninga av 1. verdenskrig, ei tid som i mangt minner om dagens situasjon, med jobbetid og dyrtid. Med dagens stramme arbeidsmarked, med ei ny jobbetid, oljefeber og sterke konjunkturer er NAF intenst opptatt av arbeidskraftproblemet. NAF kan derfor presses langt hvis de forstår at alternativet er en hard og lang konflikt. Og med den sterkeste inflasjon og dyrtid siden 1918 skulle også arbeiderklassen være tilstrekkelig provosert til å selge sin arbeidskraft så dyrt som mulig.

Men i hovedsak er det som avgjør om neste tariffavtale skal bringe arbeiderklassen et eller flere skritt framover eller bakover i forhold til kapitalistklassen om man kan avsløre klassesamarbeidet på toppen, og mobilisere massestøtte til krav som overskrider "den ramma" eller "det minimumsprogrammet" som er antydnet her.

HVORDAN SKAL MAN FINNE TALLMATERIALET?

Hvor skal jeg få tallene fra?, vil mange spørre. De fagorganiserte som ønsker å sette opp liknende regnestykker som det som er gjort her, for derigjennom å mobilisere støtte blant sine kamerater for mer anstendige krav enn det man kan vente LO-ledelsen legger opp til, trenger sjølsagt i tillegg til disse (eller andre) "prinsipper" også tall. Hvor finnes de?

Statistisk Sentralbyrå utgir en hel del, bl.a. en egen publikasjon kalt "Lønnsstatistikk". Dessuten inneholder "Økonomisk utsyn over året——" og Statistisk Årbok bra stoff (riktignok et år på etterskudd). Konsumprisindeksen offentliggjøres i midten av hver måned, og kan ajourføres på den tabellen som er gitt i kapittel VIII her.

Det koster ellers lite (20 kr) å abonnere på hovedfiendens medlemsblad "Arbeidsgiveren". Dermed får man i tillegg 4

ganger i året NAFs lønnsstatistikk, som også LO og myndighetene bygger på.

Dessuten anbefales "Aukrust-utvalgets" rapporter. De trykkes i serien Norges offentlige utredninger (NOU) og utgis av Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Det kommer som regel 3 rapporter pr tariff-periode: En like før jul, en midt oppe i oppgjøret, og en på høstparten igjen. Disse inneholder en rekke prognoser for lønns- og prisutviklinga under forutsetning av forskjellige alternativ. De bør brukes – kritisk – av alle fagorganiserte.

I tillegg er sjølsagt din egen tariffavtale – sjøl så uleselig den er – viktig lesestoff. Som fagorganisert har du rett til å få et eksemplar, men mange får den ikke før de sjøl krever det.

Men, vil enkelte si – disse tallene er gjennomsnittstall. Jeg trenger tall for det faget jeg sjøl er organisert i. Til dette er det to ting å si: For det første har en del av de publikasjonene som er nevnt her spesifiserte tall for fag og bransjer. For det andre: I forbindelse med et tariffoppgjør som gjelder landsoverenskomster kommer en langt med gjennomsnittstall. Disse er gjerne også et grunnlag man kan bygge videre på i lokale forhandlinger om særavtaler og lønnsglidning. På sistnevnte område er det likevel viktig i tillegg å ha god kjennskap til den lokale arbeidsplass, regnskap og markedsmessige situasjon, det lokale lønns-system osv. Dette er ting som blir tatt opp i forbindelse med del 3 i denne boka.

IV. OPPGJØRSFORMEN

FORBUNDSVISE OPPGJØR OG SAMORDNA OPPGJØR

Som nevnt kan ikke et enkelt forbund si opp ei avtale eller

fremme krav til ei ny avtale før dette er godkjent av LO sentralt, enten ved Sekretariatet eller Representantskapet. Et av de alvorligste anslag mot forbundenes og medlemmenes sjølråderett er imidlertid et vedtak om at forbundene ikke skal forhandle enkeltvis med sin motpart, forbundsvis oppgjør, men at oppgjørene skal sentraliseres og foregå som fellesoppgjør eller samordna oppgjør. Egentlig inneholder uttrykket "samordna oppgjør" mer samordning enn "fellesoppgjør".

Allerede fra gammelt av hadde man en form for indirekte "samordning" i den forstand at man gjerne tok utgangspunkt i et bestemt fagforbund som ble prøveklut og retningsgivende for de andre forbund. (Som regel Jern & Met.) Det er denne formen man har gått tilbake til i årets tariffoppgjør.

Foran oppgjøret i 1956 tok Regjeringen for første gang initiativet til et samarbeid med næringslivets og arbeidslivets organisasjoner for å få til en samordning av pris- og inntekts-oppgjørene, men forhandlingene førte ikke til noe resultat.

I 1958 fikk man så det første "fellesoppgjør" hvor LO sentralt forhandlet med NAF sentralt for alle forbundene som hadde vårtariffer. Det var ellers flere tvilsomme "nyvinninger" i dette oppgjøret: – 3-årig avtale, og "innebygde tillegg" etter svensk mønster i stedet for indeksbestemmelser knytta til rød strek.

Neste tariffoppgjør – i 1961 – ble derimot for hittil siste gang ført på forbundsplanet. Det var imidlertid så bra, sett fra lønnstakernes synspunkt, at NAF hele tida seinere har skreket opp om at de aldri ville godta noen gjentakelse av dette.

Opgjøret i 1963 starta også på forbundsplanet. Men etter resultatløse forhandlinger varsla NAF storlock-out. Statsminister og Riksmeklingsmann greip inn, og det ble bestemt at forhandlingene skulle fortsette mellom hovedorganisasjonene sentralt, med sikte på å komme fram til et fellesoppgjør. Det ble også resultatet.

Siden da har hvert tariffoppgjør ikke bare vært "fellesoppgjør", men mer og mer fått karakteren av "samordna oppgjør." – Dels ved at flere og flere fag er flyttet over fra høstparten og samla i det store våroppgjøret. – Dels ved at oppgjørene for de statsansatte er blitt samordna med oppgjøret i det private næringsliv. – Dels ved at inntektsoppgjørene i jordbruket er blitt kobla stadig sterkere sammen med lønnsoppgjørene. – Og dels ved at staten og stadig flere sektorer av den offentlige økonomiske politikk blir blanda inn. Det sistnevnte forholdet fører oss imidlertid over i et nytt nivå i samordninga som det er riktigere å gi betegnelsen "statlig inntektspolitikk". Det skal vi ta grundig opp i et eget kapittel (VII).

Vi skal i fortsettelsen kutte ut betegnelsen fellesoppgjør og heller nytte uttrykket samordna oppgjør. Dette for ikke å forvirre, men også fordi samordna oppgjør svarer bedre til dagens realiteter.

Et av de viktigste krava fra progressive fagforeninger har i lang tid vært at man må komme bort fra de sentraliserte samordna oppgjør. LO-ledelsen har ved de siste oppgjøra søkt å ta brodden av disse krava ved å tillate såkalte tilpasnings- eller justeringsforhandlinger om enkelte forbundsvis særkrav som et supplement til de samordna oppgjørene. Men først har man altså fastlagt rammene for de enkelte forbundene gjennom sentrale forhandlinger.

HVA SKJER VED SAMORDNA OPPGJØR?

Det er klart at ulike bransjer og ulike næringer og bedrifter har ulik økonomisk situasjon. Ved forbundsvis oppgjør er det lettere å ta hensyn til det. Ved samordna oppgjør må det nødvendigvis bli slik at taket for lønnstilleggene blir pressa ned mot gulvet. – Dvs ned til det nivået de dårligst rentable bedrifter eller næringer sier seg i stand til å kunne gå. Ved at man skal finne et felles nivå for lønnstilleggene, som skal gjelde alle, uansett bedriftens økonomiske stilling, blir konsekvensen nødvendigvis at det er de svake næringer som bestemmer ramma.

I tillegg er det også opplagt at det er mange krav som er spesielle for ett forbund eller en bransje som vil forsvinne i denne kjempegryta, fordi de ikke passer inn andre steder. Dette gjelder sjøl om det føres tilpasningsforhandlinger.

Et særdeles alvorlig politisk resultat av samordna oppgjør er at det i et slikt oppgjør aldri vil bli tale om at de fagorganiserte får lov til å sette makt bak sine krav. Fordi et slikt oppgjør omfatter hundretusener av lønnstakere, og en streik på et slikt nivå nærmest ville bli en generalstreik, vil myndighetene aldri tillate noen annen utgang enn tvungen voldgift om arbeiderne ikke frivillig godtar avtaleutkastet. Dette veit NAF. Derfor er forhandlingene fra arbeidernesida svekka kolossalt alt i startfasen.

LO-LEDELSENS ARGUMENT FOR SAMORDNA OPPGJØR

LO-ledelsen har bare ett argument for samordna oppgjør. Det er "hensynet til de lavtlønte", eller "solidarisk lønnspolitikk" som det også så vakkert heter. En del av argumentasjonen er at de lavtlønte er for svake til å oppnå gode vilkår i separate (forbunds-)forhandlinger, og at bare ved at alle går sammen er man sterke nok til å presse fram gode betingelser for de lavtlønte. Erfaringene fra alle samordna oppgjør, samme hvor sterkt Aspengren påstår at man har fått til et "oppgjør med lavtlønnsprofil" viser at de lavtlønte bare har sakka mer og mer akterut år for år.

En annen del av argumentasjonen fra LO er like så falsk, og enda mer alvorlig i sine konsekvenser. Den går ut på at nå må alle som ligger bra an vise moderasjon til fordel for de lavtlønte. For å ta dette siste argumentet først så er det uten videre klart at det hjelper nærings- og nytelsesmiddelarbeideren ingenting om jern- og metallarbeideren resignerer aldri så mye. De forhandler med hver sine arbeidskjøpere, og det Fred. Olsen/Onarheim/Siem tjener på at Aker-arbeiderne resignerer, det blir ikke på noen mystisk måte overført og utbetalt til Grünerløkka Aktiebakeri eller de ansatte der.

Snarere tvert imot! Det at de sterke forbund, som står i en strategisk sett gunstig posisjon overfor sine arbeidskjøpere, gjennom samordna oppgjør blir pressa til moderasjon, er med å bringe det generelle nivået for lønnstillegga ned. Eller sagt på en annen måte: Det at noen går foran og presser opp lønnstillegget gjør det lettere for grupper i svakere strategisk posisjon å bli trukket etter.

En annen alvorlig følge av at de samordna oppgjørene baseres på lavtlønnsfagene er at storparten av LO-forbundene – de i den strategisk sterke posisjonen, som tvinges til moderasjon – rett og slett gir blaffen i tariffoppgjørene. Dette kan de gjøre fordi de veit at de kan regne med å få sine krav oppfylt utenfor landsoverenskomsten – gjennom

særavtaler eller lønnsglidning. For en bygningsarbeider er det lite interessant at de nominelle tariffene i landsoverenskomsten øker fra 11 til 12 kr. når han allerede i realiteten har ei timelønn på det dobbelte, eller mer.

Resultatet av samordna oppgjør blir derfor lett at de sterkeste forbundene hemmes og temmes og mister interessa for landsoverenskomstene, og i stedet satser på lønnsglidning og særavtaler. Dermed mister LO hele sin samla kampkraft, som LO-ledelsen påstår skulle være hensikten med samordna oppgjør. Og dermed blir det opp til de svakeste forbund, lavtlønnsfaga, de som ikke har utsikt til lønnsglidning utover landsoverenskomsten – aleine å slåss for et anstendig tariffoppgjør. Samordna tariffoppgjør virker på denne måten ikke samlende, men oppsplittende – både på forholdene mellom lavtlønte og høytlønte, og på forholdene mellom høytlønte innbyrdes.

HVA ER SOLIDARISK LØNSPOLITIKK?

Både de tallmessige resultatata fra de samordna oppgjør med såkalt "lavtlønnsprofil", og analysa foran viser klart at LO-ledelsens såkalte solidariske lønnspolitikk bare er et tåketeppe som skal skjule den realitet at LO's linje her er så usolidarisk som det er mulig å få den.

Hva skal så være vårt alternativ til denne arbeiderfiendtlige politikken? Er det i det hele tatt mulig å drive "solidarisk lønnspolitikk", med særlig vekt å hjelpe våre lavtlønte fagorganiserte kamerater, innenfor vårt kapitalistiske system? Både ja og nei. Nei, forsåvidt som likhet aldri kan oppnås innafor det samfunnssystemet vi har i dag. Ja, forsåvidt som det er både mulig og det eneste riktige å kjempe mot at urettferdighetene øker, og for en politikk som ivaretar hele klassens interesser, i stedet for den sosialdemokratiske linja som setter enkelte deler av klassen opp mot andre, noe som fører til forverring av hele klassens kår, og spesielt forverring for de svakeste deler av klassen, må vi føre en politikk som tjener hele klassens interesse.

Konkret: Linja må være at alle får full frihet til å kjempe så godt de evner for sine krav – også de ”høytlønte” i bygg- og anlegg, i jern- og metall osv. På denne måten trekker de også hele lønnsnivået, og dermed også de lavtlønte, etter seg. Slik blir også alle grupper/forbund interessert i å få mest mulig ut av et tariffoppgjør, i stedet for, som nå, at de svakeste er de eneste som tar landsoverenskomstene alvorlig.

De strategisk sterkeste forbund står solidarisk med de svakeste – lavtlønnsgruppene, både ved å gå til sympatiaksjoner og ved å stille sine streikekasser til disposisjon. Det som skjer er da at Aker-arbeiderne sier at dersom ikke bakerne på Grünerløkka eller fileteringsdamene i Hammerfest får oppfylt sine krav så står våre streikekasser til deres disposisjon. I tillegg samler vi inn penger til deres kamp, og vi går også om nødvendig til sympatistreik med dem, inntil de har fått oppfylt sin krav. Da, og først da, vil de strategisk svake forbund stå like sterkt som de strategisk sterke.

Det er dette som er solidarisk lønnspolitikk. Dette vil være den eneste politikk hvor klassens samla styrke blir satt inn på å ivareta lavtlønnsgruppens interesser. Med ei slik **faglig politisk linje vil man splitte kapitalinteressene istedenfor å splitte arbeiderklassens interesser, slik som den sosialdemokratiske lønnspolitikken legger opp til. Men en slik politikk krever forbundsvis oppgjør istedenfor den samordna oppgjørsformen.**

HVOR STÅR SV I FORHOLDET MELLOM SOSIAL-DEMOKRATISK OG KOMMUNISTISK LØNSPOLITIKK?

At det ikke bare er folk som sjøl kaller seg sosialdemokrater som står på ei sosialdemokratisk linje i lønnspolitikken finnes det flere eksempler på. Som nevnt i kapitel VI lenger bak i dette studiebrevet har f.eks. SFs formann Finn Gustavsen i Stortinget gått inn for tvungen voldgift mot SAS-flyverne, med den begrunnelse at de tjente så godt. På neste side gjengir vi et annet eksempel som enda mer tydelig

viser likheten mellom DNA/LO-toppens og SF-toppens syn på "solidarisk lønnspolitikk".

ORIENTERING

Et kommunistparti for sjefsregulativet

Ø Eiter et ebendig valg har AKP (m-l) behov for å markere seg. I NTL avd. 106/4 ved Universitetet i Oslo har dette gått seg følgende sider:

Et flertall i styret hadde innstilling på en kretsstilling for alle. Dette ville ha ulikskilt forskjellen mellom de høyere og lavere lønne og aksjonsmottakernes andel av statens budsjett med 26 prosent.

Med dette kravet (m-l) ønskes et 100-tillegg for alle innstilling i kl. 17. For dem som var i høyere klasser, ønskes (m-l) ønskes et prosenttillegg på 26.

«De høyeste har stor glede, derfor må de ha større tillegg» hevdet de. Det er få (m-l) ønskes blant de laveste.

Detten som gikk inn for kroneløne ble møtt med oppfordringer fra (m-l) ønskes om å vise solidaritet med de høytlønte. «Like kroneløns splitter de høytlønte fra de lavtlønte, ble det hevdet.

Klassekampens fortropp viste seg å være en flokk gråtkamer med hver sin syke mor. Det vakte oppmerksomhet at en framtrædende kvinnelig (m-l) ønskes i kl. 20 løste opp sitt husholdningsbudsjett, og at en kvinnelig lege fra samme hold oppfordret til å avvise kasseteorier som begrunnelse for ikke å godta like tillegg til alle.

Råd: Bevegelsen bør skifte navn til AKP (EL).

B. Q.

EL — Enhetens eneste Landsforbund.

«Dette referatet» fra ett fagforeningsmøte ved Universitetet i Oslo sto i SF-bladet Orientering nr. 1 i år. Svaret fra AKP (m-l) ved Universitetet — som er sendt Orientering — gjer vi att nedanfor.

Svar fra AKP(m-l), Universitetet:

ET KOMMUNISTPARTI FOR FAGLIG ENHET

B.Q. har i Orientering nr. 1 1974 et usaklig og fordeiret referat fra et møte om tariffoppgjøret 1974 i Tjenestemannslaget avd. 108-1 ved Universitetet i Oslo. Forut for dette medlemsmøtet arrangerte foreninga 4 studiemøter hvor det etterhvert kom fram enighet på de fleste punkter, særlig når det gjaldt å bedre de lavtløntes økonomiske situasjon, men det var uenighet om hvordan det generelle tillegget skal fordeles ved tariffoppgjøret 1974. SV'erne samlet seg om likt kronetillegg for alle lønnsklasser ut ifra at de tenkte seg en økning i Statens lønnsbudsjett på 26%, AKP'erne gikk inn for at alle under 1.kl. 17 skal få samme tillegg i kroner og øre som de i 1.kl. 17 m-ns alle over 1.kl. 17 bare får prosenttillegget på 26%. Dette forslaget innebærer altså at alle under 1.kl. 17 får til dels mye mer enn 26% lønns tillegg.

KONSEKVENSENE AV SV'ERNES FORSLAG

Bege forslagene hever lønna til de dårligste stille omtrent like meget, mens AKP i tillegg går inn for å forhindre nedgang i realdisponibel inntekt i d.v.s. bruttoinntekt fratrukket skatt og prisstigning; for de høyere lønte i forhold til forrige lønnsoppgjør vil SV'ernes forslag bety tilbakegang (dette kan vi dokumentere)

i realdisponibel inntekt for en del av de høyere lønte som er organisert i fagforeninga vår. De høyt lønte i foreninga vår (ca. 40.000 — 75.000 kr. i året) har ikke noen høyere lønn enn de best betalte fagarbeiderne i industrien.

LØNNSOPPGJØR ER KLASSEKAMP

Vi mener det er galt å gå inn for nedgang for noen av gruppene i foreninga, fordi det må være foreningens oppgave å kjempe for kravene til alle gruppene som er organiserte der, men først og fremst fordi et slikt forslag ville svekke også de lavtløntes muligheter til å sette makt bak krava sine.

Lønnsoppgjøret er ikke en kamp mellom arbeidsfolk om å få størst mulig bit av en fast «pott» eller «kake» bestemt av «nasjonaløkonomiske forhold». Lønnskamp er klassekamp det størrelsen av potten avgjøres av styrkeforholdet mellom kapitalen og staten på den ene sida og arbeidsfolk på den andre sida. Kampviljen, enheten og organiseringa som arbeidsfolk kan sette bak krava sine vil avgjøre hvor mye vi kan tilkjempe oss.

Vår motpart er den kapitalistiske staten, ikke de høyere lønte innen vår egen fagforening. Vi må få de høyere lønte med oss, og ikke mot oss i kampen. Foreningas oppgave må være å gå i spissen for en politikk som forer alle grupper bak krava vi stiller til arbeidskjøperen Staten, og som minsker de motsetningene som finnes på arbeidsplassen i dag. Arbeidskjøperer har alltid spilt effektivt på de motsetningene som lett oppstår mellom høytlønte og lavtlønte. Denne splittelsespolitikken må vi bekjempe i stedet for å nøre opp under den ved å spre forestillinger om at det er de høytløntes «privilegier» og ikke arbeidskjøperen, som holder de lavtlønte nede.

ENHETEN PÅ UNIVERSITETET MA STYRKES

Universitetet som arbeidsplass er preget av store forskjeller og motsetninger mellom ulike typer ansatte, og lav organisasjonsgrad. Derfor er det en langsiktig og viktig oppgave å styrke enheten mellom de forskjellige gruppene og å organisere feist mulig i en sterk fagforening. Vi mener at vi gjennom dette lønnsoppgjøret har lagt opp til et linje som dette lønnsoppgjøret har lagt opp til et linje som kan minke motsetningene mellom gruppene på lengre sikt.

I alle fall kan foreningas syn på spørsmålet bare bestemmes gjennom en saklig og kameratslig diskusjon det alle syn kommer fram. B.Q.'s hetsinnlegg i Orientering skader denne viktige og nødvendige diskusjonen. Vi vil derfor på det skarpeste ta avstand fra B.Q.'s lettvinne og forvrengte framstilling fra dette fagforeningsmøtet.

Vi vil understreke dette spesielt på bakgrunn av at møtet samlet seg i et fornuftig kompromiss mellom de forslagene som forelå. Dette bekrefter vår tidligere erfaring: At AKP'ere, SV'ere og andre kan samarbeide bra i foreninga, trass i forskjellige syn på en del saker.

Vi hager at B.Q.'s innlegg i Orientering star for egen regning, og ikke representerer en ny tone og et ny linje fra SV i motsatt fall ville det bety et alvorlig tilbakefall for fagforeninga vår.

AKP (m-l) på Universitetet i Oslo.

Den samordna oppgjørsformen har også flere andre alvorlige sider som det ikke er naturlig å ta opp i denne sammenheng. Vi skal komme tilbake til det i kapitlet om "Statens rolle".

V. AVSTEMNING OVER TARIFF-FORSLAG

I nær sammenheng med oppgjørsformen kommer avstemningsreglene, i første rekke bestemmelsene om adgang til å koble avstemningene i forskjellige forbund sammen. Før vi kommer inn på dette skal vi se litt på den historiske bakgrunnen for avstemningsreglene.

HISTORISK BAKGRUNN

Etter det revolusjonære oppsvinget rundt første verdenskrig, og tida like etterpå, kom en mengde reaksjonære framstøt fra borgerskapet mot arbeiderklassen. Dette gjelder både nasjonalt og internasjonalt. Det dreide seg også om angrep på fagorganisasjonen og de rettigheter de fagorganiserte hadde tilkjempa seg. Typisk for dette var slike ting som

- Skjerpinga av arbeidstvistloven i 1927 (bl.a. strenge økonomiske straffer for "brudd på fredsplikten").
- Tukthusloven av 1927, som krevde vern av streikebrytere, og straff for "ulovlig" streikende og deres hjelpere.
- Ny voldgiftslov av 1928. (For øvrig en fiasko, og siste gang borgerlige partier forsøkte seg med voldgiftslov).

Disse framstøtene ble fulgt opp utover tredveåra med reaksjonære lovforslag og ville angrep mot fagorganisasjonen, som f.eks.:

- Domstolsavgjørelse som underkjente kollektive oppsigelser fra fagorganisasjonen
- Boikottloven av 1933
- Loven om avstemningsregler av 1934.

Særlig det siste framstøtet er i denne forbindelse grunn til

å omtale nærmere. Tradisjonelt har det alltid vært fagorganisasjonens egen sak å ordne med avstemningene om tariff-forslag. Nå gikk reaksjonen til angrep og krevde:

- 1) At også uorganiserte skulle ha stemmerett.
- 2) At det skulle kreves kvalifisert flertall for å avvise tariff-forslag. Dvs. at det ikke var nok med 50% nei, men at også deltakelsen skulle være avgjørende, slik at hjemmesitterne ble tatt til inntekt for ja-stemmene.

Fagforeningslovkommisjonen av 1933, med representanter både fra det offentlige, LO og NAF, gikk inn for et forslag som utelukka pkt. 1, men hadde med pkt. 2. Dette vakte en storm av protester fra de fagorganiserte. Under stortingsbehandlingen demonstrerte 50 000 i den største demonstrasjonen i Norge til dato. Protesten retta seg også mot LO-toppen: Formannen og et flertall på 8 i sekretariatet hadde gått med på forslaget. Kongressen 1934 ble den hardeste i LOs historie, og hele flertallsfraksjonen i sekretariatet, med formannen i spissen, ble kasta.

Loven om avstemningsreglene ble vedtatt av Stortinget i 1934, men opphevet året etter, ettersom LO i mellomtida selv hadde pålagt seg avstemningsregler gjennom den Hovedavtalen som ble sluttet med NAF våren 1935.

Detaljerte regler om avstemning over tariff-forslag finnes i LOs vedtekter §15, og i Hovedavtalens §22. Det er særlig grunn til å merke seg at dersom ikke minst 2/3 har deltatt i en uravstemning er avstemningsresultatet ikke bindende, bare rådgivende.

Aysnittet om denne historiske kampen om avstemningsreglene er tatt med for å vise at

1) Borgerskapet legger stor vekt på både å kunne blande seg inn i vitale avgjørelser i fagorganisasjonen, og å forpurre at avgjørelsene skjer i pakt med flertallet av de fagorganisertes interesser.

2) *Borgerskapet kan gå på kompromiss med LO-ledelsen, og avstå fra ytre innblanding, dersom de får garantier for at LO-ledelsen selv pålegger medlemmene en tvangstrøye borgerskapet ønsker.*

KOBLING

Ifølge LOs vedtekter §15, pkt. 4, kan Sekretariatet gjøre vedtak om felles avstemning

”dersom en tariffbevegelse omfatter flere forbund eller fag, og det foreligger et forslag som er tilrådd av sekretariatet og flertallet i de interesserte forbundsstyret”
....dog: ”Felles avstemning over tariff-forslag kan ikke finne sted mot det enkelte forbunds vilje”.

I praksis har denne bestemmelsen om ”felles avstemning” iverksatt av Sekretariatet hatt liten betydning, fordi det finnes en annen og sterkere bestemmelse om felles avstemning, som intet forbund kan motsette seg: Det gjelder Arbeidstvistlovens §35, punkt 7, hvor det heter:

”Finner meglingsmannen at en konfliktsituasjon bør løses under ett for flere fag, kan han bestemme at meglingsforslag for disse fag skal regnes som en helhet, således at avgjørelsen av om forslagene er vedtatt, skal treffes på grunnlaget av det samlede antall stemmer og stemmeberettigede i de fag som på denne måte er slått sammen”.

Denne bestemmelsen om riksmeglingsmannens rett til å *koble* avstemningene er et av de farligste og flittigst brukte våpen mot de fagorganiserte medlemmers innflytelse over sin egen situasjon. Denne bestemmelsen er også kjernen i de såkalte samordna oppgjør. Når LO-ledelsen i årets tariffoppgjør (1974) går inn for forbundsvise oppgjør, så forandrer ikke det noe på det faktum at NAF kan kreve, og riksmeglingsmannen ha mulighet til å gjennomføre, kobling av avstemningsresultatet.

Som nevnt i avsnittet om oppgjørformen har det blitt stadig mer vanlig at medlemmene i mange store og sterke forbund (Jern- og Metall, Kjemisk og Bygningsarbeiderforbundet) tar de store sentrale tariffoppgjørene mindre alvorlig, og heller satser på lønnsglidning. Disse har derfor en tendens til å godta et relativt magert tariffoppgjør, dvs. stemme ja. Da hjelper det lite at folk som ikke kan vente seg tillegg utover tariffoppgjøret, og som er meget misfornøyde med tariff-forslaget, stemmer nei. Ved å koble avstemninga

kan man oppleve at forbund eller arbeidsplasser hvor 80–90% av medlemmene stemmer nei, gjennom sammenkoblingen av alle stemmetall blir tvunget til å godta et forslag de sjøl har forkasta. Fram til neste tariffoppgjør to år seinere er man så underlagt bestemmelsen om fredsplikt i tariffperioden. Og så kan man igjen oppleve at et klart flertall mot neste tariff-forslag også blir annullert ved koblingsavstemning.

Av denne grunn finnes det en rekke forbund, og en mengde arbeidsplasser, hvor et flertall av de fagorganiserte år etter år har nektet å godta tariffavtalen, men at avtalen er blitt pressa igjennom over deres hoder. Dette var f.eks. tilfelle med Norgas før streiken i 1970, og med forbund som Grafisk og NNN ved forrige tariffoppgjør.

Det er derfor like viktig å få fjerna koblingsbestemmelsen i Arbeidstvistloven som å bekjempe selve samordninga av oppgjørene, selv om også det er ei viktig sak. Ved å fjerne koblinga slår man også bunnen ut av de samordna oppgjør. Det er dypt udemokratisk at instanser utenfor fagbevegelsen – dvs. staten ved riksmeklingsmannen – skal ha adgang til å bestemme over og manipulere avstemninger innafor fagbevegelsen. Særlig de mindre forbund lider under at deres motpart veit at om de så stemmer 100% mot, så blir dette små dråper i det samlede avstemningsresultatet.

AVTALETING OG KOMPETENTE FORSAMLINGER

Trass i disse mulighetene til å manipulere uravstemningene er arbeiderklassens fiender ute etter sterkere virkemidler. Sjølsagt har man det sterkeste virkemiddel av alle, tvungen voldgift. Dvs. å opphøye et forkasta meklingsforslag til lov ad parlamentarisk vei. Dette skal vi komme tilbake til. Men så åpent og direkte brutalt å ta fra folk streikeretten, og oppheve til lov det arbeiderne har gått imot i ei avstemning, er også betenkelig for de krefter som ønsker å fremstå som demokrater.

Ett av flere mulige andre virkemidler er helt å avskaffe

uravstemninger, og i stedet innføre ”kompetente forsamlinger” som skal ha rett til å vedta tariff-forslag på vegne av de fagorganiserte. Foreløpig er det bare ledelsen i Jern- og Metall som har fått til et slikt forslag, under betegnelsen ”Avtaleting.”

Men LO-toppen og andre fiender av arbeiderklassen har langt fra gitt opp sitt framstøt mot de fagorganiserte medlemmenes demokratiske rettigheter. I en innstilling fra ”Arbeidsrettsrådet” i 1972 pekes det på følgende som en interessant og positiv ting for framtidens tariffoppgjør:

”Avvikling av uravstemningsordningen til fordel for en ordning med valgte representative organer, som gis myndighet til å vedta eller forkaste overenskomstforslag”.

Innstillingen, som er enstemmig, er undertegnet av formannen i Arbeidsretten, riksmeklingsmannen, en departementsmann, LO og NAFs juridiske sjefer, Selvig i NAF, og tidligere LO-formann Mentsen.

Angrepene på uravstemninger er bare et ledd i en lang rekke angrep mot LO-medlemmenes demokratiske rettigheter. Også opprettelsen av storavdelinger, og den kolossale sentraliseringa som har skjedd de siste åra, har til hensikt å sikre LO-ledernes styring over forening og medlemmer. Forsøkene på å rive opp LO's organisasjonsstruktur, enten ved å rasjonalisere bort eller slå sammen en rekke fagforbund, eller ved å rasere forbundsformen totalt, slik LO's organisasjonskomite har fremma forslag om, er et annet forsøk i samme retning.

URAVSTEMNING OGSÅ VED INDEKSOPPGJØR

Under dyrtida og den stadig mer galopperende inflasjon får indeksoppgjørene stadig økt betydning i forhold til tariffoppgjør. En annen grunn til den relativt økte betydningen av indeksoppgjørene er at de synes å bli stadig mer åpne. Tidligere var indeksoppgjørene mer bundet til faste kompensasjonsstørrelser (2/3 kompensasjon etter på forhånd avtalte tillegg knytta til faste svingetall (rød strek) i

konsumprisindeksen). I den seinere tid er forhåndsbestemmelsene vedrørende indekskompensasjon så løse at ingenting i realiteten er avtalt på forhånd. Både inflasjonen og de upresise bestemmelsene gjør at indeksoppgjørene etterhvert er blitt nesten like viktige som selve tariffoppjøret. Derfor må nå kravet om uravstemning også ved indeksoppgjørene reises med full tyngde. Ellers risikerer en at indeksoppgjørene fullstendig undergraver tariffoppgjørene.

Et usedvanlig grovt eksempel på dette har vi i det siste indeksoppjøret (våren -73), hvor selve forutsetninga for tariffoppjøret 1972 ble brutt, og det ble gitt en kompensasjon for prisstigninga i første halvår på 45%. Dette resulterte for store grupper av fagorganiserte i nedgang i den disponible realinntekt for begge år i denne tariffperioden – i tillegg til annet år i forrige tariffperiode.

Det er flere veier å gå for å sikre seg mot at indeksoppgjørene skal undergrave tariffoppgjørene. Den ene er å kjempe for kortere tariffperioder. En annen er å få innebygd klarere bestemmelser i tariffavtalen om indeksregulering, avtaler om kompensasjonsgrad (100%), formen (lønnstillegg ikke subsidier) og tidspunktet (automatisk, med lavt svingetall), osv. En tredje vei å gå er å bekjempe fredspliktbestemmelsen, og dermed åpne større muligheter for lokale forhandlinger og lønnsglidning i selve tariffperioden. En fjerde er å kreve at også indeksoppgjørene skal ut til uravstemning.

Vi skal seinere komme tilbake til de tre første punktene ovenfor, og utdype disse. Men det kan være grunn til å understreke at kanskje den beste garanti av alle er at alle tariffavtaler – også justeringer av disse i form av indeksoppgjør – alltid må forelegges de fagorganiserte medlemmer til endelig avgjørelse.

VI. TVUNGEN VOLDGIFT/LØNNSNEMND

HISTORIKK

Arbeidstvistlovgivningen blir til

Striden om myndighetenes bruk av tvungen voldgift i arbeidskamper går tilbake til tida omkring opprettelsen av LO og NAF ved århundredskiftet. Den første større offentlige utredninga kom med Solnørdal-komiteens forslag til lov om mekling og voldgift i arbeidssaker, høsten 1909. Det er denne komiteens utkast som alle seinere forslag bygger på, og som også ble grunnlaget for Arbeidstvistloven av 6/8 1915. Derfor skal vi gjengi hovedtrekkene her:

1) *Tvungen mekling* i tvister mellom organiserte arbeidere og deres arbeidskjøpere. Arbeidstvistloven av 1915 oppretta en egen institusjon, Meklingsmyndighetene, med en Riksmeglingsmann i spissen, for å ivareta dette.

2) *Tvungen voldgift i rettsvister*. Rettsvist er tvist om "hva som er rett". Dvs. hvordan man skal tolke eksisterende avtaler. Arbeidstvistloven av 1915 oppretta en egen institusjon også for dette formålet: Arbeidsretten – som skal dømme og avgjøre i rettsvister.

3) *Tvungen voldgift i interesstvister*. Interesstvist er tvist om "hva som skal bli rett". Dvs. om opprettelsen av (ny) tariffavtale. På dette punkt var det uenighet i komiteen. De tre "nøytrale" gikk inn for tvungen voldgift i interesstvister når en av partene ønsket det, mens både LO og NAFs representanter i komiteen gikk mot.

Når man seinere snakker om tvungen voldgift har man i praksis alltid ment "tvungen voldgift i interesstvister". Det er dette som har vært det aktuelle stridsspørsmål, ettersom tvungen voldgift i rettsvister har vært instituert i norsk arbeidsliv og rett helt siden Arbeidstvistloven av 1915.

I åra fram til 1915 var spørsmålet om voldgift under stadig debatt. Regjeringsproposisjoner med lovregler ble satt fram og trukket tilbake, eller forkasta av Stortinget. Det endelige resultatet ble at de organiserte arbeidernes mot-

stand førte til at alle bestemmelser om tvungen voldgift i interessetvister var tatt ut av det forslaget som til slutt ble vedtatt – Arbeidstvistloven av 1915.

Midlertidige lover om voldgift (1916–28)

Etter at tilhengerne av voldgift i interessetvister, i første rekke Venstre, hadde tapt kampen om en permanent ordning, starta de kampen på nytt grunnlag. Alt to år etter at Venstre-regjeringa hadde måttet trekke sitt forslag om tvungen voldgift, framla den 9/6 1916 forslag om tvungen voldgift "for samfunnsfarlige arbeidskonflikter", som "oppsto under den foregående krig". Under henvisning til lovens ekstraordinære og midlertidige karakter fikk forslaget også støtte fra de andre borgerlige partier.

Etter freden ble denne loven avløst av en ny midlertidig lov, som gjaldt for ett år. Denne ble fornyet ytterligere ett år i 1920 og utløp 1/4 1921. I 1922 ble tvungen voldgift påny innført for ett år, denne gang mot Høyres, men med DNAs stemmer. Disse midlertidige lovene ble altså vedtatt snart med Høyres snart med DNAs stemmer, samtidig som såvel Høyre som DNA prinsipielt tok avstand fra en permanent bestemmelse om voldgift. Venstre og andre borgerlige partier var, og har alltid vært, også prinsipielt for en permanent ordning. I 1923 led Venstre nederlag i forsøket på å få vedtatt en ny midlertidig lov. For første gang gikk båd DNA og Høyre samtidig imot også en midlertidig lov.

I 1927 fremmet Venstre og Bondepartiet et forslag om en permanent voldgiftslov. Ved kompromiss med Høyre og Frisinnede Venstre ble resultatet en ny midlertidig lov – den 5. og siste. Den ble en total fiasko fordi arbeiderne nekta å respektere voldgiftsrettens avgjørelser, og gikk til såkalte "ulovlige streiker" – bl.a. storstreiken i byggefagene 1928. I 1929 sto Venstre og Bondepartiet aleine om å foreslå loven forlenga.

DNA/LO går inn for voldgift, sist i 30-åra

Mange trodde nå at tanken om voldgift i interessetvister var oppgitt for alltid. Det var klart at samfunnet ikke hadde

midler til å tvinge en voldgiftsavgjørelse gjennom mot arbeidernes enhetlige og samla opptreden. Men i 1935 skjedde to avgjørende ting:

- Hovedavtalen mellom LO og NAF innevarsla at klassekampen nå var erstattet med klassesamarbeid.
- DNA overtok regjeringsansvaret, med LO på slep.

Plutselig het det nå at det ikke var så farlig med voldgift lenger, fordi man hadde arbeiderregjering og arbeiderstat. Etterat AOF-sekretæren, Haakon Lie, hadde fått to-tre år på seg til å omskolere tillitsmannsskiktet i sosialdemokratiet kom den tvungne voldgift tilbake i 1938 og 1939 på grunnlag av særlover fra den såkalte "arbeiderregjeringen".

Totalt streikeforbud (1945–53)

Under annen verdenskrig ble det i Stockholm ført forhandlinger mellom LO og NAF om overgangsordning for arbeidslivet etter frigjøringa. Det var enighet om at arbeidsstans måtte unngås i overgangs- og gjenreisningsperioden, og at midlet til å sikre dette var tvungen voldgift. Stockholmsprotokollen bestemte at NAF og LO sammen skulle ha fullmakt til vedtakelse eller endring av lønnsvilkår. Ble organisasjonene ikke enige, skulle saka avgjøres ved *lønnsnemnd*. Det nye ordet ble valgt for ikke å hisse arbeidsfolk unødig opp ved å benytte den tidligere så forhatte betegnelsen tvungen voldgift.

Ved provisorisk anordning av 15/9 1944 ble det bestemt at ordninga skulle gjelde ett år etter frigjøringa.

Men det gikk med denne "midlertidige" "krigsloven" som med den forrige av 1916. Den ble forlenget og forlenget, slik at vi fikk en periode med fast lønnsnemnd fra 1945 til 1953. I dette tidsrommet var enhver streik ulovlig. Ialt ble 255 saker, inkludert alle de store tariffoppgjørene (1946–48–49–51 og 52) avgjort av lønnsnemnda. At ikke antallet avgjørelser er enda høyere skyldes at det ble tatt ut "prøvesaker", f.eks. ved at Jern- og Metall ble kjørt ut først i vår oppgjørene, og at avgjørelsen for dette forbundet dermed ble retningsgivende også for de andre forbund.

Dagens situasjon (1953–73)

Da denne lønnsnemndbestemmelsen ble opphevet i 1952, ble det samtidig ved lov av 19. desember 1952 vedtatt at det skulle opprettes en Rikslønnsnemnd. Denne trer i virksomhet når partene i fellesskap ønsker det, altså frivillig voldgift, eller når det ved særlig lov fastsettes at en tvist skal bringes inn for nemnda.

Dermed var man tilbake til situasjonen fra like før krigen. Den "midlertidige" faste lovhjemmel var borte. Men regjeringen kunne, og kan fortsatt, når som helst den ønsker det, vedta en særlov om at et tariffoppgjør skal avgjøres ved lønnsnemnd eller tvungen voldgift. I denne perioden, fra 1953 til i dag, har 55 saker vært avgjort ved tvungen voldgift og 36 ved frivillig, – tilsammen 91 saker. For sentrale tariffoppgjør har tvungen voldgift i denne perioden vært brukt ved indeksoppgjøret 1958 og tariffoppgjørene 1964 og –66.

Oppsummering

Som en ser av denne historiske oversikten har verken LO eller NAF, eller organisasjonenes klareste støttepartier (DNA og Høyre), noen gang gitt sin prinsipielle tilslutning til tvungen voldgift. Offisielt og prinsipielt har de alltid hevda at det er ønskelig med "den frie forhandlingsrett". Prinsippet om helt og for alltid å fjerne streikeretten er det bare de borgerlige mellompartiene, med Venstre i spissen, som har våget å hevde.

Praksis ser imidlertid ikke så bra ut. Begge parter (LO/DNA og NAF/Høyre) har gitt avkall på sin prinsipielle innstilling, og under skinn av "midlertidighet" og "spesielle forhold" har de gang på gang, og i lange perioder, gått inn for "midlertidige" lover som er blitt forlenget år etter år, eller som de siste tjue åra: særlover som regjeringen kan benytte når som helst.

I sekstiårsperioden fra Arbeidstvistloven ble vedtatt i 1915 og fram til i dag har den norske arbeiderklassen hatt bare 14 år hvor den ikke har vært rammet av tvungen voldgift, og hele 45 år hvor streik også i interessetvister har

kunnet bli og hvert eneste av disse år er blitt stoppet av staten. Dette faktiske bildet stemmer lite med det falske propagandabildet som blir forsøkt markedsført av et samfunn hvor streikeretten respekteres.

MYNDIGHETENES BEGRUNNELSE

Myndighetenes begrunnelse for å gripe inn med tvungen voldgift i "partenes frie forhandlingsrett" er "hensynet til den utenforstående tredje part" eller "når samfunnsviktige interesser kommer i fare". Dette får særlig to viktige politiske konsekvenser:

Samordna oppgjør tillates aldri å munne ut i åpen kamp.

Sentralisering og samordning av oppgjørene fulgte i kjølvannet på perioden med totalt streikeforbud eller permanent lønnsnemnd 1945–53. Ved siden av de skadelige konsekvenser ei slik samordning har i seg sjøl, (Se kap. IV om oppgjørsformene) så har de en annen alvorlig konsekvens: Når et oppgjør omfatter hundretusener av fagorganiserte og tusener av bedrifter over hele landet er det enkelt for myndighetene å si at streik her vil få "alvorlige samfunnsmessige konsekvenser". Derfor har vi heller aldri opplevd at samordna oppgjør (eller et stort forbundsoppgjør for den del) har resultert i annet enn tvungen voldgift, dersom arbeiderne ikke frivillig har godtatt meklingsforslaget.

En rekke fag og yrker tillates aldri å streike.

For enkelte yrkesgrupper som politi, brannmann, sykepleiere osv. gjelder totalt streikeforbud. Men det begrenser seg ikke bare til disse yrker som gjerne forbindes med liv og helse. En gjennomgang av voldgiftsdommene etter at den permanente voldgiften ble opphevet etter 1953 viser at enkelte yrkesgrupper år etter år får sine avtaler fastsatt ved voldgift. Styrmenn i innen- og utenriksfart f.eks. har hatt 14 ganger tvungen voldgift siden 1953. Maskinistforbundet ligger hakk i hel. Forholdet er særlig avslørende fordi det her

i hvert fall ikke er liv men redernes kjempeprofitter som står på spill.

Styrmennene har to ganger gått til politisk demonstrasjonsstreik mot at de er fratatt selve skinnen av kamprett, og på landsmøtet i Stavanger 1973 ble det vedtatt en resolusjon hvor det heter at en

”fordømmer de lovgivende myndigheters misbruk at sin politiske makt til å frata styrmennene streikeretten ved å vedta særskilte lover med påbud om tvungen lønnsnemnd. Landsmøtet vil så sterkt det kan protestere mot myndighetenes tvang, og mener at denne protesten bør understrekes ved å gjennomføre en politisk demonstrasjonsstreik”.

MYNDIGHETENES TAKTIKK

Streikerett – på papiret

Det borgerlige samfunn ønsker gjerne å smykke seg med en rekke demokratiske friheter, som organisasjons-, tale- og trykkefrihet. Til disse tilsynelatende vakre blomster i borger-skapets hage hører også streikeretten. Med unntak for de reint fascistiske borgerlige diktaturer ønsker borgerskapet derfor at streikeretten skal eksistere – på papiret. Men de vil selvsagt ikke fraskrive seg retten til når som helst de finner det nødvendig for å ivareta egne interesser å sette streikeretten ut av kraft.

Det er derfor for tida ikke aktuelt å skru klokka tilbake til situasjonen med permanente eller midlertidige skrevne voldgiftsbestemmelser. Dette ville bare provosere de fagorganiserte. Bedre å late som om vi har streikerett, og så heller vedta en særlov som forbyr streik hver gang arbeiderne handler som om de tar streikeretten alvorlig.

I en utredning avgitt av ”Arbeidsrettsrådet” 25/2 1972 om ”Den tvungne voldgifts problem”, henvises nettopp til at ”det fremstiller seg som særdeles problematisk å ha en permanent voldgiftsbestemmelse”....”som etter meget å dømme vil bli møtt med en samstemmig og energisk

motstand fra de direkte berørte arbeiderorganisasjoner. I denne forbindelse er dessuten å merke at myndighetene til enhver tid *har* adgang til gjennom spesiallover for det enkelte tilfelle å påby en forestående eller allerede utbrutt arbeidskamp undergitt tvungen lønns- eller voldgifts-nemndbehandling.”

Den enstemmige komiteinnstillinga er som nevnt foran underskrevet av LOs forrige formann, Parelus Mentsen, Selvig fra NAF, LO og NAFs juridiske eksperter pluss en departementsmann, riksmeklingsmannen og formannen i Arbeidsretten.

Med andre ord: Hvorfor provosere folk ved å fjerne streikeretten også fra papiret, når den alt er fjernet i realiteten, og man har full adgang til å vedta voldgift når man ønsker det. Eller for å sitere historikeren professor Edvard Bull i hans oversyn over utviklinga av streikeretten i etterkrigstida: *”Streik blir i praksis bare tillatt når den ikke rammer særlig hardt”*.

Like avslørende er Stortingets sosialkomite i sin uttalelse vedrørende slike grupper som myndighetene mener aldri bør **tillates å streike under noen omstendighet** – her sykehus-personale:

”Etter en samlet vurdering har komiteen imidlertid kommet til at slike særbestemmelser (om permanent tvungen voldgift) for enkelte yrkesgrupper i lovens form, bør søkes unngått *hvis en i praksis kan oppnå det samme uten særlige lovregler*”...”Hvis det likevel i framtida blir tatt i bruk slike virkemidler (streik) for stillinger innen de nevnte sektorer, må samfunnet gripe inn med lovbestemmelser som retter forbud mot streik eller boikott av stillinger ved sykehus og helseinstitusjoner”.

Innstilling O.VI for 1968/69 fra Stortingets sosialkomite om Lov om sykehus s.11.

Hvorfor unngå tvungen voldgift?

Aller helst ønsker borgerskapet og dets stat at man slipper også slike særlover. Dvs. at arbeiderne selv eller deres ledere

føler seg ansvarlige for det kapitalistiske samfunnets økonomi og avstår fra å sette makt bak sine krav. Derfor spekuleres det i å gjøre konsekvensene av konflikter så enorme (samordna oppgjør) at arbeidsfolk skal vike tilbake. Derfor spekuleres det i – gjennom riksmeklingsmannens innblanding – å gi inntrykk av at LO har fått mer medhold i sine krav enn NAF. (Det riktige forutsettes da å ligge et sted mellom tilbud og etterspørsel). Derfor spekuleres det i å forkuldre forhandlinger ved å bringe inn staten og manipulere med subsidieordninger i form av pakke- og helhetsløsninger osv. osv.

Kort sagt: Borgerskapet og dets stat og denne statens overgrep mot arbeidsfolk søkes skjult best mulig. Derfor forsøker borgerskapet å få sine ting igjennom ved alle slags former for manipulering. Først når dette gjennomskues eller slår feil tar man fram knyttneven, og trumfer sin vilje igjennom. Først når arbeiderklassen vil bruke den streikeretten de har på papiret, erstattes den med tvungen voldgift.

TO SLAGS MOTSTAND MOT TVUNGEN VOLDGIFT

Det er grunn til å understreke at det finnes to typer motstand mot tvungen voldgift: En prinsipiell motstand mot enhver bruk av voldgift, og en taktisk som vil vurdere spørsmålet i hvert enkelt tilfelle. Bare den ene av disse to linjene er riktig.

Fra det historiske avsnittet foran husker vi at DNA og LO-ledelsen selv i sin ”revolusjonære” periode ikke hadde et entydig forhold til tvungen voldgift, men at de f.eks. i 1921 ”av taktiske grunner” gikk inn for tvungen voldgift, fordi man trodde at man dermed kunne bremse offensiven for lønnsnedslag bedre enn gjennom å ta en kamp man kunne risikere å tape. Slik vakling i ei prinsippsak for kortsiktige taktiske gevinster kan bare skade. I 1930-åra sklei man et stykke videre, og godtok nødvendigheten av særlover fra gang til gang – hver gang med ”gode begrunnelser”. Derfra var veien åpen fram til total akseptering av tvungen voldgift.

SF-ledelsen av i dag, ikke minst partiformannen, har rost seg av sin motstand mot lønnsnemnd. Det er riktig at Finn Gustavsven i tida fra 1961 til 1969 stemte mot en rekke særlover om voldgift i Stortinget. Men det er også riktig at han to ganger stemte *for* tvungen voldgift.

Første gang mot styrmenn i utenriksfart. Begrunnelsen var da at forbundet selv egentlig innerst inne var for. Men selv om denne begrunnelsen hadde vært sann, hva den ikke var, – når skal en sosialist ta hensyn til forbundslederne mer enn til medlemmene? Og hva medlemmene mener skulle tydelig framgå i avsnittet ovenfor, hvor det bl.a. er referert en uttalelse fra landsmøtet i Styrermannsforbundet.

Den andre gangen gjaldt det en streik blant SAS-flygerne. Begrunnelsen dengang var at de tjente så godt, og at siden flertallet av lønnstakerne samme året (1966) hadde fått sine små inntekter avgjort ved voldgift, burde ikke de høytlønnte SAS-flygerne bli bedre stilt. Argumentet er avslørende for den sosialdemokratiske forståelse for hva solidarisk lønns-kamp er. Sosialdemokratiet hevder at det betyr at høytlønnte skal vise måtehold, mens kommunister mener at av hensyn til den enhetlige kampen skal både høytlønnte og lavtlønnte tillates å slåss for bedre vilkår, istedenfor å splitte dem ut mot hverandre. (Se avsnittet foran om solidarisk lønns-politikk).

Denne motsetninga er nevnt både som eksempel på to ulike linjer, og fordi den slett ikke er uaktuell. Et forslag om å gå mot lønnsnemnd på prinsipielt grunnlag ble vedtatt enstemmig i SFs faglige utvalg, med knapt flertall i SFs Sentralstyre og Landsstyre like før splittelsen i 1969. Gustavsven og andre SF-ledere stemte mot hele tida. Partiet har siden splittelsen i 1969 ikke avklart sin holdning til dette viktige spørsmålet.

I motsetning til den sosialdemokratiske hare-hopp-linja som bare ser enkelttilfellene og ikke helheten, som gjør taktikken overordna i forhold til strategien, og som går både for og mot lønnsnemnd, hevder kommunistene ei anna linje: Den går i korthet ut på at man på prinsipielt grunnlag skal

bekjempe ethvert framstøt for lønnsnemnd – i permanent form, som midlertidig lov og hvert eneste forslag til særlov.

VII. STATENS ROLLE

ULIKE SYN PÅ STATEN

Det viktigste politiske skillet mellom sosialdemokrater og kommunister – i hvert fall hva angår kampen mellom klassene innenfor et kapitalistisk klassesamfunn – er synet på staten.

Kommunistene slår fast at i ethvert klassesamfunn vil staten være et (undertrykkelses-)redskap i den herskende klassens hender. Under kapitalismen vil den derfor være et redskap for mindretallet (kapitalistene) mot flertallet (arbeiderklassen). Og omvendt: under sosialismens oppbygging med statsformen proletariatets demokratiske diktatur vil staten være et redskap for flertallet (arbeiderklassen) mot mindretallet (kapitalistene). Først når alle klassemotsetninger er opphevd, først i det klasseløse, kommunistiske samfunnet faller behovet for staten som undertrykkerredskap bort, og staten dør ut.

For ordens skyld gjør vi oppmerksom på at dette er en forenkla modell. I realiteten finnes det sjølsagt ”mellomliggende” klasser, som det er arbeiderklassens oppgave å trekke over på sin side.

Borgerskapet, som den herskende klasse under kapitalismen, er interessert i å tilsløre både klasseforholdene og statens rolle som undertrykkingsredskap i deres hender. De forsøker å lage et falskt bilde av staten som en tredje, nøytral part i forholdet mellom arbeid og kapital.

Det finnes to varianter av denne borgerlige ideologien. Den fascistiske varianten forneker alle klassemotsigelser, og

forsøker i ekstrem grad å knuse arbeiderklassens organiserte kamp ved å underlegge arbeiderorganisasjonene statsapparatet. Den *sosialdemokratiske* varianten forneker ikke totalt at det eksisterer forskjellige klasser, men benekter den antagonistiske (uforsonlige) motsetningen mellom klassene. Sosialdemokratene benekter ikke helt at staten kan være uttrykk for forskjellige interesser, men hevder at sosialdemokratisk stortingsflertall eller regjeringsmakt forandrer statens karakter, slik at staten da i hovedsak ivaretar arbeiderklassens interesser.

Arbeiderklassens erfaringer kan imidlertid sammenfattes slik: Staten er til sjuende og sist den beste garantisten for at de rådende kapitalistiske eiendomsforhold skal bestå. Hver gang arbeiderklassen har tatt opp kampen mot den herskende klassen har den blitt møtt med motstand fra statsapparatet. Med lover, forordninger, politi og i siste instans med militær makt verner staten monopolkapitalens diktatur over arbeidsfolk i det borgerlige såkalte "demokratiet".

STATEN OG DEN ØKONOMISKE POLITIKKEN

Staten griper stadig mer inn i den kapitalistiske økonomien for å stå vakt om og styrke monopolenes makt. Som eksempler på dette nevner vi i fleng:

- *Salg* av tjenester til lave priser til monopolene. (Eks.: elektrisitet)
- *Oppkjøp* av monopolenes produkter til høye priser.
- *Direkte tilskudd og subsidier* til monopolene. (Eks.: subsidiering av skipsverftene, oppretting av struktur- rasjonaliseringsfond)
- *Kreditter* på gunstige vilkår til monopolene. (Eks.: bruk av folkepensjonsfondene, Statens industribank, osv.)
- *Statsgarantier* for monopolene. (Eks.: Borregårds etablering i Brasil)
- *Infrastrukturutgifter eller grunnlagsinvesteringer* til jernbane, kaier, veier, vann, kloakk, skoler, sykehus osv, osv

betales av skattebetalernes penger over de offentlige budsjettene, mens monopolene kan etablere seg nærmest kostnadsfritt og overta utdanna arbeidskraft fra skoler og universitet for seinere å avlevere den til sykehus og gamlehjem etter å ha forbrukt arbeidskrafta.

- *Statens utgifter* dekkes i stadig større omfang av arbeidsfolks skatter og avgifter. Det har her skjedd en mange-dobling i løpet av de siste 20 åra. Monopolkapitalen betaler stadig mindre. Vi ser at stadig flere kjempekonsern blir null-skatteyttere eksempelvis alle de store oljeselskapene.
- *Lover* mot de fagorganiserte som ivaretar monopolenes interesser. Arbeidstvistloven forbyr ”begge parter” å gå til kamp i tariffperioden. Det er med denne ”likhet for loven” som det er sagt om det franske borgerskapets lover: Det er forbudt for alle å sove under Paris broer – både de fattige og de rike. Arbeidstvistloven pålegger fagforeninger å forhindre at de fagorganiserte bruker sine kampmidler: streik, boikott, masseoppsigelser, overtidsnekting, gå sakte osv. Men den forbyr ikke kapitalistene å forhøye prisene – dvs. indirekte å senke arbeidslønningene, eller å avskjedige arbeidere, eller legge ned bedrifter.

Arbeidstvistloven gir Arbeidsretten lov til å ilegge en fagforening som står i spissen for en streik i en tariffperiode store bøter. Men den har ingen bestemmelser om bøter for bedrifter som reduserer arbeidernes reallønn i tariff-perioden gjennom prisøkninger.

Den norske loven gir Regjeringen rett til å kommandere ut politi og militær mot arbeidere som er streikevakter. Men det finnes ingen lov om at militære kan settes inn mot kapitalister som sier opp arbeidere.

- *Innblanding i tariffoppgjørene.* Staten blander seg til stadighet inn i tariffoppgjørene mellom arbeiderne og arbeidsskjøperne – til arbeidsskjøpernes fordel – til ugunst for de fagorganiserte.

Det er dette siste forholdet vi skal behandle videre i dette

kapitlet. Hensikten med å ta med også de andre eksemplene ovenfor er å vise at i alle de sammenhenger staten griper inn i den økonomiske kamp mellom klassene skjer dette systematisk til fordel for monopolkapitalen og til ugunst for arbeiderklassen. Staten er altså ikke en nøytral oppmann i klassekampen, men direkte part – monopolkapitalens redskap mot arbeiderklassen.

DIREKTE OG INDIREKTE STATSINNGREP

De første og vanligste formene for innblanding i tariffoppgjørene kom i form av direkte statsinngrep. Det alvorligste av disse – oppheving av streikeretten også i interessekonflikter – eller tvungen voldgift – er behandla foran (kap. VI). Det samme er to andre direkte statlige inngrep: tvungen mekling og riksmeklingsmannens (les: statens) rett til kobling.

Motstanden mot den åpne voldtekt/voldgift har alltid vært sterk. I tillegg er tvungen voldgift åpenbart avslørende for statens/regjeringens/stortingsflertallets klassekarakter. Derfor har dette våpenet alltid blitt brukt under påskudd av ekstraordinære tider (krig og/eller gjenoppbygging) og midlertidighet.

Både LO og NAF, både DNA og Høyre, har i så måte vært klokere (dvs. hatt større kontakt med arbeidslivet) enn de liberalistiske deler av borgerskapet – Venstre i sær. Man har ikke ønsket å spenne buen så langt at den brister – slik den gjorde i 1928 da de fagorganiserte nekta å godta voldgiftdommen og streika "ulovlig". Ingen makt på jorda kan stanse arbeiderklassen fra å streike dersom den sjøl vil, og sjøl får lov til å bestemme over sin egen skjebne.

Derfor har borgerskapet, i første rekke representert ved DNA-LO og Høyre-NAF, vært på jakt etter effektive alternativ til tvungen voldgift. Dvs. indirekte, mer skjulte inngrep i arbeiderklassens kampmuligheter – i stedet for de åpne, direkte og provoserende inngrep. Mest avslørende har dette vært begrunna av direktøren for Sveriges NAF

Giesecke da han på SAFs konferanse om "lønnsutvikling under kontroll" 29/11-66, sa:

"I dag hör det med til spelets regler at parterna går ut til sina medlemmer och försvarer en uppgörelse. Det momentet skulle bortfalla om en överenskommelse trycktes på dem från staten. Och fölgden blev ganska snabbt et kraftigt ökat antal vilda streiker och sämre arbetsmoral och arbetsdisciplin överhuvudtaget."

(Sitert fra Dagens Nyheter 30/11-66)

Den indirekte formen for inngrep i de fagorganisertes kampmuligheter beveger seg langs to linjer:

– Den ene linja tar sikte på offentlige inngrep, reguleringer og begrensninger.

– Den andre linja, og det er den farligste, går ut på at fagbevegelsen skal pålegge seg sjøl reguleringer, begrensninger og moderasjon. De to linjene står ikke i motsetning til hverandre, men supplerer hverandre. Det som bestemmer hvilken linje hovedvekta skal legges på er arbeiderklassens våkenhet og kampvilje. Jo mer våkne og kampvillige de fagorganiserte er, jo mindre er mulighetene for å liste tvangstrøyen på, og jo mer må borgerskapet og deres samarbeidsmenn innenfor sosialdemokratiet ty til angrep utenfra, – direkte inngrep og åpen, provoserende kamp mot de fagorganisertes rettigheter.

De fleste av de tiltaka som hører inn under manipulasjonene eller de indirekte angrepa, hva enten de baserer seg på angrep utenfra via staten, eller indre angrep via DNA/LO-toppen – kan vi samle under begrepet "inntektspolitikk".

HVA ER INNTEKTSPOLITIKK?

Forsøkene på å få til en videre utvikling av norsk inntektspolitikk er det farligste framstøtet mot norske fagorganiserte siden den åpne, reaksjonære stormen mot fagbevegelsen i 1920- og begynnelsen av 1930-åra, som resulterte i LOs kapitulasjon for det kapitalistiske samfunnssystem.

Inntektspolitikken er et forsøk på å oppnå på frivillig vis det staten, som redskap for monopolkapitalen, enkelte ganger har måttet tvinge nedover hodet på arbeiderne i form av tvungen voldgift eller lønnsnemnd. Den er et ledd i en systematisk, langsiktig politikk. Fagbevegelse, næringsliv og stat skal smeltes stadig mer sammen. Representanter for toppledelsen i yrkes- og næringsorganisasjonene og staten sitter i "faglige" organer og bestemmer stadig flere retningslinjer, ikke bare for lønnsoppgjørene, men for landets økonomiske politikk overhodet. Det er denne sammensmeltinga, langt utenfor arbeidsfolks kontroll, som kalles korporatisme, en statsform med ytterst tvilsomme forgjengere.

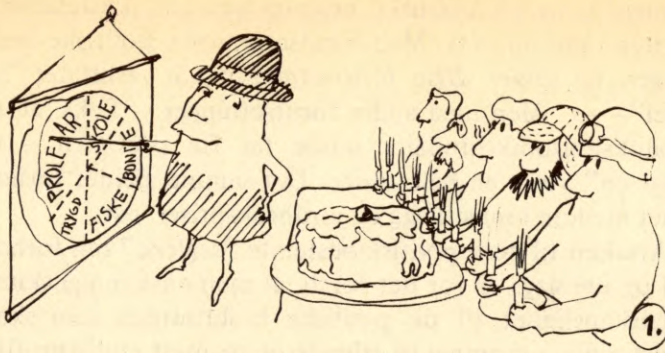
Selve uttrykket "inntektspolitikk" er relativt nytt. I de siste åra har det imidlertid fått et stadig mer presist innhold, som går på 4 områder:

- Angrep på arbeidernes lønn.
- Angrep på arbeidernes organisasjonsrettigheter.
- Angrep på de sosiale delene av de offentlige budsjetter.
- Angrep på de folkevalgte organers myndighet.

Angrep på arbeidernes lønn

Samordning

I forbindelse med problemstillinga "forbundsvise oppgjør" eller "fellesoppgjør" (kapittel IV foran) og i forbindelse med riksmeklingsmannens adgang til å "koble avstemningene" (kapittel V pkt 2) var vi inne på samordning. Inntektspolitikken tar sitt utgangspunkt i den samordninga som ligger i *fellesoppgjør* og *kobling* av avstemningene og går langt videre i samordning enn den. For det første forsøker man å samordne mest mulig av lønnsoppgjørene slik at alle kategorier lønnstakere, både de som er ansatte i stat og kommune og de som er ansatte i det private næringsliv kjøres sammen. For det andre kobles lønnsoppgjørene sammen med inntektsoppgjørene for jordbruket. Det er snart bare monopolkapitalistene som blir holdt utenfor "den store, sorte gryte" som våroppgjørene etter hvert er blitt. Av

de store lønnstaker-grupper er det vel bare "Handel og kontor" som fortsatt har "høsttariff".

Denne nærmest altomfattende samordninga gjelder både i tid og i størrelse. Det betyr at det etableres en slags fordelingsnøkkel for lønnstillegga innenfor de forskjellige private sektorer, mellom de private og de offentlige sektorer, og også mellom lønnsinntekter og jordbrukspriser. Det er regnet ut at det til et lønnstillegg på en viss størrelse svarer et inntektstillegg av en viss (tilsvarende) størrelse i jordbruksoppjøret. Når jordbruksoppjøret både i tid og i størrelse er knytta sammen med tariffoppjørene gjennom en slik automatikk betyr det at potten for dette oppjøret på en måte gir seg sjøl eller er avtalt på forhånd. Det som gjenstår og som oppjøret egentlig dreier seg om, er da å fordele denne potten på melk-, kjøtt-, korn- og grønnsaks-sektorene.

Rammer

Når man etablerer faste forhold mellom de forskjellige ledd i et samordna oppgjør så bygger ikke dette på noen økonomisk lov, men på politiske avgjørelser. Det er "en regel" at 10% lønnsøkning medfører 5% prisstigning og bare 4% i "realdisponibel inntekt". Denne "regel" baserer seg bl.a. på en politisk beslutning om at næringslivet skal få lov å velte økte kostnader over på prisene ("kostnadsoverveltingsmekaka-")

nismen”), og på politiske beslutninger om skattesatser og skatteprogresjon, etc. Man forutsetter visse politiske beslutninger, og *under disse forutsetninger* blir resultatet ”som regel”——. Men med andre forutsetninger – f.eks. at økte produksjonsomkostninger skulle tas fra profitten – ville ”regelen” være en helt annen. Det samme gjelder forholdstallet mellom lønnstillegg og jordbrukspriser, osv.

Årsaken til disse politisk bestemte ”reglene” om forholdstall og denslags er for det første at man ønsker å gi skinn av vitenskapelighet til de politiske beslutninger som skal gi minst mulig utkomme til arbeiderne og mest mulig profitt til kapitalistene. Dernest skal slike ”lover” gjøre det enkelt å regne ut de forskjellige gruppers del av ”kaka”, forutsatt at størrelsen på ”kaka” er fastsatt. Denne størrelsen blir angitt ved ei såkalt ramme.

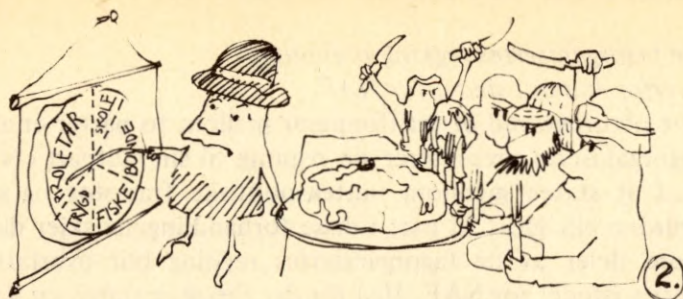
Et viktig innslag i ”inntekspolitikken” er at man søker å fastsette ei ramme for hva som er ”realøkonomisk forsvarlig” lønnsøkning. Men her skal vi være oppmerksomme særlig på to forhold:

– Rammene går egentlig ikke på *lønnsøkningen* for arbeiderne, men på *kostnadsøkningen* for bedriftene. Dvs. at sosiale utgifter, arbeidstidsforkorting, lengre ferier, bedre sykkelønnsordning etc skal regnes inn i lønnsøkningen eller ramma. Det gjøres også energiske forsøk på å regne lønnsglidningen inn i ramma!

– Rammene anses også for oppfylt om man i stedet for et stort kakestykke fra NAF til de fagorganiserte får dem til å godta et lite kakestykke fra NAF mot å få også en skalk eller noen brødsmler fra Staten som erstatning. (Jmfør avsnittet om ”pakkeløsninger” nedenfor.)

Statens ”mellomkomst” eller innblanding

Hvis vi tenker oss de forskjellige tariffoppgjør – f.eks. mellom Jern & Met og Mekaniske Verksteders Landsforening – som en fotballkamp, så er et samordna oppgjør omtrent som å slippe alle laga som deltar i Norgesmesterskapet ut på en gang på en kjempebane. Verre enn det: Noen

spiller fotball (om lønninger), andre spiller håndball (om jordbrukspriser). Og dersom du scorer et mål på fotball-keeperen (lønnsøkning) så blir du notert med et baklengsmål på håndballkeeperen (prisstigning). Enda verre: Én klubb stiller med mange lag, nemlig staten som spiller fotball med statsansatte og håndball med bøndene. Midt oppe i all forvirringa stiller denne klubben også med hele dommerkollegiet som fastsetter rammer for hvor mange mål du har lov til å score og regler for hvordan det kan skje. Kanskje blir du tilbudt et lite hjørnespark (barnetrygd) eller et innkast (subsidiar) i stedet for et opplagt straffespark (indekstillegg). Skulle du lykkes i å slå deg gjennom alle disse hinder og ligge godt an med en betryggende ledelse kan du risikere at kampen blir avblåst og avgjort ved loddtrekning (tvungen voldgift).

Fra spøk til alvor: en åpenbar konsekvens av samordninga er at staten blir trukket inn. For det første som part i deler av lønnsoppgjøret (for de statsansatte), for det andre som part i inntektsoppgjøret. Og siden det samordna oppgjøret dermed ikke bare kommer til å dreie seg om lønninger, men også om priser – så blir staten ennå mer involvert og begynner å forhandle som motpart også med alle de lønnstakergruppene som den egentlig ikke var i forhandlingsposisjon med. Den sier til bakere og metallarbeidere at dersom dere godtar den og den ramma for lønnsoppgjøret så

skal vi sjonglere litt med subsidier og barnetrygd, avanser og valuta slik at "dere kommer like godt ut det".

*De fagorganisertes regning presenteres
overfor staten i stedet for NAF*

Det naturlige ved et tariffoppgjør mellom to parter er at de fagorganiserte presenterer sin regning til sin motpart i NAF. Ved at staten gjennom inntekspolitiske framstøt og samordning blir gjort til part i disse forhandlingene skjer det at store deler av de fagorganisertes regning blir overtatt av staten istedet for NAF. *Men for det første er staten en dårlig betaler, for det andre betaler den i realiteten med de fagorganisertes egne (skatte-)penger.*

For å ta det siste forholdet først: At staten skal ta av sine inntekter (vesentlig lønsmottakeres skatter og avgifter) og betale deler av de fagorganisertes regning til NAF er som å skjære halen av katta og servere den som kattermat. At staten dertil er en dårlig betaler ble rikelig illustrert ved indeksoppgjøret i 1973. Et subsidiebeløp tilsvarende 9 øre i timen (den stunda det varer) ble da påstått å være like verdifullt som 40 øre i lønnstillegg pr time. På den måten slapp NAF å betale mer enn 45% kompensasjon. (Mer om dette under kapittel VIII Indeksoppgjør).

For de fagorganiserte i det private næringsliv skulle det være klart at hele tariff- eller indekskravet skal dekkes av NAF, uavhengig av hva staten måtte finne på. Om staten vil nedsette eller sløyfe moms eller avgifter, eller øke barnetrygd eller subsidier uavhengig av eller i tillegg til NAFs innfrielse av de fagorganisertes krav – så er det vel og bra. Men i et tariffoppgjør forhandler alle ikke-offentlige ansatte med NAF, og det er der krava skal presenteres og honoreres.

Helhets- og pakkelsninger

Konsekvensen av samordninga og statens innblanding må videre nødvendigvis bli at man lager ei kjempepakke som inneholder likt og ulikt – fra jern-tariffer og lønnsregulativ, arbeidernes andel av folketrygda og potetpriser, subsidier og

barnetrygd til skatteendringer og kredittilstrømming, revaluering av krona og reduksjon av statsbudsjettet osv. osv. – Alt i en uskjønn og uoversiktelig blanding.

For den enkelte fagorganiserte å finne ut om han blir rikere eller ribba til skinnen er like håpløst som å finne svaret på et regnestykke med 1000 ukjente faktorer. Staten, LO-toppen og NAF lager de selsomste regnestykker, hvor de henter forholdstall og fordelingsnøkler ut av løse luften, og bedriver svart magi for å få de fagorganiserte til å tro at forundringspakken inneholder mer enn pent innpakningspapir over avgnagde bein. (For illustrasjon henviser vi igjen til kapittel VIII.)

Undergraving av inngåtte tariffavtaler

Dette ser også ut til å være en fast bestanddel av en statlig inntektspolitikk. Det henger sjølsagt sammen med at en pakke som inneholder så mange deler gir rikere spillerom for manipulering enn et tradisjonelt tariffoppgjør som gir et relativt oversiktlig resultat i form av en bestemt lønnsøkning. Den statlige inntektspolitikken tar bevisst sikte på å tukle med indekstilleggene slik at de fagorganiserte blir stående igjen uten vern mot inflasjon og dyrtid.

Som oppsummering av dette avsnittet kan vi slå fast at hele den statlige inntektspolitikken – både samordninga, rammene, statens innblanding, statens dekning av NAFs

regning, pakkeløsningene og tuklinga med indekstilleggene – har et bestemt mål og ei bestemt retning: – Å hjelpe monopolkapitalen og NAF til å bekjempe de fagorganisertes rettferdige krav.

Angrep på arbeidernes organisasjonsretter

I tillegg til disse angrepene på arbeidernes lønn har inntektspolitikken også 3 andre alvorlige konsekvenser, som vi skal ta opp nå. Som nevnt er "inntektspolitikk" et forsøk på å oppnå på frivillig vis det staten som redskap for monopolkapitalen ellers ville måtte tvinge nedover hodet på arbeiderne i form av tvungen voldgift eller lønnsnemnd. I 1946, 48, 49, 51 og 52 ble tariffoppgjørene avgjort ved tvungen voldgift. I 1953 måtte den forhatte lønnsnemnda oppheves i sin daværende "obligatoriske" form. Dette kunne skje fordi LO-toppen syntes villige til å underlegge seg moderasjon og såkalte "realøkonomiske rammer".

Gjennom fortrolige forhandlinger i korporativt sammensatte organer (bl.a. Kontaktutvalget og Det tekniske beregningsutvalg) oppnås enighet om de "realøkonomiske rammer" for lønnstilleggene, om priser på jordbruksvarer, om hvordan subsidiemillionene skal manipuleres for å hindre full effekt av avtalte indekstillegg etc. LO-ledelsen kommer ut fra disse møtene bastet og bundet av rammer som gjør at det man kan forhandle om når forhandlingene omsider tar til er bare marginale, ubetydelige saker i forhold til de krav organisasjonens medlemmer ønsker å fremme.

Statens inngripen videre sikres gjennom den statlige meklingsinstitusjonens virksomhet. LO-medlemmenes innflytelse avskjæres effektivt ved å spille lavtlønte ut mot høytlønte, folk uten lønnsglidning mot folk med lønnsglidning, såkalte yrkesaktive mot såkalte yrkespassive, samordning av oppgjørene og kobling av avstemningene.

Men sjøl med slik effektiv knebling er det bare såvidt staten unngår å tre åpent fram med sin voldtekt/voldgift. I 1964 måtte man igjen ty til lønnsnemnd, og det samme i 1966 etter at de fagorganiserte hadde forkasta meklingsfor-

slaget ved uravstemninga. I 1968, -70 og -72 har meklingsforslagene blitt vedtatt med til dels meget knapp margin. I 1972 med 52,4% ja og 48,6% nei. Derfor ser vi stadig nye framstøt fra LO-ledelsen for å frata medlemmene retten til å stemme over tariff-forslagene.

Forsøkene på å opprette "kompetente forsamlinger", eller "avtaleting" som det heter innenfor Jern & Metall, er direkte retta mot medlemmenes rett til uravstemning. Opprettelsen av storavdelinger og den kolossale sentraliseringa som har skjedd de siste åra har også til hensikt å sikre LO-ledelsens styring over foreninger og medlemmer. Forsøkene på å rive opp LOs organisasjonsstruktur – enten ved å rasjonalisere bort eller slå sammen en rekke fagforbund, eller å rasere forbundsformen totalt, er et annet forsøk i samme retning.

Alle disse framstøtene fra LO-ledelsens side tar sikte på å sikre kontrollen med organisasjonen og medlemmene. Og de henger nøye sammen med den statlige inntektspolitikken LO-toppen ivrer slik for. De er en nødvendig forutsetning for at LO skal kunne gå fullt og helt inn i det korporative samarbeidet med NAF og Staten, slik en gjennomført inntektspolitikk legger opp til.

For LO-ledelsen er det nemlig en større belastning frivillig å delta i de mange kapitulasjoner som er en følge av inntektspolitikken enn å bli utsatt for tvungen voldgift, hvor LO kan fraskrive seg ansvaret. Derfor må kontrollen med medlemmene sikres. For NAF og Staten er det en stor fordel at fagorganisasjonen sjøl påtar seg ansvaret for kapitulasjons- eller moderasjonspolitikken slik man slipper den reine voldgift.

For monopolkapitalen og staten har i det hele tatt en inntektspolitikk med utgangspunkt i samordning/helhetsløsning/pakkeløsning, og basert på en "forsvarlig realøkonomisk ramme" flere åpenbare fordeler:

- Mer moderate tariffoppgjør.
- Bedre mulighet for å kunne planlegge lønnsutgiftene på lengre sikt.

● LO som medansvarlig og garantist gjør det vanskeligere for lønsmottakerne både å se hvor framstøtet kommer fra, og å bekjempe det, – enn om staten måtte gripe mer åpent inn på kapitalens vegne. Konsekvensene av dette siste er at LO-ledelsen tvinges til å kneble sine medlemmer for å holde orden i rekkene. Denne situasjonen er like farlig for fagorganisasjonen som 30-åras åpne framstøt utenfra for å knekke den.

Angrep på de sosiale delene av de offentlige budsjett

Dette forholdet og det neste vi tar opp ligger noe på sida av temaet ”tariffoppgjør” – men da de begge er vesentlige konsekvenser av den statlige inntektspolitikken, og da de begge også berører de fagorganisertes interesser, er det naturlig å ta den med i denne sammenheng.

Framstøt mot de sosiale deler av de offentlige budsjett er sterkt knytta til inntektspolitikken. At Høyre tradisjonelt har stått for en slik politikk er like gammelt som partiet sjøl. Det nye og farlige er imidlertid at DNA/LO-toppen har stilt seg i spissen for argumentasjonene om å skjære ned på de offentlige budsjettene.

Det er sjølsagt ikke militærbudsjettet eller den statlige subsidieringa av monopolkapitalen som det skal skjæres ned på, men den sosiale delen av de offentlige budsjettene. I sin årstale 26/2–73 uttrykte formannen i Norges Bank, direktør Getz Wold det ganske klart:

”Det vil i tiden fremover bli nødvendig å skjære ned planene for videre utbygging i sosialsektoren og i den øvrige offentlige innsats i samferdsel, undervisning og forskning *betydelig*”.

”Betydelig nedskjæring” forteller at det ikke er småsummer det dreier seg om. Og dette skal ramme de sektorer hvor tilstanden fra før er kriseprega. – Tenk på sjukehus-situasjonen, trafikk-situasjonen og universitetskrise! Dagen etter denne talen, som Arbeiderbladet på lederplass kalte Getz Wolds store tale, slutta Arbeiderbladet helhjerta opp

om sjefdirektørens tanker. DNAs daværende talsmann i finanskomiteen kjørte samtidig med liknende argumenter:

”Vi må være forberedt på upopulære omstillinger om vi skal mestre en bedre styring på prisproblemene”, sa han i Fredrikstad Jern & Metall ifølge Arbeiderbladet. ”Johansson var glad for at det i det siste var blitt større forståelse for slike upopulære tanker som nedskjæring og større varsomhet med samfunnsutgiftene.”

En måned seinere stod Anders Lange fram med det nye partiet sitt og forkynte de samme ideene. DNA og LO-toppen måtte gjøre en taktisk tilbaketrekking på grunn av valget og småkårsfolks skrekk for Langes mer frodige propaganda for de samme sakene. Men vi skal ikke glemme at det starta med Høidahl, da han som nestformann i LO, og i egenskap av sosialminister satte i gang med en veritabel trygdehets. I dag gjøres det bevisste forsøk på å sette lønsmottakere og trygdede/pensjonister opp mot hverandre. LO har nedsatt en egen komite under den samme Høidahls ledelse for å undersøke hva som kan skjæres ned på sosialbudsjettet. Og regjeringen Korvald satte ned 4 arbeidsgrupper som har samme funksjon, men som ennå ikke har levert sin innstilling.

Hvilken forbindelse har trygdehetsen med den statlige inntektspolitikken? En utmerket begrunnelse for sammenhengen finner vi i Skånlandutvalgets innstilling (side 9), hvor det bl.a. heter:

”Prisstigningen har i stor grad vært en følge av at det offentlige og organisasjonene hver på sin side har søkt å oppfylle gjensidig uforenlige målsettinger. Det offentlige har lagt opp til både en økning i *de yrkespassives* andel av de samlede inntekter og en økning i det offentliges bruk av varer og tjenester i forhold til bruttonasjonalproduktet som ikke samtidig ga rom for økt forbruk fra *de yrkesaktives* side. Når de yrkesaktive, gjennom sine organisasjoner eller på annen måte, likevel søkte å skaffe seg inntektsmessig grunnlag for en forbruksøkning, måtte

denne realøkonomiske konflikt "løses" gjennom prisstigning".

Hvilke konfliktsinteresser hører vi om her? Jo, to grupper er stilt opp mot hverandre – nemlig de yrkesaktive og de yrkespassive. Er det nå slik da i virkelighetens verden at hovedmotsetningen står mellom arbeiderne og de trygda? Hvor i all verden er det blitt av kapitalistene og profitørene i dette bildet? De er overhodet ikke med i Skånlandutvalgets konfliktmodell. Hvis det ikke var for denne såkalte "realøkonomiske konflikt" mellom yrkesaktive og yrkespassive, som altså gis skylda for prisstigningen, så ville det åpenbart herske de reine idylliske tilstander som er beskrevet i barndommens Bibel om løven og lammet som gresset fredelig sammen. Løven er overhodet ikke med i Skånlands eventyr. I stedet har han delt saueflokken i to – de kvite og de svarte. Det svarte fåret er åpenbart de såkalte yrkespassive som gis skylda for at de kvite fårene – lønnsmotakerne – hadde nedgang i sin realdisponible inntekter i 1972. Løsningen er ifølge Skånlandutvalget å opprette et utvalg av hyrder sammensatt av løver og slike kvite sauer som kan samarbeide med løvene for å passe på at saueflokken i sin jakt på mat og føde slåss innbyrdes i stedet for sammen å gå til angrep på løva.

Denne splitt og hersktaktikken er så gammel som arve-synda. I 40 år har LO-ledelsen forsøkt å temme de strategisk sett sterke fagforbund til moderasjon ved å konstruere en motsetning mellom såkalt høytlønte og lavtlønte, under Bill. merk. "lavtlønnsoppgjør". Nå lanseres en ny falsk konflikt mellom yrkesaktive og yrkespassive under Bill. merk. "statlig inntektspolitikk." For Høydahl og Skånland, såvel som Anders Lange, synes hovedmotsigelsen i det norske samfunnet i dag å gå nettopp her. Og det er neppe Anders Lange som representerer den største faren i dette selskapet.

Vi har overfor pekt på at inntektspolitikken tar sikte på at staten skal overta en del av de fagorganisertes regning til NAF. Staten forsøker å finne dekning for dette (subsidiar, barnetrygd o.l.) enten ved å skjære halen av katten eller ved

å slakte en annen katt. Sagt på denne måte: Regninga skal i realiteten betales enten av de fagorganiserte sjøl eller av de trygda.

Under indeksoppgjøret våren –73 måtte staten skjære ned på sitt budsjett for å finansiere subsidiene. Ett av tiltaka gikk da ut på at statens bygge- og anleggs-budsjett ble skjært ned. En bevilgning til Skjomen-anlegget i Ofoten på 25 millioner ble inndratt, og 280 arbeidere ble plutselig kasta ut i arbeidsledighet. Det hører med til bildet at de 280 videre måtte livberge seg på trygd. Trygdebudsjettet øker av slikt, og gir ny næring til fortsatt trygdehets. Mens årsaka altså var at staten skulle betale for at NAF skulle slippe med 45% kompensasjon.

Angrep på folkevalgte organers myndighet

Det er liten grunn til å skape illusjoner om at Stortinget har stor makt over den økonomiske politikken, eller at den makt de måtte ha blir brukt til fordel for arbeidsfolk. Men det er heller ikke noen grunn til å juble over at den lille innflytelse Stortinget har skal uthules ytterligere på bekostning av de store næringsorganisasjonene og Regjeringa.

Prinsipielt kommer de eneste to organer som i hvert fall på papiret skulle ha en demokratisk bakgrunn – nemlig LO og Stortinget – i samme posisjon ved en gjennomført statlig inntektspolitikk. De får mindre myndighet, og økt medansvar for beslutninger andre og sterkere organer kan presse fram. Deres hovedsaklige aktive rolle vil være å stå som garantister for folkefiendlige avgjørelser, og å skulle legitimere et tvilsomt system.

At en gjennomført statlig inntektspolitikk har langt mer vidtrekkende betydning enn man gjerne i første omgang tenker seg viser også følgende uttalelse fra Skånlandutvalget:

”Statens forpliktelser i forhold til de øvrige deltakere vil også gjelde *kommunenes* disposisjoner for så vidt disse kan influeres fra statens side. En slik innflytelse har staten betydelige muligheter for å utøve gjennom fastsettelsen av

de skattebestemmelser som skal gjelde for kommunene og kommunenes adgang til låneopptak”.

Sjøl det kommunale sjølstyret, som riktignok lenge har vært en illusjon, skal altså ytterligere forkrøbles. Også her vil monopolkapitalen få et fastere grep.

SAMARBEIDSUTVALGENE MELLOM LO – NAF – STAT

Kontaktutvalget

Kontaktutvalget ble oppretta høsten 1962. Det består av representanter for myndighetene (stats-, finans-, lønns & forbruker-, jordbruks- og fiskeriministeren) og de organisasjoner som forhandler enten innbyrdes om lønninger (LO og NAF) eller med staten om priser (Fiskarlaget og de to jordbruksorganisasjonene). Statsministeren er formann i utvalget, og innkaller til møtene. Møtene er fortrolige og finner sted i forbindelse med (som regel like før og under) de store lønns- og inntektsoppgjør.

Hensikten er å samordne lønns- og inntektsoppgjørene både i tid og størrelse til hverandre. Forutsetninga synes å være at man bygger på det eksisterende forholdet mellom lønnsandel og eierandel. Dvs at eventuelle forandringer i lønns- og pris-nivå skal forandre minst mulig på det eksisterende forhold mellom lønn og profitt. Med andre ord: Kontaktutvalget legger en ramme for de nødvendige justeringer som alle parter frivillig innordner seg under.

Det tekniske beregningsutvalget ("Aukrust-utvalget")

Dette fungerer i realiteten som et sekretariat for Kontaktutvalget. I sin første fase, rundt tariffoppgjøret 1966, var dette et tremannsutvalg av "uavhengige" økonomiske eksperter (Aukrust, Stoltz, Holte). I neste fase ble både regjeringen og organisasjonene i Kontaktutvalget kobla inn med sine eksperter i stedet for Stoltz og Holte, mens Aukrust ble beholdt som formann for utvalget. Utvalget ble også gjort permanent oppnevnt for 4 år om gangen, og leverte

materiale til tariffoppgjørene i 1968, 70 og 72. De ble våren 1973 oppnevnt for nye 4 år.

Utvalgets oppgave er

”å legge fram det best mulige faktiske tallmessige bakgrunnsmateriale og presentere det i en slik form at uenighet mellom partene om det faktiske forhold såvidt mulig kan unngås. Utredningen skal utformes slik at den sannsynlige effekt av alternative inntektsoppgjør såvidt mulig kan utledes av utregningen, herunder virkninger på priser, inntekter og inntektsfordeling”.

(Fra Stortingsmelding nr 55, 1968/69)

Samme hvor mye man forsøker å betone at det er et ”rent teknisk” beregningsutvalg er det uten videre klart at utvalget må bygge på en rekke politiske forutsetninger som det tar for gitt. F.eks. forholdet mellom lønninger og priser. At lønnsøkning på en viss størrelse tilsvarer prisøkning på en viss størrelse for jordbruksvarer eller industrivarer bygger ikke på en naturlov eller uavvendelige økonomiske lover, men på politiske beslutninger.

Det økonomiske fellesutvalg

Dette ble etablert på nyåret 1955 som en slags erstatning for ”Samordningsrådet” fra 1945–52. Modellen for Det økonomiske fellesutvalget var åpent uttalt det svenske ”Harpseudmønsteret”, Harpsund er den svenske regjerings landsted hvor representanter for myndigheter, arbeid og kapital – både nasjonal og internasjonal basis – har sine uformelle møter og treffer avtaler over hodet på folket.

Det økonomiske fellesutvalg har med langt flere organisasjoner enn Kontaktutvalget, f.eks. representanter for bank og forsikring, Industriforbundet og Rederforbundet. Mens Kontaktutvalget spesialiserer seg på pris- og inntektsspørsmål, drøfter Det økonomiske fellesutvalg generelle økonomiske spørsmål.

”I det økonomiske fellesutvalg er de viktigste grupper innen nærings- og arbeidslivet representert. Dessuten

møter representanter for regjeringen og vitenskapen. Slik rådet arbeider i dag er forhandlinger fortrolige".
(Fra Stortingsmelding 87 1967/68 – "Om inntektspolitikken").

Rådet for pris og inntektspolitikk

I samme periode som den tvungne voldgift var fast instituert (1945–52) hadde man det såkalte "Samordningsrådet" – et korporativt organ der representanter for arbeide, kapital og myndighetene med fast hånd styrte den økonomiske politikken. Klassesamarbeidet i denne sterke organisatoriske formen brøt imidlertid sammen i 1952. Det Kontaktutvalget som ble opprettet 10 år seinere, og som i tariffmessig sammenheng ennå i dag er det viktigste, hadde en langt mindre fast og forpliktende karakter.

Det har lenge vært klart at administratorene av de norske kapitalismen har ønsket å utvide samarbeidet i Kontaktutvalget til noe mer forpliktende. I perioden 1952–65 støtte dette på motstand fra næringslivet og de borgerlige partier. I perioden 1967–72 forsvant denne motstanden. Regjeringen Borten fremmet endog en egen Stortingsmelding ("nr 87 1967/68 Om pris og inntektspolitikken") hvor skritt i slik retning foreslås. Regjeringen Brattelis siste gjerning før de forlot taburettene etter EEC-folkeavstemninga i september 1972 var oppnevninga av et utredningsutvalg på 24 personer, det såkalte Skånland-utvalget.

I febr. 1973 gav sjefdirektør Getz Wold i Norges Bank i sin årstale klart uttrykk for at man ønsket et nytt og sterkere organ for klassesamarbeidet mellom staten og nærings- og arbeidslivsorganisasjonene. På DNA/LOs store prispolitiske konferanse i april 1973 kjørte Kleppe ut med identiske ideer. Han hadde tilogmed navneforslag på dette nye vidunderbarnet som han kalte "Inntektsfordelingsråd". Direktør Selvig i NAF fulgte opp og forsikra om NAFs fulle støtte. Morgenbladet, Aftenposten, VG, Dagbladet og Arbeiderbladet fulgte opp propagandaoffensiven for dette nye organet for klassesamarbeidet mellom super-toppene.

I juni 1973 kom så Skånland-utvalget med en enstemmig innstilling med de samme konklusjoner. Utvalget hadde med representanter for LO og NAF, staten, alle partier som var representert på Stortinget og borgerlige økonomiske "eksperter". Det foreslo at det skulle opprettes et såkalt "Råd for pris- og inntektspolitikk." Dette "Rådet" skal avløse det nåværende Kontaktutvalg. Det skal ha representanter for Norges Handelsstands Forbund og Kooperasjonen i tillegg til de representanter for stat og næringsliv som sitter i det nåværende Kontaktutvalget.

I dette Rådet skal myndighetene og de store organisasjonene i nærings- og arbeidsliv bli enige om de økonomiske målsettinger, og hvordan de skal bruke de virkemidler partene på hver side rår over, og alle skal forplikte seg til å følge disse retningslinjene. Det er ikke lenger Stortingets oppgave å bestemme trygder, eller LO/NAFs oppgave å bestemme lønninger. Hele kaka skal deles og utporsjoneres av dette Rådet. Dvs. den delen av kaka som skal gå til arbeidere, fiskere og bønder. Og jo mindre den delen blir, desto mer til profitt for kapitalistene, men den delen av kaka som er den langt største vil Rådet ikke bry seg med.

Det hele vil bli presentert i form av såkalte helhets- eller pakkелøsninger. Pakka vil inneholde arbeidslønn og arbeidstidsbestemmelser, syketrygd og barnetrygd, jordbruks- og fiskepriser, subsidier og skatter, avgifter og valutakurser i en herlig og uoversiktelig blanding for alminnelige folk. Og når pakka åpnes så kan de bare stå der både Stortinget, fagbevegelsen og andre mer eller mindre representative organer og bare ta til etterretning det diktatet som foreligger. Etter at rammene er avtalt helt hinsides enhver mulighet for demokratisk avgjørelse, er det knapt nok smuler igjen å forhandle om.

At fagbevegelsen, eller Stortinget for den del, skal strekke sine siste våpen til fordel for dette korporativt oppbygde maktorganet for norsk monopolkapital benekter Skånland og hans like. De insisterer på å kalle det for "gjensidig suverenitetsavståelse" og "utveksling av innflytelse". — Jamfør argumentasjonen fra Ja-hold i EEC-debatten.

Hva skal så de fagorganiserte få til gjengjeld for at ”myndighetene må få økt innflytelse på de avtaler som treffes under de store lønnsoppgjør?” Jo, ”Økt medinnflytelse og større ansvar for de politiske vedtak som fattes.” Altså som vederlag for tap av siste rest av innflytelse over egen situasjon skal man påta seg større ansvar for den kapitalistiske statens disposisjoner.

Sitatene overfor er fra Getz Wold. Dagen etter hans tale (27/2–73) skrev Arbeiderbladet på lederplass: ”Vi er ikke i tvil om at Getz Wold har rett. Bare ved en **nasjonal samordning** kan vi få økt plan og styring over utviklingen.” – Hvem er dette ”vi” som skal få økt plan og styring over utviklinga? Vil dette Rådet være et redskap for arbeiderklassen eller monopolkapitalen? Om uttrykket ”nasjonal samordning”, ”nasjonal samling”, eller hvilken variant man velger er det grunn til å slå fast at de erfaringer arbeiderklassen har med systemer bygd på slik ideologisk grunnlag ikke frister til gjentakelse.

Trass i at Skånland-utvalgets innstilling har fått så hard og ublid medfart i fagbevegelsen at sjøl LO-toppen har fått **betenkeligheter** og foretatt taktiske tilbakeskritt, er det all mulig grunn til for alle fagorganiserte å sette seg grundig inn i forslaget og konsekvensene av det – for å kunne slå tilbake alle forkledte forsøk på å likvidere de siste restene av fagbevegelsens kampkraft.

Og mer enn det: Det Kontaktutvalg og det tekniske beregningsutvalget som allerede i lang tid har eksistert, og de forsøk på en statlig inntektspolitikk som alt i dag bedrives, er så alvorlige trusler mot fagbevegelsen at kampen nå må kjøres over på offensiven. I stedet for å vente for å slå tilbake nye og enda verre framstøt, må kampen intensiveres for å slå tilbake den statlige innblandinga som alt foreligger.

MOT DEN KORPORATIVE STAT

Hva er korporatisme?

Ordet ”korporasjon” betyr sammenslutning, selskap, laug.

Uttrykket "korporativ" blir av dagens borgerlige samfunnsvitenskap gjerne knytta til framveksten av ulike typer interesseorganisasjoner – "organisasjonssamfunnet."

For arbeiderklassen og de framskrittvennlige kreftene har begrepet ei langt mer presis betydning enn bare det å konstatere at det under kapitalismen vokser fram en rekke interesseorganisasjoner. **Det beskriver et stadium i kapitalismen hvor organisasjonene vokser sammen med hverandre og statsapparatet i én maktstruktur under monopolkapitalens diktatur. I stedet for å være sine medlemmers redskap blir organisasjonene et redskap for monopolkapitalen mot arbeiderklassen og folket.**

Den korporative statsform ble først og mest systematisk utvikla under det fascistiske diktaturet i Italia. Vi skal derfor gi et grunnriss av den organisatoriske formen for den korporative statsform i Italia, henta fra Arbeidernes Leksikon (Bind IV s. 798/99)

"Korporativ stat kaller fascistene i Italia det der bestående diktatoriske regime og fascistene i andre land det statsideal som de tilstreber. Betegnelsen korporativ stat skriver seg fra de nye statsorganer som første gang ble innført i Italia ved loven av 3. april 1926, de såkalte korporasjoner. I de statsanerkjente fagforeninger og arbeidsgiverforeninger, syndikatene, som fra først av var fascismens økonomiske organer, gjorde klassekampen seg tross alt i noen grad gjeldende. Det ble derfor nødvendig for fascistene å skape nye organer for statens, d.v.s. det kapitalistiske diktaturs kontroll over næringslivet. – I loven av 1926 ble det bestemt at arbeidsgivernes og arbeidernes syndikater ved hjelp av sentrale enhetsorganer skulle kunne forenes til et høyere felles embetsverk. I en rekke dekretter i 1927 ble den korporative stat og korporasjonssystemet utbygget videre. Korporasjonene ble direkte underlagt et eget korporasjonsministerium. Dette ble det sentrale organ for statens myndighet på det økonomiske område. Den nye korporasjonsminister, Mussolini, ble utrustet med uinnskrenket maktfullkom-

menhet hvor det gjaldt å gripe inn i det økonomiske liv. Slik som korporasjonsrådet ble utbygget etter loven av 1926, var det dog ennå ikke noe nytt økonomisk parlament. Dette er det først blitt i 1934. I en resolusjon av 14. nov. 1933 bestemte det fascistiske partis store råd at korporasjonene skulle være "det redskap som under statens ledelse dirigerer (disiplinerer) de produktive krefter med sikte på utviklingen av rikdom, politisk makt og det italienske folks velvære." I korporasjonsrådet skulle være representert "statsadministrasjonen, fascistpartiet, kapital, arbeide, og teknikk." Videre fikk korporasjonene myndighet til å utstede lover av økonomiske art. ...Etter korporasjonsloven av 20. desember 1933 fikk korporasjonsrådet rett til å opprette forlikssentreer til avgjørelse av konflikter som ikke er avgjort av de lokale domstoler, og til å utarbeide forslag til tariffier. Gjennom denne lov erstattes deputertkammeret med korporasjonenes råd."

Hvordan var så NS og Quislings norske variant av det korporative system? I partiprogrammet fra 30-åra var målet uttrykt slik: "*Nasjonal enhet uten klassemotsetninger og partier, et solidarisk norsk folkesamfund bygget opp organisk på yrkeslivets grunn, med et sterkt og stødig styre.*" I sin bok "Fra okkupasjonsårenes maktkamp", skriver professor Thomas Wyller:

"Quislings klart uttalte mål på dette området kan skjematisk oppsummeres slik: Sosialt tar han utgangspunkt i samfunnets frivillige organisasjonsdannelser. Han peker – med rette – på hvorledes de store landssammenlutninger på yrkes- og næringslivets område har utviklet seg til veritable småstater innen staten. Samfunnsinteressene er organisert etter et horisontalt mønster, dvs. at f.eks. på arbeidslivets felt står arbeiderne sluttet sammen på landsbasis med front mot arbeidsgivernes organisasjoner på samme plan. Denne horisontale organisasjonstypen skaper forutsetninger for stadige arbeidskamper i og med at selve organisasjonsformen legger opp til en

konfliktsituasjon mellom de store motspillerne innen arbeidslivet.

Det samme gjelder også på de fleste andre områder hvor enkeltindividets foreningsmessige tilknytning ikke i første rekke er diktet av hans faglige og næringsmessige interesser, men av hans kassetilhørighet og politiske overbevisning. Klassekampteorien har dermed, mener Quisling, på sett og vis institusjonalisert seg.

Her ligger da hovedårsaken til mange av de sosiale skjevheter de moderne samfunnsdannelser har ført med seg. Og her er det Quisling setter inn sin første reformtanke, et program for en hel sosial revolusjon.

Den horisontale gruppeinndeling må erstattes av en vertikal organisasjonsform. Foreningene må bygges opp med sentrum i selve yrket, i den enkelte bedrift og de enkelte næringer. Alle som arbeider med jorden skal samles i en felles organisasjon som omfatter små- og storbønder, jordbruksarbeidere og skogeiere, og produsent- og omsetningssektorene koordineres på samme vis. Innen industrien skal både kapital og arbeid, ledelse og funksjonærer samles i en forening, et handelsforbund skal omfatte alle personer som har sitt yrke innen handelsvirksomhet, og både leger, tannleger, sykesøstre, jordmødre osv. skal gå inn i en omfattende helseorganisasjon.

På dette vis oppnår en for det første å eliminere klassekampens ytringsmuligheter, og Quisling synes sterkt tilbøyelig til å tro at en dermed også kunne utrydde årsakene til sosiale konflikter. Den nye organisasjonsformen tiltenkes en funksjon som et slags filter for samfunnsdynamikken, den skal fange opp og nøytralisere de prosesser som til nå har gitt eksistensgrunnlag for sosiale motsetninger...

De nye sammenslutningene skal få tittelen "laug" – Quisling var glad i historisk terminologi. Hver samfunnssektor får som topp-instans en samorganisasjon. I siste instans samles hele befolkningen i et relativt lite antall

samband. Både de store og de små laugene legaliseres av staten, dvs. anerkjennes som de eneste tillatte sammenlutninger innen sine felter. De skal føre sitt liv ”mest mulig selvstendig under statens kontroll”, men skal også gis ”innflytelse på rikets styre.” ..Planen om samfunnets nyordning med laugene som basis for folkerepresentasjonen ga Quisling høve til å seile fram under etiketten ”korporatisme.”

Som kjent fikk Quisling problemer med å omsette denne skrivebordsmodellen i praksis, både p.g.a. at den tyske okkupasjonsmakta var mindre interessert i ideologi enn i praktiske resultater, og i første rekke på grunn av folkets og organisasjonenes motstand mot å la seg fascistisere. Det viktigste med disse historiske eksemplene er da heller ikke å trekke fram ytre kjennetegn som navn på organisasjonsformer, men å se på ideologien bak, hensikten og resultatene – sett fra arbeiderklassens synspunkt. Gjør man det så vil det ganske fort bli klart at om Quislings person er aldri så død så lever og blomstrer hans ideer om hvordan klassekampen skal knekkes og erstattes med et classesamarbeid på monopolkapitalens premisser fortsatt, – og i tiltakende grad.

Ideologien bak en statlig inntektspolitikk

Ideologien bak en ”inntektspolitikk” basert på statlig ”mellomkomst” og ”helhets-” eller ”pakke-løsninger” er at da lønninger og priser, skatter og avgifter, trygder og valuta og en rekke andre økonomiske spørsmål henger sammen – må alle de organisasjoner og myndigheter som påvirker og bestemmer disse spørsmåla handle sammen for å få til ”et best mulig resultat.” *Hvem* resultatet er til beste for stilles ikke spørsmål om. Man foregir at det er til beste for ”alle.”

Man benekter med andre ord at det finnes antagonistiske (uforsonlige) klassemotsetninger, og reduserer dermed kampen om økonomiske goder mellom klasser og grupper til et teknisk-økonomisk spørsmål om å finne ”riktige virkemidler”. ”Riktige virkemidler” er da til beste for alle klasser

og interessegrupper, og er både i kapitaleiernes og arbeidernes interesser. Som en ser – en ideologisk basis for å utbygge klassesamarbeidet til et nytt nivå.

Skjematisk oppsatt kan en skissere denne ideologien slik: – *Organisasjonens (LO, NAF, Fiskarlag og bondeorganisasjonene) og staten har alle i hovedsak felles interesser.* Dette med å fornekte klasse- og interesse motsetninger – ”harmoni-modellen” eller ”organisme-modellen” – er det egentlige utgangspunkt for den fascistiske ideologien.

– *Staten oppfattes som nøytral og upartisk oppmann eller meklingsmann* som er hevet over ”de snevre egeninteresser.” Staten kan jevne ut alle interesse motsetninger som måtte finnes i samfunnet. I stedet for ”smålig partikjekkel” og ”snevre gruppeinteresser” representerer staten alle og almen-velet.” I stedet for splittelse, handlingslammelse og forvirring kan man dermed få ”fast styring.”

– *Staten gis derfor økt innflytelse på lønnsfastsettinga* mot å gi organisasjonene såkalt ”medinnflytelse” – i realiteten medansvar – for statens økonomiske politikk på områder som skatter, avgifter, kreditter etc. Forsåvidt en parallell til det såkalte ”bedriftsdemokratiet” hvor representanter for de fagorganiserte skal tas med på fortrolig råd som gjør dem medansvarlige for bedriftens disposisjoner uten at de har reell makt til å føre en politikk som tjener arbeiderklassens interesser.

Dette var også det ideologiske grunnlaget fascismen forsøkte å bygge sine ”Korporasjonsråd”, ”Korporasjonens Landssammenslutning”, ”Næringsting” eller ”Riksting” på.

Samordningsrådet fra den første etterkrigstida og dagens Kontaktutvalg med Aukrustutvalget og Det økonomiske fellesutvalg er basert på frivillighet, og har foreløpig ikke så vidt favnende og forpliktende funksjoner. Men ideologien bak og resultatet for de fagorganiserte synes ikke å skille seg vesentlig fra den opprinnelige, uttalte fascistiske modellen.

Vi har her bare tatt opp de korporative trekk i samfunnsstrukturen som kommer fram ved ei analyse av tariff- og avgiftspolitikken. De korporative trekk syner seg i flere

andre sammenhenger også, som det ikke er naturlig å ta med i dette opplegget om tariffpolitikken. Vi skal likevel nevne ett eksempel på dette: LO-toppen (og NAF) er trukket med i hundretalls offentlige utvalg og komiteer som utreder og rådgir og tar medansvar for alle tenkelige politiske beslutninger av økonomisk, sosial, kulturell og administrativ art. Undersøkelser har vist at denne sammensmeltinga av stat og organisasjoner bare blir stadig mer omfattende.

Ei anna side er at det bare er *LO-toppen* som deltar. De har da til gjengjeld så mange verv i korporativt sammensatt offentlige organ, hvor de sitter sammen de fremste representantene for monopolborgerskapet, at de knapt har tid til overs til å møte og omgås sine egne medlemmer. Naturlig nok utvikler de da også en livsstil og et livssyn som er mer i pakt med det borgerskapet de omgås enn den klassen de er utgått fra og skulle representere. Dette er jo forøvrig en av hensiktene med den korporative strukturen og det korporative systemet.

STATEN OG TARIFFOPPGJØRENE – EN SAMMENFATNING

Hvis en sammenfatter statens virksomhet i forbindelse med et vanlig norsk tariffoppgjør vil vi se klart at det ikke er mye igjen av den såkalte "frie forhandlingsrett," for ikke å snakke om kamp- og streikerett. Vi vil også se at statens innblanding hele tida tar sikte på å beskytte den herskende klassens interesser. En skisse over statens innblanding vil se slik ut:

1) *Det tekniske beregningsutvalget* (Aukrust-utvalget) legger fram en økonomisk/politisk oversikt over situasjonen omtrent samtidig med at fagorganisasjonen internt drøfter sine krav. Når forhandlingene mellom LO og NAF så kommer i gang legger utvalget fram sin hovedrapport om tariffoppgjøret og konsekvensene av det. Utredningen baseres på politiske forutsetninger om bestemte forhold mellom lønn og pris. Utvalgets oppgave er å gi skinn av vitenskapelighet

og nøytralitet til de politiske beslutninger som fattes i Kontaktutvalget.

2) *Kontaktutvalget* fastsetter med en smule slingringsmann hva som er den såkalte "realøkonomiske rammen" for oppjøret. Rammen plasseres et passende sted mellom LOs krav og NAFs tilbud.

3) *Riksmeklingmannen* får som regel besøk av LO og NAF etter at det har kommet til brudd i forhandlingene. Det blir tvungen mekling. Hans meklingsforslag er bestemt av Kontaktutvalgets ramme. Ved at det ligger en smule nærmere LOs krav enn NAFs tilbud kan det framstilles som nøytralt og rimelig – ja til og med som gunstig sett fra de fagorganisertes synspunkt.

4) *Regjeringen* har i mellomtida blitt invitert med i oppjøret, gjerne av Riksmeklingmannen. Hva enten meklingsforslaget offisielt har form av en pakkeløsning eller ikke er det som skjer i realiteten at Regjeringen sier seg villig til å dekke noe av de fagorganisertes regning til NAF gjennom tomme løfter (les: løgner) om en "rimelig prisutvikling", subsidier eller andre tiltak. At subsidiene betales av de fagorganiserte sjøl, eller enda verre: – at subsidiene benyttes til å manipulere konsumprisindeksen slik at de fagorganiserte skal miste avtalte indekstillegg – det håper man de fagorganiserte ikke skal forstå.

5) *Riksmeklingmannen* kan så manipulere uravstemninga ved å koble alle forbundenes avstemningsresultater. Om 80% av medlemmene i NNN eller Grafisk stemmer nei til sin overenskomst nytter det lite dersom de tallmessig store forbund har en overvekt av ja-stemmer.

6) *Regjeringen* har siste ordet dersom det skulle bli et flertall nei-stemmer. Da tar den fram jokeren og vedtar en særlov om tvungen voldgift. Og voldgiftsnemnda opphøyer så meklingsforslaget til lov. (Er de fagorganiserte ekstra forbanna kan nemnda plusse 10 øre på meklingsforslaget for å vise sitt storsinn – som i 1966.)

Med andre ord: Samme hvor misfornøyde de fagorganiserte er med statens ramme så prøver Riksmeklingmannen

og Regjeringen å sørge for at denne blir vedtatt – om nødvendig med diktat. Bare en bevisstgjort og kampvillig fagbevegelse under medlemmenes fulle kontroll kan slå dette spillet overende.

VIII. INDEKSAVTALER

VERN OM REALLØNNA

Skuebrød og realiteter

Arbeiderklassen har ingen interesser av skuebrød. Den kan ikke slå seg til ro med eller leve av tomme ord, løfter og papirbestemmelser. *Derfor er den heller ikke interessert i nominelle lønninger, men i kjøpekrafta.*

Vi har tidligere slått fast at det er viktig å stille sterke krav og stemme ned usle tariff-forslag. Vi kan slå fast at dette aleine ikke er nok. Like viktig som å stille sterke krav er kampen for å verne resultatet, slik at det ikke straks blir spist opp av pris- og skatteøkninger. En erobring er lite verdt dersom den ikke sikres, men tapes i neste omgang. Disse to linjene – å erobre, og å forsvare erobringene – står ikke i motsetning til hverandre, men er tvertimot en nødvendig kombinasjon: Uten sterke krav gir man tapt på forhånd. Uten sikringa av resultatet har kampen vært forgjeves.

Dette vernearbeidet om kjøpekrafta er særlig viktig i dag da hele den kapitalistiske verden er inne i en galopperende inflasjonsperiode, og dyrtida blir bare verre og verre dag for dag. Sjøl krav om 50% lønnsøkning gir i dag ingen garanti aleine for økt kjøpekraft, om det ikke følges opp med det vi her kaller vernearbeid om kjøpekrafta.

Om et lønnskrav eller tariff-forslag gir et nominelt lønnstillegg på 5, 10, 20 eller 30% så sier dette i seg sjøl lite eller ingenting om kravet eller resultatet er godt eller dårlig.

»Streik og demonstrasjon i Bergen mot prisstigningen.»

Det nominelle kronebeløpet må først sammenholdes med og reduseres for prisstigninga. Dermed får vi fram det som i den borgerlige sosialøkonomien kalles "reallønna". Videre må dette i tillegg sammenholdes med og reduseres for skatteøkninga. Dermed får vi fram den såkalte "realdisponible inntekt".

Et lønnstillegg på 20% i en 2-årig tariffperiode med 10% prisstigning hvert år gir ingen bedring i "reallønna". Og på grunn av skattesystemet betyr det i realiteten en nedgang i den såkalte "realdisponible inntekt." – Dette fordi man med økte nominelle lønninger kommer opp i høyere progresjons- eller skatteklasser.

Tariffoppkjørene i 1970 og 1972 er gode illustrasjoner på dette forholdet. I 1950-åra var den gjennomsnittlige prisstigninga pr år 2–3%. I 1960-åra var den steget til 3–4%. I 1970-åra hittil har vi hatt en årlig gjennomsnittlig prisstigning på hele 7%, og den synes fortsatt å være for stadig oppadgående: Regnet med utgangspunkt i konsumpris-

indeksen (se s.131) har prisene i den første 4-årsperioden av 1970-åra steget fra 104,6 poeng til 143,9 poeng = 39,3 poeng = gjennomsnittlig 10 poeng i året. Utviklinga hittil i år, og prognosene for resten av året tyder på at vi kommer over i enda et nytt og høyere nivå. Når vi dertil regner skatteøkningene på grunn av at de høyere nominelle inntektene har brakt folk opp i høyere skatteklasser får vi som resultat at for store grupper har den realdisponible inntekt sunket fra 1971 til 1974. Dette har skjedd i en periode med sterk produktivitetsøkning (4% i gjennomsnitt de siste 10 åra). Hele denne produktivitetsveksten – og mere til – har nok gått til økt profitt for monopolkapitalen. Arbeiderne står ved inngangen til årets tariffoppgjør igjen uten del i 70-åras produktivitetsøkning, og mange med direkte nedsatt kjøpekraft.

To linjer i vernearbeidet for reallønna

Den sosialdemokratiske og borgerlige oppskrifta ser slik ut: Fordi priser, skatter og lønninger henger så nøye sammen, så må staten med i forhandlingene. Forhandlingsresultatet får form av en pakke- eller helhetsløsning som inneholder bestemmelser både om lønninger, priser, skatter osv. Vi har tidligere forklart hva en slik statlig innblanding fører med seg, og skal her bare minne om et par av konklusjonene: Hensikten er å få de fagorganiserte til å moderere sine lønnskrav, og akseptere ei tvangstrøye i form av rammer. En stor del av de fagorganisertes regning til NAF må på denne måten betales av dem sjøl i form av subsidier som bare betyr økte skatter/avgifter.

I tillegg er det viktig å slå fast at i lønnskampen, som i all annen kamp, er det uklok strategi å utfordre alle motstandere på en gang, i stedet for å ta oppgjøret med en motstander om gangen. At de fagorganiserte ikke vil ha staten med i tariffoppgjøret betyr ikke at de ikke har atskillige fjær å plukke og gevinster å hente også hos myndighetene. Men det er en skål for seg. Tariffoppgjøret skal være en kamp med arbeidskjøperne, hvor de fagorganiserte selger seg så dyrt som mulig. Når denne kampen er

avgjort tas kampen opp med myndighetene om priser, avgifter, skatter, barnetrygd osv. Men å blande disse to "oppgjørene" eller motstanderne sammen er like så vanvittig som om en bokser eller et fotballag som er kommet til semifinalen skulle ønske å møte alle sin resterende motstandere på en gang.

De krava de fagorganiserte må stille overfor NAF som del av vernearbeidet for reallønna kan og bør følge flere linjer samtidig. Om den ene forsvarsmuren bryter sammen må man ha flere andre å kunne falle tilbake på. Vi nevner her bl.a.:

- Korte tariffperioder.
- Full åpning for lønnsglidning i tariff-perioden.
- Klare bestemmelser i selve tariffavtalen om indeksregulering.

Det første punktet trenger få kommentarer. Det er uten videre klart at i inflasjonstider, slik vi nå opplever, er det en fordel jo kortere tariffperioden er, slik at de fagorganiserte kan få justert lønns- og arbeidsvilkår med korte mellomrom. I forbindelse med årets oppgjør er det såvel fra NAF som Regjerings- og LO-toppen hevdet at hvis man først tar sikte på en kort tariff-periode (1 år) så kan de fagorganiserte ikke samtidig også kreve indeksregulering i denne korte perioden. Men når prisutviklinga etter prognosene vil bli det 4-dobbelte av det "normale" i 50 og 60-åra er det ingen garanti at tariff-perioden er bare halvt så lang som "normalt". Begge deler – både kort avtaleperiode og indeksreguleringer i perioden må sjølsagt til.

Spørsmålet om lønnsglidning blir inngående behandla i bokas neste del. Her skal vi bare peike på at det er særdeles viktig å forhindre at fagorganisasjonen blir bundet til å bekjempe lønnsglidninga i tariffperioden. Det må kjempes for å fjerne det stengslet bestemmelsene om fredsplikt i tariffperioden setter for lokale aksjoner for lønnsglidning og forbedring av særavtaler.

INDEKSAVTALER

Det viktigste kravet til en indeksavtale er at den skal være så spesifisert og inneholde så klare bestemmelser som mulig. Dette bør være avtalt i selve tariff-avtalen, slik at klare og konkrete bestemmelser for priskompensasjonen foreligger på forhånd, dvs. i selve tariffavtalen.

Et godt eksempel i så måte er følgende tenkte avtale: *For hvert poeng konsumprisindeksen stiger gis det automatisk et lønnstillegg som fullt ut – 100% – kompenserer prisstigninga.* En så klar og god indeksavtale har de fagorganiserte aldri hatt.

Et ekstremt dårlig eksempel var siste tariffavtale (1972) som bare slo fast at

”Når Statistisk Sentralbyrås konsumprisindeks for 15. mars 1973 foreligger *kan* LO i tilfelle prisstigning kreve opptatt *forhandlinger* om regulering av lønninger som er fastsatt i kr og øre. Kravet er maksimalt begrenset til en regulering som svarer til den prosentvise endring i konsumprisindeksen siden 15. mars 1972.”

Med andre ord:

- Det foreligger ingen avtale om at det skal gis kompensasjon, bare at ”LO kan kreve”...”opptatt forhandlinger.”
- Det foreligger ingen avtale om kompensasjonsgrad. Dvs. at så mye prisøkning skal medføre så mye (100%) i kompensasjon.
- Det foreligger ingen muligheter for å kreve kompensasjon for prisstigningen den resterende del av tariff-perioden. (15/3–73 til 15/3–74). En prisstigning som tegner til å bli på bortimot 10%.

Denne løsaktigheten i tariffavtalen åpnet rike muligheter for manipulering. For det første ved at staten kom inn i indeksoppgjøret og betalte en del av de fagorganisertes regning til NAF gjennom bevilgninger av de fagorganisertes penger til subsidier. For det andre ved at kompensasjonen for det ene avtalte året i avtaleperioden ble satt til 52% – inkludert statens (de fagorganisertes egne) midler. For det tredje: Ingen kompensasjon for det andre året i avtale-

perioden, hvor altså konsumprisindeksen på 11 måneder (fra mars -73 til febr. -74) har steget fra 137,0 til 147,6 = 10,6 poeng.

Totalt resultat: *Indeksoppgjøret undergrov sjølve tariffavtalen for 1972-74 så fundamentalt at den i realiteten må kalles et brudd på tariffavtalen.* Men formelt sett hadde de fagorganiserte ingen spesifisert og klar avtale å henvise til fordi selve indeksbestemmelsen, sitert foran, inneholdt bare generelt pissprat. Dette skulle tydelig vise hvor nødvendig det er at en tariffavtale inneholder klare, konkrete og spesifiserte bestemmelser om indeksregulering.

I det følgende skal vi gå inn på de enkelte deler av en indeksavtale og klargjøre noen av de begreper og bestemmelser som knytter seg til den.

KONSUMPRISINDEKSEN

Hvordan beregnes konsumprisindeksen?

Konsumprisindeksen er et mål for utviklinga av prisene på varer og tjenester. Den har interesse for de fagorganiserte fordi kompensasjonsforhandlinger og indeksavtaler blir knytta til denne indeksen.

Konsumprisindeksen er bygd opp på følgende måte: Et utvalg av husholdninger (i 1967 5008) som skal representere et mini-Norge fører regnskap over sine utgifter til varer og tjenester i ett år. På dette grunnlag beregnes de gjennomsnittlige utgiftene som hver familie har til forskjellige varegrupper og tjenestegrupper. For 1958 og 1967 er det beregnet at hver familie gjennomsnittlig bruker inntektene sine på følgende måte:

*Tabell 1:**Gjennomsnittsfamilien utgifter til varer og tjenester:*

<i>Vare- og tjenestegruppe:</i>	<i>Utgifter i prosent</i>	
	<i>1958</i>	<i>1967</i>
0 Matvarer	39,9	30,2
1 Drikkevarer og tobakk	4,0	4,2
2 Klær og skotøy	13,1	11,9
3 Bolig, lys og brensel	13,6	11,5
4 Møbler og husholdningsartikler	8,3	9,3
5 Helsepleie	1,9	2,0
6 Reiser og transport	6,7	15,4
7 Fritidssysler og utdanning	6,5	8,6
8 Andre varer og tjenester	6,0	7,1
Familiens samla utgifter	100,—	100,—

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

På grunnlag av disse utgiftene til varer og tjenester blir Statistisk Sentralbyrås konsumprisindeks laget. Hver måned samles inn priser på et utvalg av varer (ca 700 såkalte "representantvarer") fra ca 100 forskjellige steder i landet. Konsumprisindeksen blir offentliggjort den 15. i hver måned. Den angis i poeng med utgangspunkt i 100 poeng i basisåret. For tida er basisåret 1968. Tidligere basisår er 1914, 1938 og 1949 (da indeksen ble kalt levekostnadsindeks) og 1959 (da den ble omdøpt til konsumprisindeks).

På neste side tar vi med en oversikt over utviklinga i levekostnadsindeksen 1920–59 og i konsumprisindeksen 1958 – februar 1974, omregna i forhold til det nåværende basisår (1968) – se tabell 2.

Gir konsumprisindeksen uttrykk for den reelle prisutviklinga?

Det er grunn til å understreke at konsumprisindeksen gjelder landsgjennomsnittet av nordmenn, og at den derfor har en forbruker- og kostnadssammensetning som ikke samsvarer med de enkelte grupper innafor det norske samfunnet. Ta

Tabell 2:

(Kilde: Statistisk Sentralbyrå)

Levekostnadsindeksen månedsvís, 1920–1959, og konsumprisindeksen fra januar 1960. 1968=100

Ar	Jan.	Febr.	Mars	April	Mai	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Des.	Gj.snitt
1920	—	—	45,7	46,3	46,9	48,0	48,8	50,3	51,6	52,1	52,3	52,3	49,4
1921	50,8	48,2	46,5	46,7	45,9	45,3	45,3	45,5	44,2	44,1	43,6	42,1	45,7
1922	41,1	40,1	39,1	38,7	38,3	37,6	37,9	37,9	37,3	36,7	36,3	35,9	38,1
1923	35,9	35,8	35,8	35,7	35,8	35,7	35,9	36,1	35,9	35,9	36,3	36,8	35,9
1924	37,1	37,6	38,4	38,4	38,4	38,7	39,2	39,9	40,6	40,8	41,2	41,9	39,4
1925	42,1	42,5	42,8	42,1	41,2	40,8	40,6	40,1	38,7	37,5	36,7	36,3	40,1
1926	35,9	35,7	34,7	34,1	33,8	33,5	33,8	33,7	33,2	33,3	33,2	32,5	34,0
1927	31,8	31,6	30,9	30,5	30,4	30,5	30,9	30,7	30,5	30,4	30,2	30,2	30,7
1928	29,1	29,1	28,8	28,8	28,8	28,8	29,0	28,7	28,1	28,1	28,0	28,0	28,6
1929	27,6	27,6	27,4	27,2	27,2	27,2	27,4	27,5	27,4	27,4	27,4	27,2	27,4
1930	27,0	26,9	26,7	26,6	26,6	26,6	26,5	26,6	26,5	26,4	26,4	26,2	26,6
1931	26,0	25,8	25,5	25,3	25,2	25,0	25,1	25,0	24,7	24,7	24,7	24,7	25,2
1932	24,7	24,7	24,7	24,7	24,6	24,6	24,7	24,6	24,6	24,6	24,6	24,5	24,7
1933	24,2	24,2	24,2	24,3	24,2	24,2	24,4	24,5	24,4	24,2	24,2	24,2	24,3
1934	24,0	24,0	24,0	24,2	24,2	24,4	24,5	24,7	24,5	24,6	24,5	24,5	24,4
1935	24,5	24,5	24,6	24,6	24,7	24,8	25,0	25,0	25,0	25,2	25,3	25,3	24,9
1936	25,3	25,3	25,5	25,5	25,5	25,5	25,6	25,3	25,6	25,6	25,6	25,8	25,5
1937	26,1	26,2	26,6	26,8	26,9	27,4	27,7	27,7	28,1	28,2	28,2	28,2	27,4
1938	28,2	28,3	28,2	28,2	28,3	28,4	28,6	28,4	28,1	28,1	28,0	28,1	28,3
1939	28,0	28,0	28,0	28,2	28,2	28,4	28,5	28,5	28,6	29,1	29,6	30,2	28,6
1940	30,2	30,7	32,1	32,3	32,6	32,6	32,9	33,0	35,5	35,7	35,9	36,9	33,4
1941	37,3	37,8	38,1	38,4	38,7	39,2	39,4	39,7	39,9	40,1	40,3	40,6	39,1
1942	40,8	40,8	41,0	41,1	41,4	41,7	41,7	41,7	41,7	41,7	41,9	42,0	41,4
1943	42,1	42,2	42,2	42,4	42,5	42,5	42,7	42,7	42,5	42,5	42,7	42,8	42,5
1944	42,8	42,8	42,9	43,0	43,0	43,0	43,1	43,1	43,0	43,0	43,0	43,1	43,0
1945	43,1	43,2	43,3	43,8	43,9	43,9	44,0	44,1	44,4	43,9	43,9	44,1	43,8
1946	44,4	44,4	44,4	44,6	44,7	44,7	44,9	45,2	45,2	45,0	45,5	45,6	44,9
1947	45,2	45,3	45,5	45,5	45,7	45,8	45,3	45,0	44,7	44,4	44,4	44,5	45,1
1948	44,7	44,9	45,1	45,2	45,3	45,0	45,0	44,7	44,5	44,4	44,4	44,4	44,8
1949	44,4	44,5	44,5	44,7	44,8	44,9	44,9	46,0	45,0	44,8	44,9	44,9	44,9
1950	45,0	45,0	45,2	46,5	46,9	46,9	47,0	46,9	48,6	48,8	49,6	50,1	47,2
1951	50,5	51,0	51,6	53,7	54,8	55,6	56,3	56,3	56,4	56,3	56,7	57,0	54,7
1952	58,0	58,2	58,4	58,6	58,6	58,9	60,5	60,5	61,1	61,1	61,1	60,4	59,6
1953	60,3	60,2	60,5	60,5	60,5	60,7	60,8	60,8	61,0	61,5	61,4	61,5	60,8
1954	61,4	62,0	62,4	62,6	63,0	63,2	64,9	65,0	64,6	64,2	64,3	64,4	63,5
1955	64,3	63,8	63,6	63,6	64,0	64,2	64,4	64,4	64,0	64,0	64,1	64,2	64,1
1956	64,2	64,5	65,0	66,1	67,3	67,6	67,9	67,3	66,8	66,8	66,9	67,1	66,5
1957	67,4	67,6	68,0	68,5	68,7	68,5	68,3	68,2	68,3	68,5	68,7	68,7	68,3
1958	69,0	69,3	69,6	71,1	71,4	72,0	72,5	72,8	73,3	72,9	72,8	72,9	71,6
1959	73,5	73,4	72,5	72,8	72,9	73,0	73,3	73,4	73,4	73,5	73,4	73,4	73,2
1960	73,2	73,2	73,5	73,6	73,3	73,5	73,5	73,2	73,4	73,5	73,4	73,7	73,4
1961	73,7	73,7	74,2	74,5	74,8	75,0	75,3	75,7	76,2	76,7	76,9	77,0	75,3
1962	77,4	77,7	78,1	78,6	78,7	78,9	80,1	80,2	80,4	80,2	80,3	80,5	79,3
1963	81,0	81,3	82,0	82,1	81,1	81,0	81,7	81,1	80,9	80,8	81,3	81,9	81,3
1965	88,2	88,4	89,1	89,6	89,6	89,8	90,4	89,8	90,0	89,8	89,9	90,3	89,6
1966	90,6	90,8	91,5	91,8	91,7	91,9	93,4	93,5	93,4	93,8	93,9	94,1	92,5
1967	94,4	94,6	95,1	95,5	95,7	97,0	97,7	97,8	97,7	97,7	98,0	98,1	96,6
1968	98,9	98,9	99,3	99,4	99,3	99,6	100,3	100,1	100,4	101,1	101,2	101,3	100,0
1969	101,5	101,9	101,9	102,4	102,4	102,9	103,6	103,2	103,7	104,1	104,4	104,6	103,1
1970	110,5	111,0	111,7	112,1	112,4	113,1	114,8	114,4	115,8	116,5	117,0	118,4	114,0
1971	118,7	118,9	119,6	119,7	120,0	120,5	121,6	121,4	122,0	123,1	123,7	124,2	121,1
1972	125,7	126,1	127,1	127,9	128,2	129,5	130,7	131,0	132,1	132,7	133,1	133,7	129,8
1973	143,3	135,6	137,0	138,0	138,2	139,6	140,4	139,8	141,0	142,4	143,3	143,9	
1974	145,7	147,6											

f.eks. industriarbeiderklassen: Det er uten videre klart at den gjennomsnittlig har høyere boutgifter og matutgifter enn de 11,5 og 30,2% som er basis for indeksen. Her vil fiskere, bønder og tildels sjølvstendige næringsdrivende være med og bringe gjennomsnittstallet for nordmenn lavere enn det som er situasjonen f.eks. for den typiske lønnsarbeider i byer og tettsteder.

Så lenge kompensasjonen for prisstigninga ved tariff- og indeks-oppgjør knyttes til en konsumpris – eller levekostnads-indeks er det derfor et naturlig krav at vi får en egen prisindeks for de lønnsarbeidere som omfattes av disse oppgjørene, slik at sammenlikningsgrunnlaget ikke fortsetter å være så skeivt som nå – til ugunst for de fagorganiserte. Den tidligere levekostnadsindeksen gav f.eks. mye bedre og riktigere uttrykk for prissituasjonen til arbeiderklassen enn dagens konsumprisindeks fordi den var basert på ”arbeiderfamilier i byer og tettsteder.” Skiftet fra levekostnads- til konsumpris-indeks i 1959 var et av mange uttrykk for den manipuleringa som skjer med prisindeksen.

Reallønn og realdisponibel inntekt

Vi har tidligere vært inne på forskjellen i det de borgerlige økonomer kaller ”reallønn” og ”realdisponibel inntekt.” ”Reallønna” er altså forklart som nominell lønn ÷ prisstiging. Men p.g.a. skatteprogresjonen gir ikke samme ”reallønn” lik kjøpekraft. Derfor har man begynt med begrepet ”realdisponibel inntekt,” som betyr ”reallønn” ÷ skatteøking. Det begrepet som inneholder mest realitet, dvs. det som skal beskrive kjøpekrafta er derfor ikke ”reallønna” men den ”realdisponible inntekt.”

Manipulering med konsumprisindeksen

Det finnes utallige eksempler på at Staten har manipulert med indeksen for å hindre rettferdige krav fra arbeiderne. Vi har alt nevnt den skeive og for arbeiderklassen lite representative sammensetninga av indeksen. Store muligheter for manipulering foreligger også dersom man opererer med

indeksavtaler med "rød strek" som utløser for indekstillegg, og hvor prisene midlertidig holdes nede ved hjelp av subsidier. Dette er forhold som vi skal ta grundigere opp i de tre neste avsnitt – særlig avsnittet om subsidiepolitikken.

HEL- OG HALV-AUTOMATISKE INDEKSKLAUSULER

Indeksavtalen fastslår at dersom det innen en viss tid skjer en nærmere fastsatt endring i konsumprisindeksen gir dette grunnlag for indeksregulering i tariffperioden. Innenfor dette mønsteret finnes det flere forskjellige varianter av indeksbestemmelsene.

Helautomatisk indeksklausul betyr at dersom konsumprisindeksen innen en viss tid forandrer seg utover en viss størrelse skal lønna forandres i avtalt forhold til konsumprisindeksen. Her trengs ingen forhandlinger, og det er heller ikke grunnlag for konflikt fordi alt er avtalt på forhånd.

Halvautomatisk indeksklausul betyr at dersom konsumprisindeksen innen en viss tid forandrer seg utover en viss størrelse kan det tas opp forhandlinger om kompensasjon. I dette tilfellet er ingenting avtalt om størrelsen på kompensasjonene. Hvis partene ikke oppnår enighet kan de derfor opptre som ved tariffoppgjør og gå til plassoppsigelser og konflikt. Fra 1954 har dette vært den vanlige formen for indeksklausul (med unntak for 1962 og 1963).

Innebygde tillegg, dyrtidstillegg eller dyrtidsporsjoner er nærmest en variant av den helautomatiske indeksklausul. I praksis betyr det at lønnstillegget ved tariffoppgjøret blir delt i porsjoner. Vi skal nevne to eksempler:

- Det gis 1 kr straks, så 25 øre etter 6 måneder og nye 25 øre 6 måneder deretter.
- Det gis 6% lønnstillegg straks, og så 4% dyrtidstillegg en nærmere bestemt dato i selve tariffperioden.

En slik ordning hadde man ved tariffoppgjøret 1961, men den har ellers vært lite brukt her hjemme. Danske fagorgani-

serte har imidlertid adskillige erfaringer med denne typen indeksavtale – de fleste dårlige, fordi staten har blanda seg inn og fratatt eller utsatt ("nedfrost") slike på forhånd avtalte "dyrtidsporsjoner". Dette skjedde bl.a. høsten 1967.

Ingen indekssklausul gir sjølsagt ikke rett til engang å kreve forhandlinger om så prisene stiger aldri så mye. I etterkrigstida har vi bare en gang hatt en tariffavtale uten indekssklausul (1963), og da i forbindelse med en ett-årig avtale. I år da det for annen gang i etterkrigstida i starten lå an til en ett-årig avtale var da også opplegget fra LO-toppen og NAF ingen indekssklausul. – Og det i en periode hvor prognosene for prisstigninga er på 10–15% i løpet av året!

Som oppsummering kan vi slå fast at det i beste fall bare er en helautomatisk indekssklausul som kan tilfredsstille kravet om kompensasjon for prisstigninga. Men heller ikke denne typen indekssklausul er i seg sjøl god nok sikring, dersom den ikke er bundet til lavt svingetall, gjort uavhengig i tid, og gir minst 100% kompensasjon.

SVINGETALL OG RØD STREK

Både hel- og halv-automatiske indeksbestemmelser knyttes til bestemte bevegelser i konsumprisindeksen. Disse bevegelsene måles i poeng, eller kan også utregnes i prosent – og kalles svingetall. For å sikre seg mot uthuling av "reallønna" gjelder det for de fagorganiserte å kreve lavest mulig svingetall – f.eks. etter 2% prisstigning (som svarer til knapt 3 poeng på dagens indeks).

Når slike rettvise krav i dag settes fram så hyler Selvig og Aspengren opp i kor om at dette er da helt uholdbart fordi vi da ville få indeksoppgjør hver annen måned...Men når prisgaloppen i dag er så vanvittig som 1 % eller 1,5 poeng i måneden, så trengs det sjølsagt indekstillegg minst annen hver måned dersom store grupper fagorganiserte ikke skal bli sittende igjen for fjerde år på rad med nedgang i kjøpekrafta.

Dersom en indekssklausul fastslår et svingetall på f.eks. 3

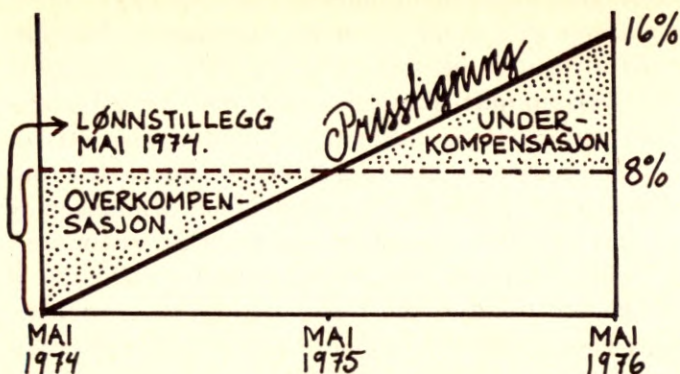
poeng i forhold til et indekstall på f.eks. 150 sier en gjerne at den røde strek passerer når indeksen passerer 153.

Det er grunn til å peike på at en indekssavtale bare bør knyttes til svingetall og rød strek og ikke til bestemte tidsfrister. Dersom indekstklausulen har kombinerte bestemmelser om rød strek og tidspunkt er det nemlig lett for Staten å manipulere prisene til å holde seg under den røde strek til tidsfristen er passert. Deretter slippes demningen og prisene fosser over den røde strek – etter at det er for seint å kreve indeksregulering. Dette blir lettere forståelig når vi har gjennomgått avsnittet om manipuleringa av subsidiene. Da indekstilleggene alltid kommer på etterskudd er det uten videre klart at jo lavere svingetallet settes, jo oftere og hurtigere blir det gitt kompensasjon for prisstigninga. Likevel – de fagorganisertes lønnskompensasjon vil alltid ligge etter prisstigninga.

Indekstillegget kan bringe dem i takt med prisutviklinga, igjen, men i mellomtida taper man hver gang kjøpekraft som man aldri får kompensert. Det bør derfor diskuteres om det ikke er riktig å ta utgangspunkt i prognosene for prisstigninga for hele kommende tariffperiode, og basere indekstillegget på den gjennomsnittlige prisstigninga og ta det hele ut en gang midt i tariffperioden. Dette vil gi overkompensasjon i første halvdel av perioden og tilsvarende underkompensasjon i siste halvdel. Arbeidsfolk vil med andre ord ha et forsprang på prisene den første tida som oppveier det forspranget prisene får på lønningene siste halvdel.

Hvordan ei slik ordning vil virke er framstilt i diagram 1 nedenfor. Diagrammet er henta fra artikkelen »Tariffoppgjøret 1974» skrevet av Torstein Dahle og trykt i »Sosialistisk Årbok 1974» – Pax Forlag, s. 150.

Diagram 1

KOMPENSASJONSGRAD

Gjennom lengre tid har det etablert seg en praksis med at indekstilleggene ikke skal gi 100% kompensasjon for prisstigninga, men bare 2/3 eller ca 70%. Begrunnelsen for dette merkelige forholdet (om den i det hele tatt finnes) har vi ikke. Den tåler neppe heller dagens lys. Noe dårligere enn 100% kompensasjon kan ikke tåles om en skal hindre nedgang i "reallønna." Og sjøl 100% kompensasjon i forhold til prisøkninga gir jo ikke full kompensasjon for tapt kjøpekraft, fordi det ikke er medregnet kompensasjon for de økte skattebyrder et nominelt lønnstillegg ofte fører til. Full kompensasjon målt i "realdisponibel inntekt" måtte derfor ligge på mer enn 100% – trolig omlag 125%.

Sjøl dette vil uthule tariffavtalen dersom kompensasjonen ikke er basert på et svært lavt svingetall, og uavhengig av bestemte datoer og frister.

Fjorårets pakkeløsning i forbindelse med indeksoppjøret (1973) er det hittil styggeste eksempel vi har på hvordan LO-NAF-Staten kan manipulere med kompensasjonsgraden. Man hadde bak seg et år med særlig sterk prisstigning og særlig sterk nedgang i lønnstakernes "realdisponible inntekt". Man skulle tro at det ville medføre et særlig sterkt krav om full kompensasjon. Det motsatte skjedde: NAF slapp unna med 45% kompensasjon!

Som del av pakkeløsninga forplikta Staten seg til å sette inn subsidier tilsvarende 7% (260 mill = 0,55% reduksjon av indeksen = 9 øre pr time). I vanlig praktisk regning skulle det bety $45\% + 7\% = \underline{52\%}$. Men da kjenner man regnekunstene i LO-sekretariatet dårlig. De sa som så: "Et vanlig lønnstillegg medfører 3/4 prisstigning. Subsidier derimot reduserer prisene i stedet for å øke dem. Derfor er subsidiene 4 ganger mer verdt enn lønnstillegg. Hokus – pokus 4 ganger $7\% = 28\% + \text{NAFs } 45\% = \underline{73\%}$. Dette er tilogmed langt bedre enn de 70% kompensasjon som har vært det vanlige før om åra."

Det var neppe mange fagorganiserte som forsto dette regnestykket, sjøl om de fleste nok var klar over at det måtte være rein svindel at 52% plutselig var blitt til 73% eller "nærmere 80" som det het. Logikken i regnestykket er da også ganske sinnsvak: Dersom myndighetene mister enda mer kontroll over prisstigninga slik at f.eks. lønnsøkinger "fører til" 7/8 prisstigning kan man etter dette gange verdien av subsidiene med 8 i stedet for 4. 10% priskompensasjon ved hjelp av subsidier skulle da altså være lik 80% priskompensasjon.

Vi har valgt å gå så grundig inn på disse forholdene fordi det er på tide at de fagorganiserte blir gitt ordentlig opplysning om hvordan deres fremste tillitsmenn sitter og bedrar dem med regnestykker hvor tallene hentes rett ut fra lufta, og som manipulerer bort tusenlapper fra hver enkelt lønnstaker – til stor glede for alle NAF-direktører. Fjorårets eksempel illustrerer også ei av de mange skumle sidene ved subsidier som middel til å bekjempe prisstigninga. Subsidiepolitikken har enda flere skumle sider. De skal vi ta opp nå.

SUBSIDIEPOLITIKKEN – ET MIDDEL TIL MANIPULERING OG BEDRAGERI

Subsidiene brukes til å manipulere den røde strek

I hele etterkrigstida har subsidiene vært manipulert med sikte på å hindre avtalte indekstillegg. Foran indeksopp-

gjørene har det vært pøst på mer subsidier slik at konsumprisindeksen såvidt er blitt holdt under den røde strek, for dermed å rive bort grunnlaget for de avtalte indekstillegg. Så snart det har vært mulig, det vil si foran tariffoppgjørene, så har subsidiene blitt redusert, og prisene blitt tillatt å jumpes tilværs.

Vi skal her illustrere dette både med offisielle uttalelser og med offisielle tall og tabeller. Vi gir først ordet til forskningssjef Odd Aukrust (formannen i det tekniske beregningsutvalget). Sitatene er henta fra boka "Norges økonomi etter krigen", utgitt av Statistisk Sentralbyrå med Aukrust som redaktør.

Om perioden 1945–49:

"Bestrebelsene på å holde denne indeksen innenfor de grenser som ble fastlagt ved tariffoppgjørene, har satt sitt preg på den praktiske utforming av prispolitikken i hele etterkrigstiden, men i perioden 1945–49 var dette hensynet helt dominerende. Fram til 1949 ble derfor de direkte pris- og mengde-reguleringene i stigende grad supplert med prissubsidier og andre overføringsordninger. Som vi har sett lyktes det på denne måten å holde den offisielle konsumprisindeksen i ro, mens prisene forøvrig gikk opp." (s. 326)

"Våren 1948 regnet en med at levekostnadsindeksen som lå på ca 160, ville ligget på over 200 dersom det ikke hadde vært for subsidiene." (s. 370). (Den røde strek i perioden var på 160,8 poeng).

Om perioden 1949–52

"Kreftene måtte settes inn på å hindre inntektsnivået i å stige i takt med prisene".... "Myndighetene prøvde å manøvrere slik at de nominelle inntektsøkningene ved hver korsvei ble minst mulige. Denne strategi preget både subsidiepolitikken, lønnspolitikken, skattepolitikken og prispolitikken." (s. 386/87).

Om perioden 1953–63

"Subsidiepolitikken ble i perioden ført med sikte på å unngå indeksoppgjør i avtaleperiodene. Subsidiene ble økt

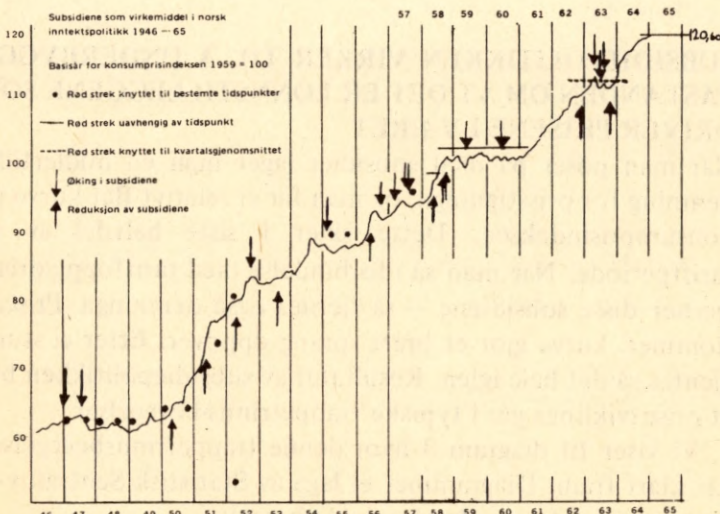
i avtaleperiodene, men redusert i forbindelse med oppgjørene.” (s. 227)

”Myndighetenes strategi måtte bli å manøvrere subsidiene slik at revisjonen av tariffene og jordbruksprisene i avtaleperioden så vidt mulig ble unngått. Den praktiske framgangsmåten varierte fra oppgjør til oppgjør uten at det lyktes å få kontroll over lønn-pris-spiralen. Prisutviklingen fra 1953 og utover kom til å arte seg som en sprangvis prisstigning, hvor levekostnadsindeksen ved hjelp av subsidiepolitikken stort sett ble holdt i ro i avtaleperioden, men beveget seg oppover i mer eller mindre markerte sprang i forbindelse med de store tariffrevisjoner.” (s. 402–403.)

Stortingspresident, høyremann og industrileder Bernt Ingvaldsen uttrykte det åpent, ærlig og reaksjonært fra Stortingets talerstol 26. nov. 1964:

”Man arbeider nå med å få i stand et felles ko-ordinert

Diagram 2: Manipulering av subsidiene,

tariffoppgjør altså en justering av tariffavtalene. Det er selvfølgelig et uhyre stort og vanskelig spørsmål, og det har meget å si at det lykkes å gjøre det på en heldig måte. Når man bruker uttrykket ”heldig måte” i dag er det ingen som er i tvil om at det vil i virkeligheten si at *det skal gi så små lønnstillegg som mulig*. Det er den stilling vi er i i dag, og *subsidiene har da til hensikt å bidra til en sånn løsning.*”

Av diagram 2 framgår det at i tidsrommet 1946–65 ble ekstra prissubsidier satt inn 14 ganger – alltid med den hensikt å unngå rød strek (se pilen som peker nedover). Foran et nytt tariffoppgjør har så subsidiene blitt redusert igjen, og prisene har blitt tillatt å stige (se pilene som peker oppover). Ved denne manipuleringa med subsidiene og prisindeksen har de fagorganiserte blitt fralurt mange indeksreguleringer, og dermed adskillige tusenlapper gjennom åra. Diagrammet er hentet fra en artikkel av Hermod Skånland i det engelske tidsskriftet ”British Journal of Industrial Relations” Bind II, nr 3 under tittelen ”Inntektspolitikk – norske erfaringer”.

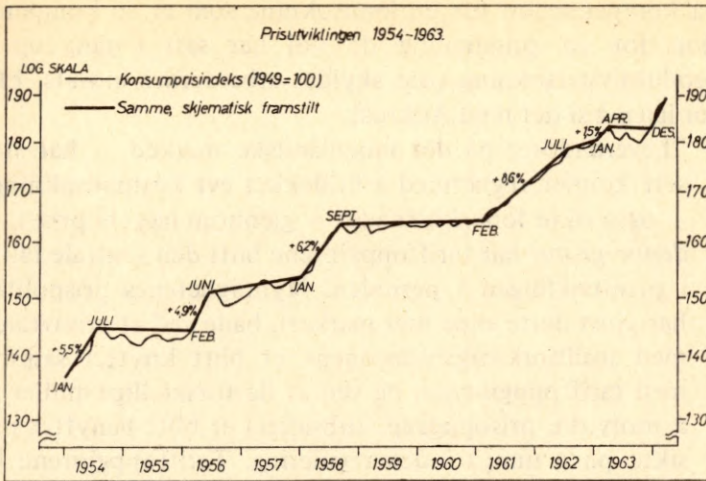
SUBSIDIEPOLITIKKEN VIRKER TIL Å UNDERBYGGE PÅSTANDEN OM AT DET ER LØNNSTILLEGGENE SOM DRIVER PRISENE I VÆRET

Når man pøser på med subsidier lager man en midlertidig demning for prisstigninga, og man får ei relativt flat kurve på konsumprisindeksen. Dette skjer i siste halvdel av en tariffperiode. Når man så i forbindelse med tariffoppgjørene fjerner disse subsidiene – så fjernes også demninga. Prisene flommer, kurva gjør et bratt sprang oppover. Etter ei stund gjentas så det hele igjen. Resultatet av subsidiepolitikken blir at prisutviklinga går i typiske trappetrinns-bevegelser.

Vi viser til diagram 3 hvor denne trappetrinnsbevegelsen går klart fram. Diagrammet er laga av Statistisk Sentralbyrå. I sin kommentar sier byrået (v/Aukrust):

”Når sprangene har vært så markerte, har det sammen-

Diagram 3: Konsumprisindeksens trappetrinnsbevegelser.

heng med subsidiepolitikken, som har vært manøvrert med sikte på å unngå indeksoppgjør i avtaleperioden.”

I Aftenpostens kommentar til det samme diagrammet (lederartikkel 11. juli 1966) heter det bl.a.:

”Alle større lønns- og inntektsoppgjør i etterkrigsperioden har ført til en automatisk og uavvendelig prisstigning, *til tross for* at man i enkelte tilfeller har forsøkt å dempe utslagene med en ny omgang subsidier.”

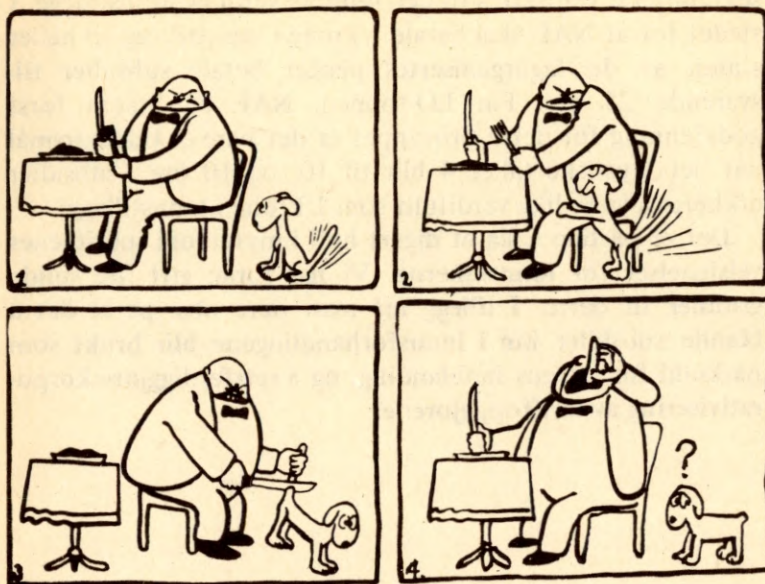
Aftenposten snur virkeligheten på hodet ved å si ”på tross av” i stedet for ”på grunn av.” Det er ikke på tross av subsidiepolitikken at prisene har steget i trappetrinn i forbindelse med lønnsoppgjørene – men på grunn av politikken med å demme opp for prisene i tariffperioden, og så slippe hele demninga løs i forbindelse med tariffoppgjørene.

En annen ting som virker i samme retning er samordninga av lønns- og inntektsoppgjørene, og dermed koblinga av jordbruksoppgjøret. Ved å knytte de to oppgjør sammen kommer også prisøkninga fra jordbruksoppgjøret til å forsterke prisflommen fra opphevinga av subsidiene.

Den tredje og aller viktigste årsak til at flommen konsentreres rundt tariffoppgjørene er at "NAF-ene" da skal ha kompensasjon for en lønnsøkning som er en kompensasjon for en prisstigning de sjøl har satt i gang og en produktivitetsøkning som skyldes arbeidernes innsats. Eller for igjen å si det med Aukrust:

"Leverandører på det innenlandske marked ... har stort sett kunnet regne med å få dekket evt kostnadsøkninger – også økte lønnskostnader – gjennom høyere priser. *Av denne grunn* har tariffoppgjørene blitt den sentrale faktor i prisutviklingen i perioden. Myndighetenes prispolitikk har gjort dette enda mer markert, både ved at prisavtalene med jordbruksorganisasjonene er blitt knyttet sammen med tariffoppgjørene, og ved at de forskjellige midler for å motvirke prisoppgang (subsidiar) er blitt benyttet med sikte på å unngå indeksregulering. Tariffoppgjørene har også i stor utstrekning vært tatt som utgangspunkt for revisjon og justering av de forskjellige prisstabiliserende tiltak, slik at latente prisøkninger da har sluppet igjennom. *På denne måten* har vi fått en nærmest sprangvis øking i prisene i år med avtalerevisjoner, og svakere oppgang i de mellomliggende år." (Våre uthevelser og paranteser).

Disse tre faktorene – bedriftenes prisforhøyelser, økte jordbrukspriser og manipuleringa med subsidiene – som alt sammen slippes løs på samme tidspunkt, gir forklaringa på hvorfor den norske inflasjonen ikke tar form av ei jevnt flytende elv, men beveger seg i fossefall i forbindelse med lønnsoppgjørene. Fordi disse tinga gjennom samordninga er manipulert sammen med tariffoppgjøret, legger man hele skylda på den eneste uskyldige: arbeideren som produserer verdiene, og som blir frarøva en stadig økende merverdi av sin produksjon. Og så effektiv er denne propagandaen som snur tinga på hodet at mange fagorganiserte, inkludert hele LO-ledelsen, tror at det er arbeidernes rettfærdige krav som er hovedårsaka til prisstigninga, og at man derfor må moderere krava for å bidra til en mindre prisstigning.

HVEM BETALER REGNINGA?

Den tredje sida ved subsidiepolitikken er spørsmålet om hvem som skal finansiere subsidiene. Dette har vi alt vært inne på tidligere. Hvem er det som skal ha de fagorganisertes regning ved et tariff- eller indeksoppgjør? Jo, sjølsagt NAF. Ved å sende regninga til myndighetene i stedet, og be dem øke subsidiene, er det i hovedsak lønnstakerne sjøl som får betale den.

I 60-åra hadde man en bestemmelse om at størrelsen på subsidiene skulle knyttes til størrelsen i omsetningavgifta. Hvem betalte i realiteten omsetningsavgifta? Jo, i hovedsak lønnstakerne, forbrukerne! Etter overgangen til moms er subsidienes forhold til statens inntekter mer uklart og flytende. Men realiteten er den samme. De fagorganisertes regning sendes ikke til NAF, men via staten til dem selv.

Når 7 = 28

Som nevnt i avsnittet foran om "Kompensasjonsgrad" er siste nytt på subsidiefronten at subsidiene av LO-sekretariatet verdsettes til den 4-doble verdi av lønnstillegg. I stedet for at NAF skal betale 1 krone i lønnstillegg vil heller staten av de fagorganisertes penger betale subsidier tilsvarende 25 øre. Får LO-toppen, NAF og Staten først godkjenning for dette prinsippet er det bare et tidsspørsmål når det mystiske tallet 4 blir til 10, og 10 øre i subsidier erklæres å være like verdifullt som 1 krone i lønnstillegg.

Det er på tide å slå et digert hull i myten om subsidienes velsignelser for lønnstakerne. Vi har foran gitt fire solide grunner til dette. I tillegg må man være obs. på at det å blande subsidier inn i lønnsforhandlingene blir brukt som påskudd for statens innblanding, og å rettferdiggjøre korporativisering av tariffoppgjørene.

Del III: Den lokale kampen

I. LØNSSYSTEMER

Dette hovedavsnittet kunne like godt hete Lønssystemer og utbytting. For uansett hvordan systemet for utregning av lønna til arbeiderne er, vil han under kapitalismen bare få ut en del av verdien av sitt arbeidsprodukt. Resten, merverdien, stikker kapitalisten av med.

Hvor stor del av verdiene som går til arbeiderne i form av lønn og hvor stor del kapitalen beholder som merverdi, blir bestemt ut fra styrkeforholdet mellom klassene, objektive forhold i økonomien (høykonjunktur/lavkonjunktur o.l.) og det politiske system (f.eks. fascistisk/borgerlig-demokratisk styreform). Selve lønssystemene – og deres virkning – er helt underordnet dette.

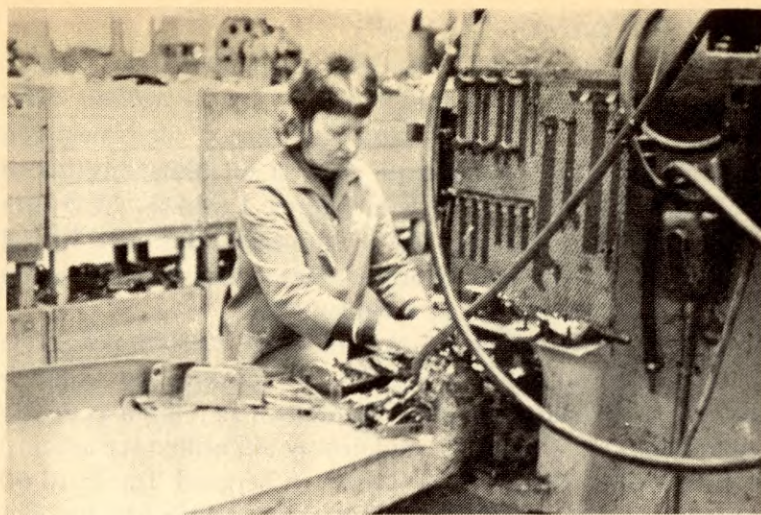
Når det gjelder forskjellige typer av lønssystemer er det viktig å ha klart for seg at *alle* – uten unntak – til sjuende og sist er basert på tidlønn: Kapitalisten kjøper retten til å bruke arbeiderens arbeidskraft for et bestemt tidsrom. Om du har akkord eller tidlønn har du likevel en tidsavgrenset arbeidsdag. Og lønna er ikke noe annet enn betaling for bruk av arbeidskrafta di i disse timene:

”Akkord er ikke noe annet enn en annen form for tidlønn, akkurat som tidlønn ikke er noe annet enn formen for arbeidskraftens pris” (Marx: Das Kapital Bd. I, s. 574).

Likevel er det (eller *de*) lønssystem som brukes i en bedrift ikke uten betydning for arbeiderne. Og det på flere måter:

– Lønssystemet kan gjøre det mer eller mindre vanskelig å ta ut lønnsøkninger lokalt. Enkelte systemer kan gi forholdsvis gode muligheter for lønnsøkninger ut over tariffene, andre mindre gode muligheter.

– Lønssystemet kan også ha betydning for arbeidsforholdene. Enkelte akkordsystemer er således rene utsvettings-systemer som medfører stor slitasje på arbeidskrafta og gjør arbeiderne svært utsatt for arbeidsulykker som følge av arbeidstempoet.

— Endelig kan et lønssystem ha betydning for solidariteten blant arbeiderne. Et system som fører til store lønnsforskjeller vil lett virke splittende og svekke samholdet overfor kapitalherren.

Når vi i det følgende skal ta opp forskjellige sider ved en del typer lønssystemer, vil vi dermed komme inn på forhold som går på *i hvilken form* utbytinga umiddelbart kommer til uttrykk på den enkelte arbeidsplass. Fordi vi her tar utgangspunkt i lønssystemer, vil det lett føre til at alt som er dårlig eller bra på den enkelte arbeidsplass blir knyttet til lønssystemet. Det er sjølsagt ikke riktig.

Og dessuten: Lønssystemet på en bedrift er ikke noe gitt ut fra kapitalistens guddommelige styringsrett, eller tariffavtalenes alminnelige elendighet. Arbeiderklassens egen styrke — organiseringa av klassen, dens kampvilje og evne er alltid det som i siste instans vil være avgjørende i konfrontasjonen med klassefienden.

AKKORDLØNN OG TIDLØNN

Fastsettelse av arbeidslønna har tradisjonelt vært foretatt etter to hovedprinsipper: Etter tid, i form av *tidlønn*. Eller etter ytelse, i form av *akkordlønn*. Enten får arbeideren time-, uke- eller månedslønn eller så er lønna knyttet til resultatet av det arbeidet han utfører. I praksis vil vi ofte finne at avlønningen kan skje ut fra begge prinsipper: En del av lønna er fast, og utgjør en slags minstelønn, mens en annen del kan variere etter arbeidsytelsen.

I Norge har tidlønn og akkord begge vært brukt i hele dette århundret. Men inntil siste verdenskrig har tidlønna dominert. Omslaget kom i 1940-årene. Fra midten av 30-åra til midten av 50-åra økte andelen av akkordlønnet arbeid i NAFs medlemsbedrifter i industri og bergverk fra 25 til 60 prosent. Denne store utbredelsen av akkordarbeidet har klar sammenheng med innføringen av tids- og arbeidsstudier som har gjort det mulig å akkordsette arbeid som det tidligere var vanskelig eller umulig å akkordsette. Denne omfattende utbredelsen av akkordlønnssystemer basert på tids- og arbeidsstudier har utvilsomt hatt stor betydning for den enorme produktivitetsutviklinga vi har hatt i Norge etter krigen.

AKKORDSYSTEMET SOM MIDDEL TIL ØKT UTBYTTING

For arbeidskjøperne har gjennomføringa av akkordsystemet vært et viktig middel til å øke utbyttinga av arbeidskrafta. Logikken i systemet er denne: Arbeidskjøperen vil søke å sette akkordsatsene så lavt som mulig for å presse mest mulig ut av arbeiderne i form av økt arbeidsytelse. Når arbeiderne gjennom øvelse har nådd et høyt arbeidstempo og dermed høyere lønn, vil arbeidskjøperen søke å sette akkordsatsene ned. På denne måten vil han kunne presse produktiviteten ytterligere i været og holde lønningene nede.

I praksis behøver ikke dette å bety at arbeidernes lønn

synker eller står stille. Lønningene kan godt stige samtidig som utbygginga øker:

”Ved å øke arbeidsintensiteten kan en få et menneske til å bruke like mye livskraft på en time som det tidligere brukte i to...Kapitalisten kan betale høyere lønninger og likevel senke arbeidets verdi dersom lønnsforhøyelsen ikke svarer til den større mengde arbeid som blir utpresset, og den raskere slitasje på arbeidskraften som dette fører med seg.” (Marx: Lønn, pris og profitt.)

Akkordsystemets hensikt er nettopp å utnytte denne muligheten til det ytterste.

Nå vil effekten av akkordsystemet som metode for utpressing av merarbeid som betales under sin verdi, slå forskjellig ut i forskjellige bedrifter og på forskjellige tidspunkter: Produksjonens art og organiseringa av den setter grenser for bruken av det. Likedan vil situasjonen på arbeidsmarkedet og fagorganisasjonens styrke på bedriften være av betydning som motvirkende faktorer. (Se avsnittet om lønnsglidning, neste kapittel.)

En annen faktor som ligger i selve akkordsystemet spiller også inn her. Nemlig *akkordsettingsmetoden*.

AKKORDSETTINGSMETODER

Vi skiller mellom tre forskjellige hovedtyper av akkordsettingsmetoder:

- *Formannssatte akkorder* hvor arbeidsformannen på rent skjønnsmessig grunnlag tilbyr akkorder. Dette var den vanligste akkordsettingsmetoden opp til siste verdenskrig.
- *Arbeids- og tidsstuderte akkorder* bygger på en nærmere undersøkelse og planlegging av de enkelte arbeidsoperasjoner i en arbeidsoppgave. Dessuten på en måling av hvor lang tid arbeiderne i gjennomsnitt bruker på forskjellige arbeidsoppgaver. Endelig blir det vurdert om den enkelte arbeider jobber raskere eller saktere enn normalt tempo. Tidsstuderte akkorder fikk sitt gjennombrudd i årene etter 1945. I 1950 brukte 23% av medlemsbedriftene i Industriforbundet arbeids- og tidsstudier.

– *Standardtid-akkorder* bygger også på en systematisk undersøkelse og planlegging av arbeidsoperasjoner, men bruker forhåndsgitte tider (standardtider) på de enkelte arbeidsoperasjonene. Disse standardtidene er utarbeidet utenfor bedriften som anvender dem. Dette er den siste akkordsettingsmetoden som er tatt i bruk.

Av disse akkordsettingmetodene regnes formannssatte akkorder som mest gunstig for arbeiderne. Fordi de er skjønnsmessige og fastsettes på et lavt plan i bedriften – hos den enkelte arbeidsformann – er det lettere for arbeiderne å øve press. Ved standardtidakkorder derimot står arbeiderne overfor en bedriftsledelse som har gitte tider å holde seg til.

”Det er neppe tvilsomt at det er vanskeligere å forhandle på systemer som gir ... en noenlunde riktig standardtid. Bedriftene viser liten vilje til å imøtekomme krav om høyere tider enn det systemet viser seg å gi,” heter det i et debattopplegg fra Jern og metall.

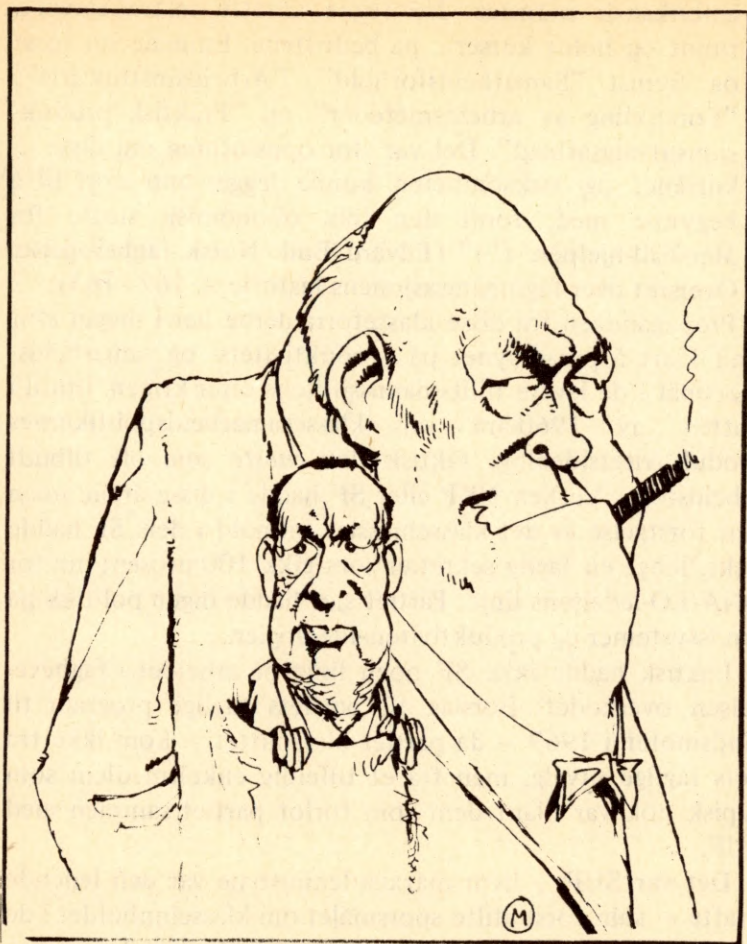
Tidsstuderte akkorder kommer i en mellomstilling.

Vi ser altså at utviklinga i akkordsettingsmetoder har gitt arbeidskjøperne stadig ”bedre” systemer. Systemer som gir dem bedre muligheter for å presse arbeidsytelsen opp samtidig som mulighetene for arbeiderne til å ta ut kompensasjon i form av høyere lønn er blitt gjort vanskeligere.

LO/DNA-LEDELSEN SOM SALGSAGENTER FOR KAPITALEN

I denne utviklinga har klassesamarbeidspolitikerne i LO- og DNA-ledelsen spilt en viktig rolle som kapitalens salgsgenter for de nye systemene i fagbevegelsen:

”Alt i 1946 opprettet Landsorganisasjonen et særskilt rasjonaliseringskontor.....Rasjonaliseringskontoret samarbeidet fra begynnelsen av med et lignende kontor i Arbeidsgiverforeningen. Sammen utarbeidet de f.eks. retningslinjer for hvordan man skulle gå fram ved tids- og arbeidsstudier. Gjennom slik virksomhet har det for-

modentlig lykkes å bryte ned noe av den umiddelbare motstand som rasjonaliseringsfolkene nesten alltid møter. Opplysningsarbeidet omkring produksjonsforholdene fikk et kraftig framstøt fra omkring 1951. Arbeiderpartiet og Landsorganisasjonen opprettet da i fellesskap "Arbeiderbevegelsens komite for produksjonsøkning". I første omgang gjaldt det særlig å øke produksjonen i eksportindustrien, og det ble satt i gang en energisk propaganda for å få arbeiderne til å ta mer overtid..... Etter

amerikansk mønster dro (egne ansatte instruktører)... rundt og holdt kurser... på bedriftene. Emnene var først og fremst "Samarbeidsforhold", "Arbeidsinstruksjon", "Forenkling av arbeidsmetoder" og "Praktisk produksjonsutvalgsarbeid". Det var stor oppslutning om disse ... kursene, og virksomheten kunne legges opp stort til å begynne med, fordi den fikk økonomisk støtte fra Marshall-hjelpen. (!)" (Edvard Bull: Norsk fagbevegelse. Oversikt over fagorganisasjonens historie, s. 162–163)

Propagandaen fra disse klasseforræderne har i meget stor grad klart å prege synet på produktivets- og samarbeidsspørsmål i de lavere tillitsmannssjiktene etter krigen. Inntil slutten av 1960-åra var klassesamarbeidspolitikernes produktivetsideologi faktisk det *eneste* som ble tilbudt arbeidsfolk. Verken NKP eller SF hadde i disse årene noen klar forståelse av det klassemessige innhold i den. SF hadde f.eks. lenge en faglig sekretær som gikk 100 prosent inn for DNA/LO-ledelsens linje. Partiet sjøl hadde ingen politikk på lønssystemer og produktivets-ideologien.

Faktisk hadde ikke SF noen linje på arbeidet i fagbevegelsen overhodet: Forslag til partiets faglige program til landsmøtet i 1969 – da partiet ble splittet – kom ikke fra dets faglige utvalg, men fra et tilfeldig enkeltmedlem som typisk nok var blant dem som forlot partiet sammen med SUF.

Det var SUF – hvor marxist-leninistene var den ledende krafta – som først stilte spørsmålet om klasseinnholdet i de nye lønssystemene og produktivetsideologien skarpt i en løpeseddel i 1967 om tids- og arbeidsstudier. "Maskinstorming", lød reaksjonen fra folk i NKP. Heller ikke revisjonistene hadde noen skikkelig linje på disse spørsmålene.

LØNSSYSTEMER OG SOLIDARITET PÅ ARBEIDSPLASSEN

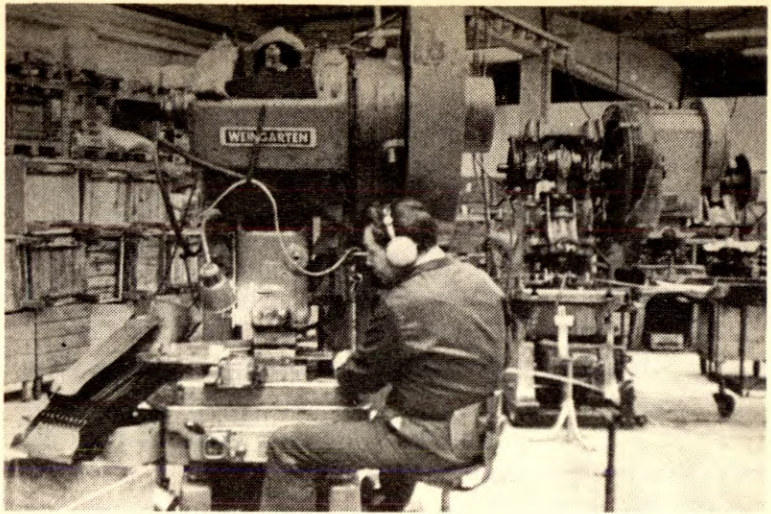
Et lønssystem kan være et farlig våpen i kapitalistens hånd

for å splitte arbeiderne ved å skape kunstige motsigelser dem i mellom som svekker solidariteten og dermed kampviljen. Kjernen i ethvert slikt system er en konsekvent utnytting av den borgerlige ideologien om individet som noe for seg sjøl – at det er den enkeltes innsats og den alene som teller, at alle er seg sjøl nærmest og at du bare kan oppnå noe i konkurranse med andre.

Dette er i større eller mindre grad innarbeidet i de fleste akkordsystemer. I industrier hvor klassebevisstheten er mer utviklet er denne splittelseslinja lagt opp på et "høyere nivå". – Istedenfor å la arbeiderne konkurrere enkeltvis, har bedriftsledelsen tatt i bruk solidariteten som virkemiddel: Den får grupper av arbeidere gå på en felles akkord hvor gruppas samlede innsats gir lik uttelling for alle som er med i gruppa. På denne måten vil ledelsen oppnå to ting: For det første at gruppa, arbeidskameratene, utfører formannsfunksjonen gratis ved å "passe på" hverandre. For det andre at arbeidernes solidaritetsfølelse vesentlig blir knyttet til hans/hennes egen gruppe, og ikke til alle arbeiderne.

Denne sida av lønnsystemen ser i dag ut til å få større betydning. Det av to grunner.

For det første fordi akkordsystemet i flere industrier ser ut til å være på vei ut: Produksjonen er blitt mer og mer maskinstyrt og arbeiderne er uten innflytelse på produksjonsvolumet. I en situasjon hvor arbeiderne vesentlig vil være beskjeftiget med overvåkning og ettersyn av maskinene, blir akkordarbeid i egentlig forstand uten hensikt for kapitalen. Ut fra en ren økonomisk vurdering ville da et tidlønnssystem med faste satser som vil gi mer jevn avlønning peke seg ut som løsenet. Men kapitalistene vet at spørsmålet om en bedrifts lønnskostnader ikke er spørsmål av rent økonomisk karakter, men et spørsmål om klassekamp: Et fastlønnssystem som stiller store grupper av arbeidere i bedriften på samme lønnsnivå vil styrke solidariteten hos arbeiderne og gi en hardere motpart ved lokale forhandlinger. For arbeidere som har felles lønnsbetingelser står lettere sammen. Kapitalisten vil nettopp derfor ikke gå inn på slike avlønnings-

systemer frivillig. Han vil isteden være interessert i å skape nye systemer som bevarer de mest effektive splittelsesmekanismer fra akkordlønnssystemet, men uten de fordeler dette systemet kan ha når det gjelder å presse lønnsnivået opp.

For det andre vil kapitalisten være interessert i et splittende lønnssystem under enhver omstendighet, og ikke bare fordi han trenger noe å sette i stedetfor akkordlønnssystemet. I en tid hvor klasse motsetningene skjerpes og fagorganisasjonens kampkraft øker rundt om på arbeidsplassene, vil alltid mer avanserte og utpekulerte splittelsesmetoder være en etterspurt vare hos kapitalen.

ARBEIDS- OG PERSONVURDERING

Den nye typen lønnssystemer som kalles *arbeids- og personvurdering* er lagt opp for å imøtekomme disse behovene. I likhet med akkordsystemet finns også dette nye

systemet i tusenogen varianter. Vi skal her bare ta for oss en av dem – poengsystemet. Dette er bygget opp på en så uhyre innfløkt måte at det ville kreve en bok for seg selv å gjøre greie for alle sider ved det.

Meget kortfattet kan systemet beskrives slik: *Arbeidsvurderingen* består av to ting: 1) Finne ut hvilke krav en bestemt jobb stiller til den som skal utføre den og 2) ut fra kravene til jobben å fastsette hvordan lønna til den som skal utføre den skal fastsettes.

Fordi ytelsen i produksjonen ikke lenger (bare) kan måles ut fra hvor mye den enkelte produserer av en bestemt vare, trekkes det inn andre vurderingsfaktorer. Her brukes ofte 4 hovedfaktorer: Dyktighet, anstrengelse, ansvar og arbeidsforhold. Disse er hver igjen delt opp i en rekke underfaktorer.

Første fase i arbeidsvurderingen består i å bestemme hvor mange poeng en jobb skal kunne skåre maksimalt ut fra hver av faktorene. Når dette er gjort skal så den enkelte faktor deles inn 4–5 forskjellige trinn. F.eks. kan faktoren ”dyktighet” kunne skåre fra 20 til 100 poeng. Tilsvarende på de andre hovedfaktorene.

Denne arbeidsvurderingen fører til at forskjellige jobber kan bli plassert på en ganske vid skala av poeng. For det er den samlede poengsum som teller. Men med dette er slett ikke lønna fastsatt. Det kommer som egen operasjon: En tar først og grupperer alle jobbene i bedriften i forskjellige lønnsklasser alt etter poengtall. F.eks. 5 forskjellige. Når dette er gjort kan så forhandlingene om timebetalingen for de enkelte lønnsklasser begynne.

Personvurderingen kommer som en videreutvikling av arbeidsvurderingssystemet. For med arbeidsvurderingen er det bare jobben som er vurdert og ikke den som skal utføre den. Her tar en utgangspunkt i arbeidernes ”individuelle egenskaper”, ”lærenemhet”, ”samarbeidsvillighet”, ”ansvarsbevissthet”, ”påpasselighet”, ”interesse for jobben” o.l. Disse ”personlige” egenskapene” blir så poengberegnet og poengene omgjort i penger, dvs. tilleggslønn utover den

grunnlønn som er regnet ut ved arbeidsvurderingen av jobben.

I personvurderingen kan en f.eks. komme fram til at "dyktighet" – les: trynetillegg – kan vurderes i 6 trinn. Med 5 lønnskasser og 6 trynetillegg innen for hver av dem får en altså 5 ganger 6 lønnskasser.

I tillegg blir det ofte operert med ansiennitetstillegg, f.eks. 3 i hver lønnsklasse. Dette vil gi et antall lønnskasser på 90. I mange større industrier er tallet atskillig høyere.

Det er videre ikke sjelden at systemet blir kombinert med akkord, som i tilfelle er bygd på tidsstudier. Resultatet er at lønssystemer som dette ofte er så kompliserte at de grenser mot idioti.

Klassesamarbeidspolitikerne i LO-ledelsen propaganderer for arbeids- og personvurderingssystemet med at det er mer rettfærdig (!), gir den enkelte muligheter til å jobbe seg opp i forhold til arbeidskameratene (!), og at det er den mest objektive måte og fastsette lønna på.

I virkeligheten er systemet lagt opp til å skape motsetninger mellom arbeiderne, dels ved å spille på borgerlig individualisme ("dyktiggjøre seg til opprykk"), dels ved skjulte bestikkelser (trynetillegg). Systemet er også skreddersydd for å gi arbeiderne oppfatning av bedriften som rettfærdig og fornuftig, og dermed invitere til samarbeid.

HVILKET LØNSSYSTEM ØNSKER VI?

I diskusjonen om hvilket lønssystem som er det beste må vi hele tida ha klart for oss hva som er *utgangspunktet* – nemlig det beste lønssystemet under kapitalismen, og *tidsperspektivet* – om vi ser det på kort eller lang sikt.

Til spørsmålet om utgangspunktet:

Et godt lønssystem under kapitalismen er et system som gir det best mulige vern mot rovdrift på arbeidskrafta vår, ikke virker splittende på samholdet mellom oss og som gir et godt utgangspunkt ved lokale forhandlinger om lønnsøkning.

– På kort sikt vil disse tre kjennetegn på et godt lønssystem ikke nødvendigvis peke i samme retning – mot samme type lønssystem. Rent allment vil kravet om best mulig vern mot rovdrift på arbeidskrafta være et argument for tidlønn og mot akkordlønn. Mens kravene om et godt utgangspunkt ved forhandlinger vil peke ut akkordsystemet framfor tidlønnsystemet. Går vi inn på hvordan akkordsystemet virker i praksis innen de enkelte bransjer vil vi få forskjellige svar. Der hvor akkord betyr blodslit og dårlig lønn vil kravet være: Vekk med det! Mens der hvor det riktignok innebærer slit, men samtidig gir god lønn og gode muligheter for lønnsglidning vil tanken om overgang til tidlønn ikke være noe fristende.

På kort sikt vil det derfor være vanskelig, ja i praksis vel umulig, å skape enhet på at ett system er det beste for alle. Spørsmålet om lønssystem må her underordnes det som er hovedspørsmålet: høyere lønn og bedre arbeidsvilkår.

– Men kan vi på lang sikt komme fram til enhet på at ett av de to hovedtyper lønssystem er det beste?

Før vi går inn på dette er det nødvendig å se litt nærmere på hva vi mener med tidlønn. *La oss med en gang slå fast at dette må innebære ren tidlønn.* Det vil si at lønna skal være betaling for den tid vi har stilt arbeidskrafta vår til disposisjon for kapitalisten.

Den skal ikke bestemmes, ikke engang delvis, av hvordan kapitalisten har klart å nyttegjøre seg arbeidskrafta i den tida han har kjøpt bruksretten til den. Den skal ikke bestemmes av produksjonsresultatet eller bedriftens regnskap. Den type fastlønn som nå blir innført i en rekke jern- og met.-bedrifter, med en kombinasjon av fast lønn og bonus, er således ikke tidlønn slik vi definerer den. Dette systemet knytter nemlig lønna til konjunktursvingningene og innebærer at bedriften kan presentere regningen for dårlige tider ikke bare for aksjonærene, men også for arbeiderne.

De vanlige argumentene for tidlønn er at den vil hindre bruk av lønssystemet som middel til rovdrift (høyt

arbeidstempo med hard slitasje og arbeidsulykker), slik forskjellige avarter av akkordsystemet faktisk gjør i dag. Videre at en ved et tidlønnssystem lettere kan styrke samholdet (alle i samme bås, ingen særfordeler og forskjellsbehandling).

Argumentene mot er at akkordsystemet gir lettere muligheter for lønnsglidning i enkelte bransjer og at lønnsglidning med et tidlønnssystem erfaringsmessig er vanskeligere.

Spørsmålet er ikke å finne det perfekte system – det er ren illusjonstenkning – men å finne det systemet hvor ulempene er minst mulig.

II. HVA ER LØNSSGLIDNING?

Samtidig med utviklinga av landsomfattende fellesoppgjør i LO-ledelsens regi, har det på bedriftsnivå vokst fram et system med "lokale lønnsoppgjør". I flere bransjer er det i dag slik at det er i lokale forhandlinger at de største pengene kan tas ut. I jern- og metall industrien har f.eks. den gjennomsnittlige lønnsøkningen for de to siste årene vært 21%. Av dette har bare en tredjedel hjemmel i tariffavtalen, resten er oppnådd gjennom lokale forhandlinger.

Lønnsøkning ut over de tarifferte tillegg kalles "lønns-glidning". Nå er det ikke alltid slik at alt som blir registrert i NAFs lønnsstatistikker som lønnsglidning behøver å være resultat av lønnsfastsettelse lokalt. Fagfolk regner med tre feilkilder som kan føre til at oppgavene over lønnsglidningen gir et galt bilde:

– Det kan hende at de tillegg som tariffen gir er større enn en regner med. I slike tilfeller blir lønnsøkning som følger av tariffavtalen feilaktig regnet som lønnsglidning.

– Hvis en bedrift i tariffperioden endrer sammensetningen av arbeidsstokken kan også dette slå ut med for høy andel lønnsglidning. La oss si at f.eks. 20 hjelpearbeidere erstattes

med 20 spesialarbeidere. Dette fører med seg at forskjellen i lønna mellom hjelpearbeiderne og spesialarbeiderne blir registrert som lønnsglidning selv om arbeiderne ikke får en øre utover tariffen.

– Når timefortjenesten stiger som følge av økt produksjon pr. timeverk og akkordsatsene likevel er de samme som i tariffen, vil også dette bli registrert som lønnsglidning.

Grunnen til at slike feil kan oppstå er at lønnsglidningen er det som står igjen som rest i regnestykket når alt annet er trukket fra. Tallene for lønnsglidning i NAFs statistikk må derfor tas med en klype salt.

En ting vi må huske er at lønnsglidningen regnes iforhold til tariffert timelønn. Dette betyr at vi f.eks. ved en arbeidstidsforkortelse fra 42 til 40 timer som gir samme årslønn som tidligere, ifølge NAFs statistikk har fått en lønnsøkning på 5%.

HVORDAN SKJER LØNSSGLIDNING?

Ved akkordarbeid kan lønnsglidning skje ved at

- arbeideren produserer mer ved å øke sitt arbeidstempo,
- arbeideren produserer mer som følge av at arbeidsmetoden og/eller produksjonsutstyret forbedres,
- arbeideren får bedre betalt for samme ytelse i løpet av tariffperioden.

I de bransjer hvor lønnsglidningen er minst – f.eks. nærings- og nytelsesmiddelindustrien – vil denne i hovedsak være en følge av økt arbeidstempo. I de bransjene hvor den er størst – f.eks. bygg- og anlegg – vil derimot en av to siste faktorene ha størst betydning.

Akkordsystemet kan derfor slå vidt forskjellig ut. Dette er det viktig å ha klart for seg i enhver diskusjon om lønssystemer: En bygningsarbeider og en tobakksarbeider har forskjellige erfaringer – og kanskje nettopp derfor forskjellig syn på akkordarbeid.

Tidlønn skal gi en timefortjeneste uavhengig av produksjonsresultatet. Imidlertid gir mange tidlønnssystemer anled-

ning til lønsmessige justeringer også i tariffperioden. I praksis vil den lønnsglidning som foregår med utgangspunkt i akkordarbeid ha konsekvenser for mange tidlønne (akkordavsavn).

Stort sett er det slik at ”motoren” i lønnsglidningen utgjøres av akkordlønne mens de lavtlønne henger etter på ”slep”.

Omfanget av lønnsglidningen

Hvor stort er omfanget av lønnsglidningen? Ser vi på 20-årsperioden 1952–72 finner vi at den gjennomsnittlige samlede lønnsøkning pr. år har vært 7,4%. Av dette var 3,5% hjemlet i tariffavtale. Resten var lønnsglidning. Skiller vi ut de tre siste årene i perioden finner vi at lønnsglidningens andel av den samlede lønnsøkningen er enda større: 6% i lønnsglidning, 4,2% i tarifferte tillegg. Betydningen av lønnsglidning synes med andre ord å være økende.

Disse tallene er gjennomsnittstall for alle bransjer innen NAF. Variasjonene mellom de forskjellige bransjene er stor. Vi finner f.eks. høy lønnsglidning innen bransjer som bygg- og anlegg, jern- og metall, o.a. Mens nærings- og nytelsesmiddel, tekstil og sko ligger på et lavmål. En undersøkelse for tidsrommet 1960–66 viste f.eks. at lønnsøkningen som følge av lønnsglidning var nesten dobbelt så stor for arbeidere innen elektrokjemisk industri og verkstedindustrien som for arbeidere i trelastbruk og bryggerier. Variasjonene fra bedrift til bedrift innen samme bransje kan også være betydelig.

Lønnsglidning og tariffoppgjør

Stort sett er det slik at i høytlønsbransjene er lønnsglidningen størst, i lavtlønsbransjene minst. Tariffoppgjørene får derfor mindre betydning for lønnsnivået i de bransjer hvor lønnsnivået ligger høyt. For de lavtlønne vil tariffoppgjørene være av stor betydning for lønnsutviklingen. Her vil tariffen stort sett bestemme lønnsnivået. Men i høytlønsbransjene vil tariffsatsene ofte ligge langt under det faktiske lønnsnivået.

De sterke forbundene i fagbevegelsen – f.eks. jern og metall – vil lett kunne legge liten vekt på tariffoppgjørene. De gir jo liten gevinst. Et dårlig oppgjør kan dessuten lett kompenseres ved lønnsglidning. De svake forbundene i lavtlønnsbransjene vil derfor lett kunne bli latt i stikken ved et tariffoppgjør. Denne motsigelsen har LO-ledelsen vært dyktig til å spille på: Dårlige krav har ikke møtt hard nok motstand i de sterke forbundene, og enda dårligere forhandlingsresultater har forbausende ofte fått flertall i de sterke – og store – forbundene ved avstemningene.

En slik holdning er uttrykk for manglende forståelse av solidaritetens betydning. Men den er også uttrykk for en kortsynt vurdering av hva som er i egen interesse: Tilleggene utover tariffen vil kunne forsvinne som dogg for sola om konjunktorene snur og du står igjen med en mager tariff-lønn. Den ekspansjonen som oljevirkosomheten legger opp til kan på lengre sikt gjøre norsk økonomi mer avhengig av verdensøkonomien og derfor atskillig mer sårbar for internasjonale konjunktursvingninger enn hittil. Å sikre oppnådde tillegg og å ta ut nye tillegg gjennom tariffavtale kan derfor få større betydning enn tidligere.

Utviklinga i retning av en desentralisering av lønnsfastsettelsen er ikke noe særegent for Norge. Det er en allmenn tendens i de høyt industrialiserte imperialistiske land i vesten. Dette henger til dels sammen med at den økte yrkesspesialiseringa har skapt stramme delarbeidsmarkeder for enkelte yrker og dermed gitt arbeiderne i disse en sterkere forhandlingsposisjon lokalt. Men det er også et uttrykk for økende klassebevissthet og kampvilje på grunnplanet i fagbevegelsen. Dette siste både som en reaksjon på den hardere utbyttinga på arbeidsplassen og på de sentrale faglige lederes ”ansvarlige” klassesamarbeidslinje i tariffoppgjørene.

Denne formen for lokal lønnsfastsettelse har bare hjemmel i avtaleverket mellom LO og NAF for så vidt som dette gir adgang til opprettelse av lokale særavtaler, forutsatt at disse ikke strider mot inngått tariffavtale. Arbeidstvistloven

og Hovedavtalens bestemmelser om fredsplikt i tariffperioden innebærer et totalt forbud mot å nytte streik som kampmiddel i slike "lokale lønnsoppgjør". Ikke desto mindre er en antydning eller trusel om å sette makt bak kravene – "ulovlig" eller ikke – alltid et våpen ved slike lokale forhandlinger. (Nærmere om fredsplikt, se neste kapittel.)

KAPITALISTENE OG LØNNSGLIDNINGEN

I den forholdsvis jevne høykonjunkturperiode som vi har hatt etter siste verdenskrig har de fagorganiserte i flere bransjer hatt en forholdsvis sterk forhandlingsposisjon overfor sine arbeidskjøpere. Ikke sjelden har arbeidskjøperen gått med på lokale avtaler som har gitt betydelige tillegg utover tariffen.

I virkeligheten betyr dette ikke noe annet enn at LO-ledelsens anbefalte forslag ved tariffoppgjørene nettopp har vært "urealistiske", for å bruke deres egne ord: De er så dårlige at kapitalistene må by over for i det hele å få arbeidskraft å utbytte.

I NAFs medlemsblad beskriver professor Erling Petersen kapitalistenes holdning slik:

"Det er en rekke situasjoner hvor det vil være privatøkonomisk lønnsomhet for ham å tilby . . . tillegg for å sikre seg ..arbeidskraft. Et typisk eksempel er entreprenøren som trues av dagmulkt hvis entreprisen ikke blir ferdig til en bestemt dag...Et annet tilfelle er en bedrift som har rivende avsetning til høyst fordelaktige priser, men som ikke utnytter sin fulle maskinkapasitet p.g.a. mangel på arbeidskraft."

Her er det imidlertid en klar motsigelse mellom den enkelte kapitalist og kapitalistene som kollektiv:

"Ser man ... en bransje som helhet, ...betyr dette (at en bedrift ikke kan skaffe seg den ønskede arbeidskraft) at det er knapphet på denne type arbeidskraft... Lønnstillegget vil da som regel ikke øke den tilgjengelige arbeids-

kraft. Det betyr at om det lykkes den enkelte bedrift å trekke arbeidskraft til seg ... vil dette bety tap av arbeidskraft i en annen bedrift i bransjen. Hvis denne går til forsvarstiltak for å opprettholde sin produksjon, vil man få ringvirkning....den første bedrift vil måtte tilby ytterligere lønnsstillegg for å beholde sin arbeidsstokk... lønnsglidningen vil ha en selvforsterkende tendens.”

Petersen tar i sitt resonnement den situasjon kapitalisten står i som gitt: Det finns ikke mer tilgjengelig arbeidskraft av den type han ønsker. For den enkelte kapitalist vil situasjonen i det enkelte tilfelle være nettopp slik. Men ikke for hele klassen (eller hele bransjen) hele tiden: Hvis kapitalistene gjennom en langsiktig politikk kan øke tilgangen på arbeidskraft mer enn etterspørselen vil de ikke bare kunne hindre lønnsøkning, men også direkte presse lønna nedover.

I Norge, hvor økningen i folketallet er relativt lav, har hovedmetoden for kapitalen vært å tappe primærnæringene – jordbruk, skogbruk og fiske – for arbeidskraft. I ”tappinga” av denne ”arbeidskraftreserven” har staten og dens politikk vært et viktig redskap for kapitalen. I dag – når oljevirkosomheten vil føre til ytterligere behov for arbeidskraft – vil kapitalen og dens stat bli enda mer rovgrisk i sin jakt etter arbeidskraft. Ikke bare primærnæringene, men også industrier med lange tradisjoner i Norge, vil måtte ”blø”. En annen måte er import av arbeidskraft (fremmedarbeidere).

Gjennom større investeringer i arbeidssparende maskiner som øker produktiviteten pr. arbeider kan kapitalen også redusere sitt behov for arbeidskraft. Dette alternativet vil også få større aktualitet i tida framover. Men som middel vil det bare ha betydning hvis den tekniske rasjonaliseringa nedlegger flere arbeidsplasser i eksisterende bedrifter enn det skapes nye arbeidsplasser.

En tredje metode er fasttømringen av klassesamarbeidet, lokalt på den enkelte bedrift gjennom å kjøpe opp tillitsmennene og sentralt med LO-ledelsen gjennom et enda mer omfattende og fastere organisert klassesamarbeid enn til nå.

Dette siste kan vi skimte begynnelsen til i Skånland-utvalgets forslag om et Statens inntektsråd. Men selv dette utvalget viker tilbake for å foreslå fullstendig statskontroll over lønnsfastsettelsen lokalt:

Det vil *"være vanskelig å innarbeide bestemte forpliktelser med hensyn til lønnsglidning"* i den inntektspolitiske ramme. Utvalget forsikrer imidlertid om at *"det ikke skulle være noe til hinder for at tiltak for å begrense lønnsglidningen kunne trekkes inn.."*

For å innføre så drastiske tiltak må først en del betingelser som i dag ikke (ennå) er til stede, være det:

- Monopolkapitalen, som dominerer innen kapitalistklassen, må ha løst motsigelsene på lønnsglidningsspørsmålet innen klassen selv,
- LO- og DNA-ledelsen må ha gjenvunnet en viss stabilitet og selvsikkerhet i sine posisjoner etter de siste par års nederlag og,
- Arbeiderklassen, eller rettere: betydelige deler av den, må vise seg mer mottagelig for den korporative ideologi enn hittil.

Skånlandutvalgets Inntektsråd – som skal gi kapitalen et bedre grep om fastsettinga av tarifflønnene – er prøvesteinen. Klarer kapitalen og klassesamarbeidsmennene i LO- og DNA-toppen å få tredd denne tvangstrøya nedover hodet på de fagorganiserte, vil det være mulig å gå videre: Båndlegge lønnsglidninga og den lokale forhandlingsretten sammen med den.

III. FREDSPLIKTEN

ARBEIDSTVISTLOVEN – EN KLASSELOV

Arbeidstvistlovens paragraf 6 nr 1. lyder:

"En tvist om en tariffavtales gyldighet, forståelse eller beståen eller om krav som grunner seg på en tariffavtale,

må ikke søkes løst ved arbeidsnedleggelse, arbeidsstengning eller annen arbeidskamp.”

Sagt på normal norsk: Streik i tariffperioden er forbudt. Forbudet er absolutt. Det gjelder ikke bare forhold som uttrykkelig er regulert i tariffavtalen, men også forhold som ikke er omtalt i tariffavtalen. Enten fordi de ikke er reist ved forhandlingene ved inngåelsen av avtalen eller fordi det dreier seg om forhold som er reist i forhandlingene, men som ikke har ført fram.

I formen er arbeidskjøpere og arbeidere stilt likt: Forbudet gjelder begge parter. Men skal en bestemmelse virke likt for to parter må den gjelde like sterke parter, likeverdige parter. Den borgerlige rett setter likhetstegn mellom den herskende klasse og den undertrykte klasse: Mellom kapitalklassen, som har herredømmet over produksjonsmidlene, og arbeidsfolk hvis eneste ”rikdom” er deres egen arbeidskraft. En fratar arbeidskjøperne retten til lock-out i tariffperioden, men lar han beholde retten til å permittere arbeiderne, si dem opp eller rett og slett legge hele bedriften ned.

”Det er ... klart at en avsagt voldgiftsdom, liksom en opprettet tariffavtale, ikke er til hinder for at en bedrift innskrenker eller helt stanser sin virksomhet, når den av forretningsmessige grunner finner dette nødvendig eller hensiktsmessig”, heter det i ”Dommer og kjennelser fra arbeidsretten” (1920–21, s. 274, 5. avsnitt).

På samme måte fratar en arbeideren retten til å streike, men lar han beholde retten til å gå arbeidsløs. Slik er borgerskapets likhet for loven.

Arbeidstvistlovens forbud mot streik i tariffperioden finner sitt ekko i Hovedavtalens Del A Kap. 2, § 2: ”*Hvor det er tariffavtale, må arbeidsstans eller annen arbeidskamp ikke finne sted.*” Denne paragrafen var LO-ledelsens største gave til NAF under forhandlingene om den første hovedavtalen i 1935. Denne avtalen markerte overgangen til det fast organiserte klassesamarbeidet som har preget utviklinga i norsk fagbevegelse fram til i dag.

Med denne bestemmelsen i hovedavtalen vil derfor streikende arbeidere ikke bare stå overfor statsapparatet, med dets arbeidstvistlov og arbeidsrett, men også overfor sin egen organisasjons avtaleforpliktete støtte til kapitalistene.

STYRINGSRETTE – EN SIKRING AV KAPITALENS HERREDØMME PÅ BEDRIFTE

Et sentralt konfliktfelt er bedriftseierens styringsrett. Denne omfatter ikke bare retten til å ansette og si opp arbeidere, men også retten til å organisere, lede og fordele arbeidet. Kort sagt kapitalens egenrådighet på arbeidsplassen. Den gir bedriftseieren rett til å legge opp arbeidsordning og produksjon etter eget forgodtbefinnende.

Denne retten står – avtaleverk og arbeidskamper til tross – urokket som kapitalens særrett. Det er f.eks. typisk at den første landsomfattende tariffavtale, verdstedoverenskomsten av 15. april 1907, uttrykkelig slo fast at styringsretten tilkommer bedriftseierne.

Et av de mange områdene hvor styringsretten gir kapitalisten vide fullmakter er spørsmålet om pålagt overtid og opplegg av skiftplaner. Står det ikke klart spesifisert i overenskomsten vil bedriften ha sitt på det tørre om den passer på å holde seg innen arbeidervernlovens grenser eller har sikret seg dispensasjon fra disse. Det er for så vidt typisk at de fleste avtaler er uhyre ulne når det gjelder overtid. Like typisk er det at flere bedrifter kjører skift med bortimot permanent dispensasjon fra arbeidervernlovens bestemmelser.

I slike tilfeller – og de er de fleste – vil arbeiderne stå uten noen ”lovlige” midler til å forsvare sine interesser. Arbeidsretten er en konsekvent forsvarer av styringsretten: ”Overenskomsten innskrenker seg til å fastslå at en skiftplan for å kunne praktiseres må være godkjent av arbeidstilsynet. Såfremt bedriften holder seg dette etterrettlig, har den følgelig i kraft av sin styringsrett myndighet til å bestemme at arbeiderne innordner seg under

vedkommende skiftplans iverksettelse." (Kristen Andersen: "Fra arbeidslivets rett", s. 212–213)

Klassesamarbeidsmennene i LO-ledelsen har ført en klar og konsekvent linje i spørsmålet om overtid og skiftplaner: I forbindelse med siste arbeidstidsnedsettelse sa de seg villige til å aktivt å medvirke til overgang til helkontinuerlig skiftarbeid der hvor "økonomiske eller produksjonsmessige hensyn tilsier det."

Vi ser altså at arbeiderne i spørsmål som angår styringsretten ikke bare står overfor bedriftsledelsen, men også overfor arbeidsrett og sin egen organisasjons ledelse.

Den hovedlinja denne treenigheten står på er: Forsvar av styringsretten – dvs. minst mulig inn i avtalene som begrenser kapitalistenes egenrådighet på bedriften, konsekvent tolkning av avtalene i favor av denne, og aktiv medvirkning til utøvelse av den.

SANKSJONSMIDLER MOT "ULOVLIG ARBEIDSNEDLEGGELSE"

Arbeidstvistloven bestemmer at en fagforening hefter for "den skade" som er voldt arbeidskjøperen ved at dens medlemmer bryter tariffavtale eller går til ulovlig arbeidsstans. Men bare når *"den selv er skyld i bruddet eller i fortsettelsen av det tariffstridige forhold eller den ulovlige arbeidsstans."* Det forutsettes at organisasjonen har plikt til å vise aktivitet for å få brakt den "ulovlige" handlingen til opphør. Hvorvidt organisasjonen har vist seg aktiv nok er en vurderingssak.

Hvor langt kravene til fagorganisasjon kan gå viser en sak fra arbeidsretten i 1952:

"Forbundet har fra første stund tatt avstand fra streiken, men forbundet har ikke satt alle krefter inn på å få streiken avverget eller hevet. Det er ikke nok at forbundet sender telegram til tillitsmann Aaseth og deretter ekskluderer de streikende arbeidere. Forbundet burde også ha sendt en eller flere av sine tillitsmenn til Grinder,

sammenkalt fagforeningsmøte og forelagt saken for foreningen. Det måtte kunne lykkes forbundet ved å sette alle krefter inn for å få arbeiderne til å innse at de ikke måtte innlate seg på den tariffstridige og meningsløse streik. Etter dette vil saksøkernes påstand i alt vesentlig bli tatt til følge også overfor forbundet.” (Kristen Andersen: ”Arbeidsretten og organisasjonene”, s. 237.)

Hvorvidt Arbeidsretten vil legge en så hard linje som dette til grunn eller spille mer forsiktig, vil avhenge av en rekke faktorer. Mer om dette senere.

Erstatningens størrelse fastsettes ut fra skadens omfang, utvist skyld og eventuell misligholdelse av tariffavtalen fra kapitalistens side. Retten kan under ”formildende omstendigheter” frafalle erstatning. Retten vil ikke idømme erstatning om ikke saksøker krever dette.

Det er også straffbart å delta i beslutning om å iverksette, fortsette, støtte med bidrag eller godkjenne ulovlig arbeidsnedleggelse. Likeledes bare for å medvirke til disse ”ulovlige” handlingene. Videre er det straffbart å oppfordre til å begynne eller fortsette aksjonen. Det er også straffbart å støtte streiken, å innsamle penger som skal nyttes til streikebidrag eller dele dem ut til de streikende. Også i disse tilfellene er medvirkning straffbart.

Derimot er det ikke straffbart å delta i ”ulovlig” arbeidsnedleggelse. Logikken her synes å være: Det er hovedmennene en må til livs for å få slutt på uvesenet, som det heter i den borgerlige presse når en halvkriminell ungdomsgjeng er brakt opp av politiet.

Like sterke sanksjonsmidler som Arbeidstvistloven gir arbeidskjøperne kan ikke klassesamarbeidspolitikerne i LO-toppen varte opp med, med de følger opp etter beste evne: ”Det er uforenelig med .. tillitsmannens plikter å tilskynde eller medvirke til ulovlig konflikt”, heter det i Hovedavtalens § 6 pkt 4.

Følgene for tillitsmannen i tilfelle han gjør det er at LO kan samtykke i at han fjernes som tillitsmann. Dette kan skje ifølge § 10. De fagorganiserte som har valgt ham kan

velge en ny tillitsmann. Denne er selvfølgelig like bundet av avtalen.

Skulle arbeiderne søke å unngå dette ved å opprette egne organer for å lede den ulovlige streiken, har LO også botemiddel for dette:

”Ingen særorganisasjoner, celler, grupper eller aksjonsutvalg må dannes som har til hensikt å sette ut av funksjon de regulært opprettede og valgte instanser innen fagorganisasjonen ...”.

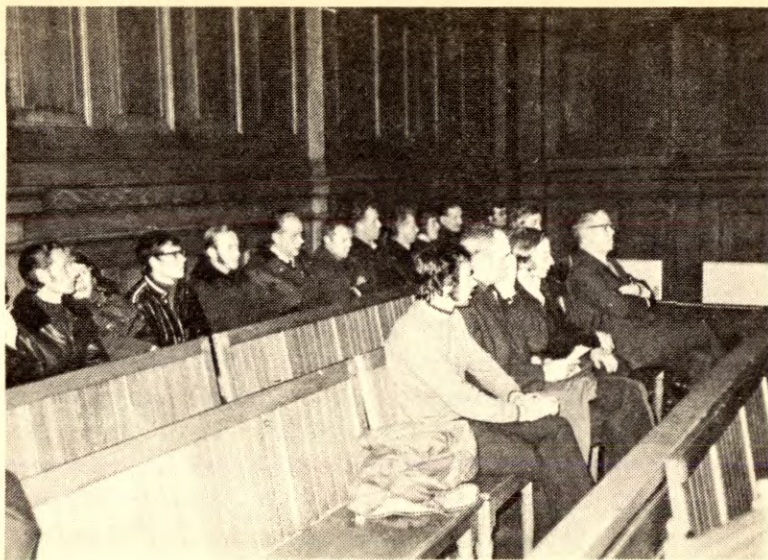
Dette kongressvedtaket, som ble fattet i 1925 på bakgrunn av den fremtredende rolle som Jernlaget av NKP hadde hatt i aksjonsutvalget for den ulovlige jernstreiken i 1923–24, er innarbeidet i vedtektene for de fleste LO-forbund. Bestemmelsen sikter direkte på å illegalisere demokratisk valgte streikekomiteer og organisert politisk arbeid av kommunister og andre progressive i fagbevegelsen. I og med at bestemmelsen er vedtektsfestet er den lovlig eksklusjonsgrunn.

Klassesamarbeidspolitikerne har m.a.o. sikret seg hjemmel for å sette fagorganiserte som står i ledelsen for kampen for klassens interesser utenfor arbeiderklassens egen organisasjon.

ARBEIDSRETTE

Arbeidsretten består av en formann og seks andre medlemmer (med varamenn) og oppnevnes av regjeringen for 3 år om gangen. Formannen og to av medlemmene skal være ”uavhengige av partsinteresser”. Formannen og et av disse ”nøytrale” medlemmene skal dessuten fylle de krav som er fastsatt for høyestrettsdommere. Av de øvrige 4 medlemmene oppnevnes to etter innstilling fra LO og to etter innstilling fra NAF.

Før saken blir reist for Arbeidsretten må saksøkeren ha prøvd å løse tvisten ved forhandlinger med motparten. Arbeidsretten avgjør bare hvorvidt det foreligger brudd på tariffavtale/fredsplikten og tar stilling til eventuelle krav om

»Streikende Holmenkol-arbeidere trosser Arbeidsretten.»

erstatning. Spørsmål om straff for overtredelse av Arbeids-
tvistloven avgjøres av de vanlige domstolene. Krav om straff
er forholdsvis sjeldent. Og i masseomfang er strafferettslig
forfølgelse bare brukt i få tilfeller. Sist under den "ulovlige"
bygningsarbeiderstreiken i 1928. Den gang ble 150 personer
dømt. Halvparten avsonet straffen; resten ble, etter vedtak i
Stortinget, gitt amnesti (!).

Arbeidsretten er ikke pålagt å mekle mellom partene for å
få istand forlik. Men i praksis skjer dette ofte. Og tendensen
siden krigen har vært at flere og flere tvister ikke kommer
opp til doms. Sakene blir trukket tilbake eller ender med
forlik. Dette gjelder først og fremst *tolkningstvister*, som
utgjør hovedmengden av saker for arbeidsretten, ikke saker
hvor påstanden lyder på *brudd på fredsplikten*. Og det er
den siste type saker vi tar opp her.

Rettens avgjørelser skjer ved stemmeflertall. Tendensen i
retning av større og større grad av enstemmighet ved

domsavsigelsene etter krigen er entydig. I saker om brudd på fredsplikten forekommer det bare dissens i en av hundre saker! Og domfellelsen går i det overveldende flertall av saker om brudd på fredsplikten i kapitalens favør: Arbeiderne og deres organisasjon har i perioden etter krigen bare blitt frifunnet i hver tjuende sak – de øvrige nitten er endt med fellende dom. Med andre ord: Klassesamarbeidet mellom LO og NAF går i Arbeidsretten, som ellers, uten vesentlige motsigelser.

Arbeidsrettens dommer er i regelen endelige. Bare tvister om en sak hører hjemme i Arbeidsretten og om saksbehandlingen kan bringes inn for sivile domstoler (høyesterett). Først en fellende dom i Arbeidsretten for brudd på fredsplikten innebærer at det kan reises sak med påstand om straff for deltakelse/medvirkning ved ulovlig konflikt. Slike saker må – som nevnt – reises for de vanlige domstoler.

KAMPEN MOT ARBEIDSRETTE

Arbeidstvistloven og Arbeidsrettens utøvelse av den, henger nøye sammen med motsigelsen mellom arbeid og kapital og hvordan den har utviklet seg i Norge.

Da fagbevegelsen oppsto i siste halvdel av forrige århundre var kapitalistklassens hovedlinje å bekjempe arbeidernes rett til å organisere seg og nekte å inngå avtaler med organisasjonen. I årene rundt og umiddelbart etter århundreskiftet oppga de denne linja: De inngikk avtaler med fagorganisasjonen. Den første landsomfattende avtalen kom som nevnt i stand i 1907. Begrunnelsen for at kapitalistene i det hele tatt gikk inn for tariffavtaler var spørsmålet om *arbeidsfred*. Fagorganisasjonen hadde vokst seg så sterk at sikring av arbeidsfreden forutsatte at en anerkjente organisasjonsretten og søkte å binde organisasjonen gjennom avtaler til å samvirke til arbeidsfredens opprettholdelse.

”En varig fortsettelse av den nuværende permanente uro og mer eller mindre krigstilstand i forholdet mellom kapital og arbeide synes tilslutt med nødvendighet å

måtte lede til stansning av vår industri og til voldsomme sosiale rystelser. I forebyggelsen av disse har det hele samfunn vital interesse, men ingen mer enn kapitalens eiere, som har mest å tape, og som et sammenbrudd i første rekke vil true med fullstendig undergang.” (Arbeiderkommisjonens innstilling av 1919)

For kapitalistklassen ble derfor en fagorganisasjon ledet og kontrollert av sosialdemokratiske klassesamarbeidspolitikere en like nødvendig bestanddel av samfunnsordningen som parlament, byråkrati, hær og politi. Ut fra kapitalistenes synspunkt var derfor oppgaven å innordne fagorganisasjonen i rekken av andre ”samfunnsnødvendige” institusjoner og knytte dem med sterkest mulige bånd til statsapparatet. Arbeidstvistloven av 1915, med Arbeidsretten som utøvende organ, var et viktig ledd i utviklinga av denne nye hovedlinja.

I sin kjerne er derfor Arbeidstvistloven, med Arbeidsretten som domstol, en lov som skal sikre kapitalen arbeidsfred, dvs. anledning til å utbytte arbeiderklassen i

Sporveisarbeiderne i demonstrasjon mot Arbeidsretten.

fred og ro. At bestemmelsene er gitt lovs form og skal utøves av en egen domstol spiller bevisst på utbredte ideologiske forestillinger om at lov og rett er det samme som rettferdighet, at en domstol er nøytral og hevet over interessemotsetninger i samfunnet. Så lenge arbeiderne tror at det virkelig forholder seg slik, er dette et ypperlig våpen i kapitalens hender. Men så snart denne tiltroen svekkes og forsvinner, vil våpenet ruste og være kapitalen til liten gagn i kampen.

Dette så vi klart både under streiken i Sauda og Sporveisstreiken i 1970: Så snart de fagorganiserte avviste Arbeidsretten, nektet å anerkjenne dens autoritet, og gikk ut i kamp for sine krav uten hensyn til de truende paragrafene i loven, avslørte den seg som maktesløs. Kapitalen og dens løpegutter i LO-ledelsen ble stilt i et slemt dilemma: Hvis Arbeidsretten trådte sammen og avsa fellende dom, uten at arbeiderne tok noe hensyn til dette, da ville dette overbevise andre om at den ikke var noe å ta hensyn til. På den annen side: Hvis retten unnlot å gjøre noe ville det også gå ut over dens troverdighet som riset bak speilet.

I dette tilfellet fikk det liten innflytelse på utfallet av konflikten hva retten gjorde. Likeledes i Sauda. Men dermed er det ikke sagt at Arbeidsretten og Arbeidstvistloven alltid vil være bare en brysom flue som kan viftes vekk. Under mer skjerpede forhold vil en fellende dom i Arbeidsretten kunne bli startsignalet for en systematisk rettsforfølgelse for de sivile domstolene av streikeledere og andre som støtter streiken politisk eller økonomisk. Den vil også kunne hjemle politiaksjoner mot de streikende (noe som skjedde på Norgas i 1970), demonstrasjonsforbud o.l.

Det var dette som skjedde under den "ulovlige" bygningsarbeiderstreiken i 1928. Etter fellende dom i Arbeidsretten ble de sivile domstoler og politi systematisk anvendt mot støttearbeidet for de streikende. Redaktørene for to av NKPs aviser ble arrestert. *Taktikken mot disse aksjonene fra myndighetenes side var å utvide støtten: Det ble organisert masseovertredelse av forbundet mot økonomisk støtte.* Bl.a. offentliggjorde 1 000 tillitsmenn i fagbevegelsen og arbeider-

partiene at de tegnet seg for ukentlige bidrag til de streikende. Og den ene arbeiderforeningen etter den andre vedtok å utbetale fast støttekontingent til aksjonsutvalget for de streikende så lenge streiken varte.

Mot dette havet av støtte kunne staten gjøre lite. Bare 150 ble straffedømt og halvparten av disse ble gitt amnesti og slapp å sone. Et annet trekk fra regjeringens side under konflikten var å nekte sykestrygd og forsorgsbidrag til de streikende og deres familier. Dette bidro bare til at støtten ble intensivert. Et initiativ som fikk stor oppslutning og ga store resultater var igangsetting av organiserte feriereiser for de streikendes barn. Streiken endte med seier for arbeiderne.

Regjeringens mottiltak under denne streiken var hjemlet i den såkalte tukthusloven og bare indirekte i Arbeidstvistloven. Det er ikke noen grunn til å tro at de lovhjemler som idag finnes for strafferettslige aksjoner i forbindelse med streiker som er dømt ulovlig i Arbeidsretten, ikke vil kunne anvendes på liknende vis.

”Tvers igjennom lov til seier”, skrev Rudolf Nilsen i diktet sitt om streiken i 1928. Denne parolen er bekreftet av erfaringene både fra dengang og fra 1970-årene.

IV. TAKTIKKEN FOR LOKAL KAMP

DEN STRATEGISKE DEFENSIVEN

I 99 av 100 tilfeller er en kamp for lønnsforhøyelse arbeidernes reaksjon på tidligere handlinger fra kapitalens side, sier Marx i ”Lønn, pris og profitt”. – Den er en følge av endringer i produksjonsmengden, i arbeidets produktivitet, i arbeidets verdi, arbeidsintensiteten, pengeverdien, markedsprisen, osv.

Marx peker her på at arbeiderklassens utgangspunkt under kapitalismen er forsvar mot kapitalens angrep. Sagt på en annen måte: Klassens kampvilkår er bestemt ut fra en

strategisk defensiv posisjon. Den produserer for kapitalen i et samfunn behersket av kapitalen. Dette er slagmarken hvor den fylker seg til kamp.

La oss ta et eksempel: Lip-aksjonen.

Arbeiderne ved den sør-franske urfabrikken Lip gikk i 1973 til okkupasjon av bedriften, overtok produksjonen og solgte klokken. *Kamptaktikken var i høyeste grad offensiv.* Arbeiderne fratok bedriftseierne herredømmet over produksjonsmidlene. Men målsettingen for kampen var å sikre arbeidsplassene. *Aksjonen var arbeidernes forsvarskamp mot bedriftseiernes og regjeringens forsøk på å legge ned bedriften.* De tok sikte på å framtvinge fortsatt drift – med gamle eller nye eiere i ledelsen – ikke å styrte kapitalismen.

STREIKEN ER EN SKOLE I KRIGEN, MEN IKKE KRIGEN SJØL

Men sjøl om det umiddelbare målet for enhver arbeidskamp under kapitalismen vil være begrenset, har den også perspektiver ut over den enkelte kamp. – Bak enhver streik lurer revolusjonens uhyre, uttalte en tysk innenriksminister en gang. For enhver streik minner kapitalistene om at det er arbeiderne, ikke de sjøl, som er herrer.

Så lenge arbeiderne bare står overfor kapitalistene som enkeltindivider er de i en håpløs situasjon. Men står de fram i fellesskap, krever sin rett og slåss for den, da er situasjonen endret.

Streikekamper viser arbeiderne hvem som er deres venner og hvem som er deres fiender. Den styrker klassebevisstheten og troen på egen styrke hos arbeiderne. For tross alle påkjenninger som en streik legger på arbeiderne er det ikke denne sida av kampen som er den viktigste. Streik er ikke ”noe fælt og bittert” for arbeiderne slik sosialdemokrater gjerne forsøker å belære oss om.

– Denne aksjonen har lært meg mye om frihet og undertrykkelse, svarte en kvinnelig Lip-arbeider da hun ble spurt om hva hun mente var viktigste erfaringen fra den 6

måneder lange konflikten. – Solidariteten og kameratskapet. Det å kunne oppleve et fellesskap, finne venner du ikke ante om tidligere. Sjøl om vi skulle tape kampen er dette mer enn nok for meg, svarte en annen.

Streiken er en skole i krig – krigens mot kapitalismen og for sosialismen. Den er en skole der arbeiderne lærer seg sjøl og sin egen styrke å kjenne, hvor de lærer å føre krig mot sine fiender for å frigjøre hele folket, alle som arbeider, fra kapitalen og dens stat.

Da Sauda-arbeiderne gikk seirende ut av kampen med EFP-ledelsen i 1970 vedtok de en uttalelse hvor de slo fast som sin viktigste lærdom fra streiken at arbeiderklassen bare kan nå virkelig frihet under et annet samfunnssystem – sosialismen.

– Men, sier Lenin, en skole i krigens er ikke krigens sjøl. Når streiker blir vanlig hender det at arbeiderne (også sosialister) tror at arbeiderklassen kan konsentrere seg om streiker – alene. De tror at arbeiderklassen kan oppnå betydelige forbedringer, ja til og med fullstendig frigjøring, bare ved streikekamp. ... *Men dette stemmer ikke. Streik er*

bare ett av arbeidernes midler i kampen for frigjøring, men ikke det eneste.

Streiken har sin klare begrensning som kampmiddel. Den faglige kampen er i sitt utgangspunkt arbeidernes kollektive kamp mot arbeiderkjøperne for å oppnå bedre betingelser i salget av sin arbeidskraft. Kampens grunnlag, og dens middel streiken, er av økonomisk art. Og i dette ligger en begrensning. Det skal f.eks. ikke mer enn en krise til før arbeiderkjøperen faktisk vil kunne tjene på en streik. Dette økonomiske grunnlaget eksisterer uavhengig om streiken i sin karakter er økonomisk eller politisk. Kapitalherren kan leve på sin kapital – arbeiderne kan sultes ut eller slås ned med våpenmakt.

Derfor vil arbeiderklassen ville måtte ta politiske kampmidler ut over streiken – og også militære midler i bruk. Det siste har Chiles arbeiderklasse bittert fått erfare nødvendigheten av.

KAN FAGBEVEGELSEN LEDE KAMPEN FOR SOSIALISMEN?

Troen på streiken som det avgjørende våpen i kampen for arbeiderklassens og folkets frigjøring, vil ofte opptre sammen med troen på at fagorganisasjonen kan lede an i kampen for sosialismen. Som klassens egen organisasjon er den mest skikket til det, blir det påstått.

Er det slik? Nei, mener vi marxist-leninister.

Det er riktig at fagorganisasjonen er arbeiderklassens viktigste masseorganisasjon. Den omfatter hele – eller bortimot hele – den norske arbeiderklassen. Den er åpen for enhver arbeider som griper nødvendigheten av å stå sammen med sine klassefeller i kampen mot arbeiderkjøperne. Fagorganisasjonens rolle som klassens egen kamporganisasjon forutsetter nettopp dette.

I dette ligger fagorganisasjonens styrke, men også dens svakhet. For i fagorganisasjonens medlemsmasse vil vi finne alle de ideologiske og politiske avskygninger som gjør seg

gjeldende i klassen selv. Den vil omfatte de mest klassebevisste og politisk framskredne arbeidere, men også de minst klassebevisste og mest politiske tilbakeliggende i arbeiderklassen.

Hvordan kan en slik organisasjon utgjøre ledelsen i kampen for sosialismen? Er det ikke slik at retningslinjene, parolene, taktikken for kampen må utformes på grunnlag av en grundig analyse, en analyse som forutsetter høy grad av klassebevissthet og et godt ideologisk og politisk gangsyn? Er ikke dette egenskaper som vi bare finner hos en del av fagorganisasjonens medlemmer?

Etter vårt syn er det imidlertid ikke nok at den organisasjonen som skal være i stand til å gi arbeiderklassen og folket en ledelse i kampen for sosialismen, kan utvikle en politikk for det frontavsnittet hvor fagbevegelsen står. For undertrykkelsen av arbeiderklassen og resten av det arbeidende folk kommer ikke bare til uttrykk i forholdet arbeider – arbeidskjøper på den enkelte bedrift – men på alle samfunnslivets områder: Den rammer arbeiderklassen utenfor bedriften på utallige måter – i form av skatteplyndring, angrep på de demokratiske rettene, som kulturell undertrykkelse osv. Undertrykkelsen rammer også andre klasser og grupper i folket: bøndene, fiskerne, kvinnene, soldatene, skoleelevene osv.

For å kunne møte undertrykkelsen i alle dens former og på alle samfunnslivets områder, må arbeiderklassen og folket ha et revolusjonært parti som kan trekke opp en politikk for kampen på hvert av disse frontavsnittene og sette inn sine kadre (medlemmer) på dem. Partiet må derfor ha røtter i alle lag av folket. Et parti av bare fagorganiserte vil være for snevert.

FORBEREDELSE TIL KAMP

Streik er arbeidernes hardeste kampmiddel i den lokale kampen. Ofte vil det være tilstrekkelig med trusel om streik for å få gjennom kravene, andre ganger ikke. Men en trusel

om streik er bare en effektiv trusel om arbeiderne er villig til å bruke streikevåpenet. Når det brygger opp til konflikt på arbeidsplassen og sammenstøtet mellom arbeiderne og bedriftsledelsen nærmer seg må derfor marxist-leninistene og andre progressive arbeidere agitere direkte for nødvendigheten av streik: Forhandlinger er ikke nok – bare kamp nytter. Agitasjonen må knyttes til forhandlingene. Arbeiderne må konkret kunne se at forhandlinger ikke nytter og at streik er nødvendig.

En streik er ikke noe teselskap, men en kamp mellom to klasser. Kapitalen er en sterk fiende og behersker et utall av virkemidler og har mange støttespillere. En streik krever derfor langvarige og grundige forberedelser. *Arbeiderne må stå enhetlig, de må ha tro på egen styrke til å gjennomføre aksjonen og – ikke minst – de må kjenne fienden.*

Enheter om kravene: De kravene som stilles må være enkle og greit formulert slik at alle kan sette seg inn i dem og forsvare dem. De må være gjennomdiskutert og godtatt av alle. Ikke noe krav, hvor ”godt” det enn måtte være i seg sjøl, kan danne grunnlaget for en vellykket streik om det ikke har oppslutning. Kravene må være arbeidernes egne krav og arbeiderne må være fast bestemt på å slåss for å få dem innfridd.

Skal arbeiderne kunne gå ut i streik må de ha tro på at aksjonen vil føre til seier. De må ha tro på at det nytter å streike. Her kan andre gruppers positive erfaringer ha betydning. Det kan f.eks. neppe være tvil om at gruvearbeidernes streik i Kiruna vinteren 1969–70 hadde direkte betydning for streikene på Norgas, Sauda og Sporveien i 1970. – Det er alltid lettere å gå en vei andre har gått før en. Men det som i siste instans har betydning er egne erfaringer, negative som positive. Har en sjøl prøvd alt for å få gjennom kravene unntatt streik, er det erfaringer som peker ut streiken som den eneste vei som står igjen.

Arbeiderne må vite hva de går til når de setter igang en streik. Det er enhver arbeiderleders ufravikelige plikt å forberede arbeiderne på de harde og lumske angrep som vil

komme fra arbeidskjøperen og hans løpegutter i det faglige byråkratiet. Han må ikke stikke noe under stolen. For desto mer forberedt arbeiderne er på dritten når den kommer desto lettere preller den av. Her er eksempler fra hva andre som har vært ute i streik er blitt utsatt for et bra utgangspunkt.

I en streik, liksom i enhver annen form for kamp, er det absolutt nødvendig å kjenne motstanderen. Hvilke resurser har han? Hva er hans sterke og svake punkter? Skal en streik lykkes må den legges opp med sikte på å ramme arbeidskjøperen på hans svake punkter og hindre ham i å utnytte sine sterke.

Dette krever konkrete undersøkelser av bedriftens stilling allment: På hvilken måte vil streiken ramme? I de fleste tilfeller (i produksjonsbedrifter) vil den ramme kapitalisten økonomisk. Men ikke i alle: Oslo kommune sparte penger på Sporveisstreiken i 1970. Det samme gjorde kommunen på Holmenkollstreiken våren 1974. *I tilfeller som disse vil presset være av politisk, ikke av økonomisk karakter.* (Sjøl om streik i persontransport vil ha økonomisk virkninger gjennom fravær i en rekke andre bedrifter.)

I produksjonsbedrifter vil det være spørsmål om viktigheten av produktene for andre deler av økonomien. Hvem er avtaker? Hvilken effekt har det at de uteblir? Finns det andre bedrifter som produserer det samme? Kan disse overta leveransene? I Norgasstreiken var spørsmål som dette av stor betydning. Norgas hadde monopol på gassleveranser i Norge. Men det var en tilsvarende bedrift i Sverige. Hvordan hindre at den trappet opp produksjonen slik at effekten av streiken ble underminert? Norgasarbeiderne tok kontakt med sine kamerater i Sverige og ba om solidaritet.

Tidspunktet for streiken kan være av avgjørende betydning for om den lykkes eller ikke. Setter en i gang en streik på et galt tidspunkt kan den ende med nederlag uansett hvor godt arbeiderne kjemper. Bilarbeiderne i Torino i Nord-Italia satte i 1969 i gang sin store streikeaksjon på vårparten. Hvorfor? Fordi da var lagrene små og etterspørselen stor.

Folk kjøper i stor utstrekning ny bil om våren. Streiken ble gjennomført på tvers av fagforeningen og i forbitrelse mot at den hadde gått med på å forlenge den gamle avtalen til høsten. Å godta dette ville være å vente med kravene til fabrikkens produserte for lager og lett kunne ta en langvarig konflikt uten vesentlig økonomisk tap.

Tidspunktet må derfor velges slik at aksjoner rammer hardest mulig. Da er sjansene for seier størst. Og streiken vil ikke lett kunne trekkes ut i langdrag. Det riktige tidspunktet vil avhenge av flere faktorer: Konjunktursituasjonen i bransjen, sesongmessige svingninger (som nevnt ovenfor), osv. Bedriftens økonomiske stilling og eierforhold vil også ha betydning her.

Nå er det likevel ikke alltid slik at en kan velge tidspunktet for en streik like lett som en peker ut sin favorittrett på en restaurantmeny. En streik kan bryte ut spontant uten at en har kunnet vurdere om tidspunktet er gunstig eller ikke på forhånd. I en slik situasjon er det av største betydning at en raskt søker å komme fram til en realistisk analyse av situasjonen. Uten at en er væpnet med kunnskap om fienden og hans stilling vil sjansene for en riktig gjennomføring av streiken svekkes.

LEDELSEN AV AKSJONEN

En lokal aksjon i tariffperioden vil alltid være "ulovlig", dvs. et brudd på fredsplikten, i bedrifter som omfattes av tariffavtale. At den er ulovlig må imidlertid først fastslås ved dom i Arbeidsretten.

Spørsmålet om ledelse av streiken må bl.a. vurderes i forhold til dette. Arbeidstvistloven gjør styret i klubben/foreningen straffe- og erstatningsansvarlig ved "ulovlig" arbeidsnedleggelse. Bl.a. vil klubbens/foreningens eiendeler kunne inndras som "erstatning" om dens organer står i ledelsen av streiken. Disse bestemmelsen er i praksis ofte ikke så fryktinngytende som de lyder. Men de står der og i

et gitt tilfelle kan de bli brukt. Straffe- og erstatningsansvaret gjelder imidlertid også for andre enn tillitsmenn. Det å lede en "ulovlig" aksjon er – uansett om en er tillitsmann eller ikke – beheftet med trusler om straff og erstatning.

Ledelsen av streiken bør i alle tilfelle ligge hos en egen, demokratisk valgt streikeledelse. Dette uansett om de lokale tillitsmennene i klubb/foreningsstyre slutter helhjertet opp om aksjonen eller ikke. Om klubb/foreningsstyret skal nedlegge sine verv eller fortsette i dem, må vurderes konkret i det enkelte tilfelle. Men rent generelt kan det slås fast at de streikende ikke er tjent med å la en gjeng opportunistiske og vakkende tillitsmenn bli sittende og sabotere aksjonen. Fordelen med å ha bra folk sittende er, ved siden av å hindre beslag av f.eks. foreningens feriehjem, at disse kan lette forhandlingene med bedriftsledelsen o.l. – Under enhver omstendighet må det være helt klart at tillitsmennene er underlagt streikekomiteens myndighet. Streikekomiteen – og bare den – skal ha det fulle ansvar for ledelsen av streiken.

Streikekomiteen bør velges av alle arbeiderne – organiserte som uorganiserte – i den bedriften eller avdelingen innen bedriften som skal ut i streik. (En bør imidlertid sette alt inn på å få de uorganiserte til å organisere seg. Deltakelsen av uorganiserte i en streik vil nemlig kunne utnyttes taktisk av klassesamarbeidsmennene i LO-toppen.) Streikekomiteen bør være stor nok til at alle grupper av de streikende på bedriften/avdelingen blir representert i komiteen. I bedrifter med både mannlige og kvinnelige arbeidere bør en sikre kvinnene en representasjon i streikekomiteen som gjenspeiler deres styrke.

Til medlemmer av komiteen bør en velge de mest klassebevisste, kampvillige og initiativrike arbeidere. Såvidt mulig bør de forskjellige politiske retninger som gjør seg gjeldende blant arbeiderne komme til uttrykk i sammensetningen av komiteen. Det er derimot viktig å søke å hindre at representanter for "samarbeidsvillige" fagforenings-

byråkrater kommer med, om da ikke helt spesielle hensyn skulle tale for det.

Hensikten med å velge en forholdsvis stor komite er både å sikre bredde i ledelsen og å sikre kommunikasjonen mellom streikeledelsen og de enkelte grupper av streikende. Komiteen skal være et fullgodt uttrykk for hele massen av arbeidere. Den skal være det organ som leder alt arbeid i forbindelse med streiken. Alle medlemmene av komiteen skal ha sin spesielle oppgave som de er ansvarlig for blir utført på en tilfredsstillende måte. Dette vil være oppgaver som økonomien, streikevakten, møter, løpesedler, osv. Ofte vil slike oppgaver måtte legges til egne utvalg underlagt streikekomiteen og ledet av et eller flere av dens medlemmer. Arbeidsplikten må gjelde uten unntak. Medlemmer som ikke utfører sine oppgaver bør overtales til å tre ut av komiteen og overgi sin plass til en annen.

Til å lede komiteen velges et arbeidsutvalg. Det vil også ha den daglige ledelse av streiken og er ansvarlig overfor komiteen som helhet. I arbeidsutvalget bør de mest skikkede arbeidere sitte.

Når aksjonen er i gang avhenger mye av streikeledelsen.

Derfor er det viktig at valget er godt forberedt og at alt er gjort for å holde opportunistiske og vakkende elementer utenfor streikeledelsen. Erfaringer både fra Sverige og Norge de siste årene viser at svakheter i streikeledelsen ofte har vært en avgjørende grunn til at en ikke har oppnådd et bedre resultat. Det er f.eks. utvilsomt at den viktigste grunnen til at Kiruna-streiken i 1970 ikke endte med en klar seier for arbeiderne, var at opportunistiske og vakkende fagforeningspamper utgjorde et betydelig innslag i streikeledelsen. Disse fikk tvunget igjennom en avblåsning av streiken på et for tidlig tidspunkt.

Kapitalistene vet at de kan utnytte svake og vakkende elementer innen streikeledelsen til sine formål. At det blant arbeiderne finnes slike – og de behøver slett ikke være bevisste forrædere – det er ikke noe rart. Det er både et uttrykk for at klassekampen ennå ikke er så utviklet, og for

det formann Mao kaller tredelingen av massene i framskredne, mellomliggende og tilbakeliggende. Dette innebærer at en innenfor rekken av de streikende vil finne et høyre, et sentrum og et venstre. Marxist-leninistenes oppgave når det gjelder sammensetningen av streikeledelsen er å arbeide for at høyre ikke får en solid plattform i selve streikeledelsen.

Erfaringsmessig må en alltid regne med at det blir nødvendig å skifte ut en eller flere av streikekomiteens medlemmer i løpet av streiken. Dette behøver ikke være fordi disse går klassefiendens ærend ved bevisst å motarbeide streiken. Det kan være folk som rett og slett viser seg ute av stand til å fungere som fullgodt komited medlem. Det kan også være folk som går trøtt eller som av personlige grunner ikke kan fortsette. En bør derfor alt ved valget av komiteen få stadfestet at utskiftninger i komiteen kan foretas.

For å sikre et klart ansvars- og kompetanseforhold alt fra begynnelsen er det nyttig om arbeiderne vedtar statutter for komiteens arbeid. I disse bør det bl.a. være sagt klart i fra om hva komiteen kan gjøre på egen hånd og hva som må forelegges et allmannamøte av de streikende. Hensikten må være samtidig å sikre demokratisk kontroll over komiteens virksomhet og en effektiv arbeidsmåte for komiteen og dens medlemmer.

FORHOLDET MELLOM MASSER OG LEDELSE

Komiteen må i sitt arbeid legge den største vekt på å ha et nært forhold til de øvrige streikende. Tendenser i retning av at komiteen isolerer seg fra dem den skal lede kan få de alvorligste følger for streiken. Ethvert medlem av komiteen skal ha daglig omgang og kontakt med den gruppen av streikende han eller hun representerer.

Komiteen skal opptre etter fullmakt fra de streikende. Det er f.eks. farlig å begynne forhandlinger på egen hånd –

uten å ha et helt konkret mandat fra de streikende. Komiteen skal være helt underlagt de streikendes kontroll.

Komiteen skal holde de streikende løpende underrettet om utviklingen av streiken. De streikende må ikke overlates til den "informasjon" som spres av kapitalisten og hans løpegutter i det faglige byråkrati gjennom massemedia. Under Holmenkollstreiken opplevde vi at Aftenposten og Arbeiderbladet samkjørte falske og villedende opplysninger om streikekomiteens virksomhet. Den beste formen for informasjon er hyppige bulletiner som deles ut til de streikende, allmannamøter og organiserte diskusjoner i de forskjellige grupper av streikende i forbindelse med informasjonen.

Avgjørende for utfallet av streiken er hvordan arbeiderne blir holdt mobilisert om kravene. Det virker demoraliserende for de streikende å bli gående uten noe å gjøre, overlatt til seg selv. En streik hvor de streikende blir isolert fra streikeledelsen og fra hverandre, er ute på farlige veier. For fienden er aktiv og allestedsnærværende. Isolerte og passive streikende blir lettere bytte for borgerlig propaganda og vil lettere bukke under for tvil og mismot når det røyner på hardest.

Det er derfor ikke nok å informere. Folk må trekkes aktivt med i arbeidet for streiken. *Det må være nok av oppgaver under en streik til å trekke det store flertallet – og helst alle – med i arbeidet for at streiken skal lykkes.* F.eks. må streikevakten organiseres slik at alle trekkes med.

Økonomien må vies stor oppmerksomhet – f.eks. gjennom nedsettelse av et eget utvalg. Det bør sendes ut arbeidere til andre arbeidsplasser og steder for å informere om streiken og vinne støtte. Ved siden av løpende oppgaver som intern informasjon, forbindelsestjeneste (hvor de streikende er geografisk isolert), produksjon og spredning av løpesedler, innsamling av streikebidrag – kan det organiseres kursvirksomhet og studiesirkler.

Når det gjelder oppgaver vil disse selvsagt variere med de lokale forhold. Under Sauda-streiken ble det f.eks. opprettet

egen forsyningstjeneste av folk med båter og fiskeutstyr som skaffet fisk til de streikende.

En viktig betingelse for å opprettholde og videreutvikle en fast streikefront er å holde fast ved demokratiet og enheten. *Det må holdes ofte og regelmessige allmannamøter av de streikende.* Gjerne 1–2 ganger i uka. Streikekomiteen skal forelegge spørsmål av viktighet for allmannamøtene og de vedtak som fattes her skal respekteres både av streikeledelsen og de streikende. De streikende må opptre enhetlig utad. F.eks. bør det utpekes egne folk til å gi uttalelser til pressen.

Et viktig tiltak for å sikre en fast streikefront er å trekke de streikendes familier med på et tidlig tidspunkt. Under Norgas-streiken gikk hustruene streikevakt for sin menn mens de var i Arbeidsretten. Og i Sauda var hustruene med på møtene til de streikende og deltok også i avstemningene. *Ved å mobilisere familiene fratar en kapitalisten mulighet til å spille på motsetninger innen familiene.*

Det er også viktig å utvikle et godt forhold til lokalsamfunnet. I Sauda f.eks. tok streikekomiteen initiativ til organisert dugnad av streikende til fordel for lokalsamfunnet: Streikende arbeidere malte Folkets Hus, planerte idrettsplass og satte istand kirkegårdsmurene (!). Slike dugnadstiltak bidrar ikke bare til å knytte nære bånd til lokalsamfunnet. De peker også ut over kapitalismen – mot et samfunn hvor arbeiderklassen styrer.

Under visse konflikter har det også skjedd at arbeiderne i streik har tatt kontrollen over lokalsamfunnet. Dette skjedde i Hammerfest i 1921 og i den franske byen Nantes i 1968. I det første tilfelle var det tale om en forholdsvis særegen utvikling lokalt. I det andre tilfellet utgjorde hendingene i Nantes bare et ledd i en landsomfattende streikebevegelse med revolusjonær tendens. I begge tilfeller ble arbeiderstyret avsatt av militær og politi.

KAMPFORMENE OG BRUKEN AV DEM

Det finnes en rekke forskjellige kampformer. De er av forskjellig styrkegrad, men er alle en variasjon over grunnformen streik. De "lettere" brukes gjerne som forberedelse og opptrapping til større konflikter. De formene en velger vil ofte bestemmes av lokale tradisjoner og forholdene på bedriften.

Rent skjematisk kan vi liste opp de forskjellige formene for lokal kamp etter "styrkegraden" omtrent som følger:

1. Gå sakte, arbeide etter reglene
2. Overtidsnekt
3. Sit Down
4. Trusel om streik
5. "Timesstreik"
6. Punktstreik
7. Full streik
8. Okkupasjon av bedriften
9. Work-in på okkupert bedrift

Gå sakte, arbeide etter reglene kan være en svak eller sterk aksjonsmetode alt etter hvilke konsekvenser den får for produksjonen. I en bedrift hvor bedriften under trussel om dagsmulk har forpliktelse til å levere produktet på et bestemt tidspunkt, kan en gå-sakte-aksjon kort tid før levering ha stor effekt. Likeledes kan det å "arbeide etter reglene" ha stor effekt. Da jernbanepersonalet i de engelske jernbanene gjennomførte en slik aksjon for et par år siden, førte det til fullstendig sammenbrudd i rutetrafikken. Som regel vil imidlertid slike aksjoner mer bære preg av en advarsel: Innfri kravene ellers kommer vi med hardere tiltak.

Overtidsnekt. For dette gjelder stor sett det samme. At overtidsnekt i enkelte tilfeller kan ramme hardt så vi nylig da de britiske kullgruvearbeiderne gjennomførte sin overtidsnekt: Innskrenkninger i industrien i stor målestokk. Men også her er skremseffekten i de fleste tilfeller hovedsida.

Sit down. Skjer ofte spontant og er av ubestemt varighet. I

løpet av aksjonen skjer det så et eller annet som enten fører til avblåsning av aksjonen, eller at den utvikler seg til en større og mer omfattende aksjon om kravene ikke går igjennom. Det klassiske eksemplet på det siste var Kiruna-streiken.

Den startet som en spontan sit-down i en gruve, spredde seg til andre og gikk så over i full streik.

Under en spontan sit down vil utfallet ofte avhenge av hvem som tar initiativ og hvordan dette brukes. Raskt å vurdere situasjonen, sammenfatte kravene og formulere aksjonens videre forløp må ikke være et privilegium for fagforeningsbyråkrater som ser det som sin oppgave å kvele aksjonen.

Trusel om streik er den mest alminnelige metode for å få en arbeidskjøper til å forstå at kravene er alvorlig ment og at arbeiderne ikke finner seg i at forhandlingen løper ut i sanden.

Timesstreik skiller seg fra sit down ved at streiken er organisert på forhånd med et bestemt formål (faglig eller politisk) og er tidsmessig avgrenset.

Punktstreik er en form for streik hvor enkelte utvalgte nøkkelgrupper i bedriften nedlegger arbeidet mens de andre arbeider som vanlig. På denne måten kan en i praksis få lammet produksjonen eller forsinket den vesentlig uten å ta alle ut i streik samtidig. Punktstreik kan også gjøres roterende ved at nye grupper går ut i streik samtidig som de som har vært i streik går tilbake til arbeidet. Særlig i større bedrifter hvor produksjonen er avhengig av at alle ledd fungerer i samhandling (f.eks. samlebandproduksjon) kan dette være like effektivt overfor bedriften som full streik. Under streiken i Torino i 1969 førte denne taktikken til at produksjonen sank katastrofalt. Etter noen få dager kom det nesten ikke en Fiatbil fra samlebandet. Pågår slike aksjoner over et lengre tidsrom må en likevel regne med at bedrifts-

ledelsen vil permittere eller lock-oute de arbeidere som ikke er i streik.

Full streik innebærer at samtlige forlater sine arbeidsplasser inntil det er oppnådd enighet om en tilfredsstillende avtale. For å sikre at kapitalisten ikke opprettholder produksjonen ved hjelp av streikebrytere går de streikende streikevakt foran bedriften. Under en "ulovlig" konflikt kan kampen mot streikebryteri bli en svært viktig oppgave. Dette gjelder særlig mindre bedrifter som bruker ufaglært arbeidskraft. Men også større bedrifter hvor det er lagre arbeidskjøperen ønsker å få tømt. Det var f.eks. et slik forsøk som utløste Menstad-slaget på Hydro i 1931. Full streik er en kampform som krever god organisering og ledelse om den skal kunne være effektiv for mer enn et meget kort tidsrom.

Okkupasjon av bedriften er en streik hvor arbeiderne legger ned arbeidet, men blir på arbeidsplassene. Dette for å hindre at arbeidskjøperen setter inn streikebrytere eller demonterer maskinparken for å sette i gang produksjon et annet sted. Okkupasjon innebærer derfor et direkte overgrep mot kapitalistens hellige rett til å disponere over sin egen eiendom, produksjonsmidlene. Ved å okkupere bedriften nekter ikke bare arbeiderne arbeidskjøperen å bruke arbeidskrafta deres, de fratrar ham også muligheten til å bruke sin eiendom.

For ledelsen av en bedriftsokkupasjon gjelder stort sett det samme som for vanlig streik når det gjelder organisering og ledelse. Nye oppgaver er oppsyn med produksjonsutstyret og vakthold på bedriften. Fordi arbeiderne blir på bedriften vil forsyningsspørsmålet (mat osv.) kreve særlig oppmerksomhet. Det er også viktig å hindre at arbeiderne ikke blir politisk isolert fra omverdenen.

Under en streik kan arbeidere gå på gaten for å markere sine krav, under en okkupasjon må folk komme fra gaten og inn til dem. Noe av forklaringen på at bedriftsokkupasjonene under mai-opprøret i Frankrike i 1968 mange steder

fikk forholdsvis liten betydning for utviklinga, var at de revisjonistiske faglige tillitsmennene gjorde hva de kunne for å holde arbeiderne politisk isolert på bedriftene.

Work-in er en høyere form for bedriftsokkupasjon. Arbeideren besetter bedriften, hiver bedriftsledelsen ut (eller holder den fanget) og fortsetter produksjonen i egen regi. Å fortsette produksjonen vil ofte være et ledd i kampen mot en trusel om å legge ned bedriften. Dette var tilfellet både på Upper Clyde-verftene i Skottland i 1971 og på urfabrikken Lip i Sør-Frankrike 1973–74. Å fortsette produksjonen er da en form for politisk demonstrasjon: Vi vil at bedriften skal fortsette. For Lip-arbeiderne var dette også en måte å finansiere kampen på. De solgte klokkene og for det de fikk kunne de ikke bare sikre seg livsopphold, men fikk også midler til å støtte andre aksjoner rundt om i Frankrike.

Å organisere produksjonen krever en atskillig større innsats og evne til ledelse enn bare å holde fabrikkområdet besatt. Men til gjengjeld kan ledelsen av aksjonen øse av et uant reservoir av sakkunnskap om og innsikt i produksjonsprosessen – arbeidernes eget! På Lip satte aksjonsledelsen fra første dag alt inn på å bruke og videreutvikle arbeidernes egen viten om bedriften og dens muligheter. Bl.a. ble det bestemt at alle arbeiderne skulle gjøre seg kjent med alle sider av produksjonen – folk ble oppmuntret til å lære seg å utføre arbeid i alle stadier av produksjonsprosessen.

Både okkupasjon og work-in har en ”militær” side for så vidt som en må ha en linje for fortsettelse av aksjonen i tilfelle bedriften blir inntatt av polititropper eller militære. I Lips tilfelle var produksjonsutstyret av en slik art at det lot flytte på seg med forholdsvis enkle midler. Lip-arbeiderne kunne derfor få brakt det viktigste utstyret ut av bedriften for CRS (opprørspolitiet) besatte den. Etter besettelsen kunne de fortsette produksjonen fra hemmelige verksteder rundt om i byen. Dette går selvsagt ikke om maskinene veier flerfoldige tonn. (Skjønt det kan være utrolig hva som er mulig bare en bruker fantasien.) I slike tilfeller kan

maskinene gjøres ubrukbare ved at en fjerner vitale deler. Denne "militære" sida må likevel ikke overvurderes. Spørsmålet om hvilke midler som skal tas i bruk er her som i alt annet under en aksjon, underordnet aksjonens målsetting.

Aksjoner på et så høyt nivå som det her er tale om forutsetter at en kan mobilisere brei støtte i arbeiderklassen og resten av folket. Ikke minst lokalt.

Kampformen må tilpasses ut fra de konkrete forholdene

Hvilken form en velger for en aksjon vil avhenge av en rekke forskjellige forhold. Bedriftens type, konjunktursituasjonen, arbeidernes kampvilje og -evne, osv. I en rekke tilfeller vil det være nødvendig å endre kampformen i løpet av aksjonen. Det finnes ikke noen kokebokoppskrift på hvilke kampmidler som er de beste. Kampformen må velges ut fra en konkret analyse av forholdene i hvert enkelt tilfelle.

TILTAK FRA ARBEIDSKJØPERNE FOR Å BRYTE STREIKEN

Bedriftsledelsen står overfor motsigelsen mellom på den ene sida å gi de "oppsetsige" en kraftig smekk til skrekk og advarsel for likesinnete. På den andre sida betyr en langvarig streik vanligvis økonomiske tap og mulig tap av kunder. Utgiftene ved å innfri arbeidernes krav vil ofte være ubetydelige i forhold til det bedriften taper på produksjonsstoppen. I England var den reaksjonære Heath-regjeringa villig til å lamme den engelske økonomien nesten totalt, i stedet for å innfri de beskjedne kravene til de engelske gruvearbeiderne. Kapitalistenes klasseinteresser settes foran den enkelte kapitalistens profitt. Men ved Volvo-fabrikkene i Sverige nektet ledelsen å følge arbeidsgiverforeningens direktiver, og ga øyeblikkelig etter for arbeidernes krav. Arbeidsgiverforeninga innså sjølsagt faren for at Volvo-

»En massiv politistyrke marsjerer opp foran porten ved Norgasfabrikken i Oslo 1970. Formål: Å hindre streikevaktene i å gjøre jobben sin, å arrestere streikeledere.»

arbeidernes lettkjøpte seier ville føre til en strøm av krav fra arbeiderne på andre arbeidsplasser. For utfallet av en streik er det viktig å være klar over disse motsigelsene innafør borgerskapet og utnytte dem aktivt.

– For å unngå økonomiske tap vil ledelsen ønske å holde produksjonen igang til tross for streika. Under streikene de siste årene har det flere ganger vært forsøk på vanlig streikebryteri. Ved Norgas-streiken i 1970 ble det satt inn funksjonærer, og ved Austad ble det samme forsøkt. Hensikten med streikebryteriet er ikke alltid først og fremst å hindre økonomiske tap, men å spre demoralisering blant de streikende: Produksjonen går allikevel.

Derfor er det helt avgjørende for streiken at streikebryteriet stoppes. I første rekke ved at man forsøker å overtale streikebryterne. Dette viser betydninga av et godt forhold mellom arbeidere og funksjonærer på bedriften.

Hvis ikke overtalelser nytter, må streikebryteriet stoppes på andre måter. Ved Austad-streiken tippet ca. 50 arbeidere fra et byggefelt i nærheten opp for å fjerne streikebryterne. Det satte en stopper for det.

– Hvis ledelsen ikke tar sjansen på vanlig streikebryteri, vil den ofte forsøke å holde produksjonen i gang ved å inngå avtaler med andre bedrifter, kanskje i samme konsernet. Andre bedrifter vil også forsøke å overta bestillingene fra den bedriften hvor det er streik. Det er derfor ekstra viktig at de streikende foretar undersøkelser over produksjonen, tar kontakt med arbeiderne ved liknende bedrifter og ved de bedriftene som en vanligvis leverer varer til. I en rekke tilfelle har arbeidere ved liknende bedrifter nektet å utføre ekstraarbeid som var et resultat av streiken.

– Hvis ledelsen har muligheter til det vil den bruke økonomiske pressmidler mot de streikende. Ved flere tilfelle har ledelsen gått på enkelte arbeidere som har bodd i bedriftens hus og truet dem med utkastning. Det er viktig med aktiv støtte til disse arbeiderne. I våre dager har mange arbeidere vanligvis avbetalingsgjeld. Dette er et mulig pressmiddel fra arbeidskjøperne, i og med at det vil være svært vanskelig å få betalt avdragene under streiken. Ved flere av streikene hittil har det vært løst ved avtaler med kreditorene om å utsette betalinga til etter streika.

– Det har vært vanlig at bedriftsledelsen vil nekte forhandlinger med de streikendes representanter under streiken. De vil i størst mulig grad spille på det lovlydige faglige byråkratiet. Fra NAF sin side har det vært et prinsipielt spørsmål ikke å forhandle under en streik, og ikke å godkjenne streikekomiteen som forhandlere. De streikende bør kjempe for at de ikke skal miste kontrollen over forhandlingene. Men hvis forenings- eller klubbstyret ikke har gått av og er positivt til streiken, kan det i enkelte tilfelle være nyttig å bruke dem, i en viss grad, i kontakten med bedriftsledelsen. Men en avtale med bedriftsledelsen må sjølsagt i siste instans godkjennes av de streikende arbeiderne.

DET FAGLIGE BYRÅKRATIETS ROLLE

De fleste streiker de siste årene har vært stemplet som ulovlige både av kapitalistene og av toppledelsen i LO. I 50- og i begynnelsen av 60-årene ledet fagforbundene en del streiker, men dette forekommer nesten ikke idag. LO- og forbundsledelsenes viktigste funksjon ved arbeidskonflikter de seinere årene har vært å forsøke å splitte de streikende og demonstrere at streik ikke nytter. De vanlige midlene har vært en blanding av hets og trusler, og å forsøke å "overta" streiken.

Det er viktig å ikke undervurdere det faglige byråkratiet. Mange av dem har lang erfaring i å knuse faglig kamp. Utad forsøker de ofte å stemple de streikende som ekstremister og splitte dem fra andre arbeidere. En vanlig taktikk overfor de streikende er et stadig kjøp på å arrangere møter og avstemninger om fortsatt streik. På denne måten forsøker de å støtte opp under de vaklende arbeiderne. Vi er sjølsagt for at det holdes streikemøter ofte, men det er viktig at det er de streikende sjøl som bestemmer når de skal være og hva som skal tas opp på dem. I mange tilfeller vil det være riktig å avvise forbundsledelsens krav om møter og avstemninger. Svært ofte vil forbundsledelsen komme med løfter om at "hvis dere går tilbake til arbeidet, skal vi fikse nye forhandlinger, og vi skal få gjennomført kravene deres." Dette er ofte kombinert med en trusel om Arbeidsrett o.l. I de fleste tilfellene er slike løfter uakseptable. De inneholder ikke noen garanti om at kravene vil bli innfridd, bare at det vil bli forhandlinger. Hvis forbundet lover at kravene vil bli innfridd, bør en sørge for å få dette skriftlig. Det er viktig hele tida å advare arbeiderne mot det faglige byråkratiet, og kreve skikkelige garantier for å gå tilbake til arbeidet.

Samtidig bør en utnytte motsigelser mellom de forskjellige nivåene i LO og forsøke å få mest mulig av de legale LO-organene på sin side.

STREIKESTØTTEARBEIDET

Spesielt vedulovlige streiker er det økonomiske og politiske støttearbeidet helt avgjørende for om de streikende skal seire. De streikende får ingen penger fra forbundenes streikekasser, men det er viktig å kreve at streikekassene skal åpnes. Det økonomiske støttearbeidet må starte umiddelbart. Det tar gjerne en viss tid før innsamlingen kommer i gang for alvor, men de streikende trenger penger med en gang. Det er også viktig for kampmoralen at de streikende ser at de har støtte fra andre fra starten av. Det kan være lurt av streikekomiteen å sende en redegjørelse om bakgrunnen til streiken til andre klubber og fagforeninger. Progressive på andre arbeidsplasser må snarest sørge for at spørsmålet om støtte blir tatt opp i klubben eller foreninga. Dessuten har det flere steder blitt satt igang listeinnsamlinger blant arbeiderne, eller en ordning med at hver arbeider binder seg til å gi et visst beløp hver uke under streiken.

Støttuttalelser er viktig for å vise at arbeiderne ikke står alene, spesielt hvis de blir kraftig angrepet fra LO-ledelsen og borgerpressa.

På større steder kan det være en fordel å danne lokale streikestøttekomiteer som arrangerer stands, sender ut innsamlingslister, og tar kontakt med arbeidsplassene på stedet. Demonstrasjoner er også et viktig våpen i støttearbeidet, særlig i forbindelse med spesielle angrep på de streikende, som f.eks. Arbeidsretten o.l.

Hvis kampen tilspisses bør mulighetene for sympatistreiker vurderes. Vi har tidligere nevnt at en del bygningsarbeidere troppet opp på Austad for å fjerne streikebryterne. Dette var også en form for sympatistreik, og var en kraftig manifestasjon av støtte i en tid hvor de streikende ble kraftig angrepet fra mange hold. Sympatistreiker bør settes inn på steder hvor de lammer produksjon som er viktig for utfallet av streiken, f.eks. andre bedrifter innen samme konsern.

SEIER ELLER NEDERLAG? OM AVBLÅSING AV STREIKEN

Tidspunktet for avblåsning av streiken er et meget viktig og komplisert spørsmål. "Alt eller intet"-standpunktet er feilaktig. Det tjener ikke arbeidernes sak å kjøre streiken i grøfta og sitte igjen med en splittet og desillusjonert arbeidermasse bare fordi en ikke har fått innfridd absolutt alle kravene.

Avblåsningen av streiken må vurderes ut fra styrkeforholdene. Hvor kampberedte er arbeiderne? Hvor sterkt står bedriftsledelsen? En avtale er først og fremst et taktisk spørsmål. Den er en fiksering av styrkeforholdene ut fra den akutte situasjonen. Den kan anses som en våpenstillstand som inngås når det ikke er muligheter for å få mer ut av kampen i øyeblikket.

Det er viktig at betingelsene for avblåsning diskuteres av alle de streikende. Slik vil også streikekomiteen eller forhandlingsutvalget stå sterkere i de etterfølgende forhandlingene.

Selv om det er uenighet om streiken skal avblases, bør en

vanligvis gå enhetlig tilbake til arbeidet. Den økonomiske kampen er ikke slutt om streiken avblåses. Etter avblåsningen av Kiruna-streiken våren 1970 reiste KFML (seinere SKP) parolen "Streiken er slutt, men kampen fortsetter." "R"-ene som seinere brøt ut av KFML, var uenig i denne parolen og mente at slaget var tapt når streiken ble avblåst. Men kampen for innfriing av kravene kan ofte bli langvarig etter streikens avblåsning, derfor bør en kjempe for at den enheten som var til stede under streiken fortsetter og videreutvikles også etterpå.

STREIKER SOM LEDES AV FORBUNDS- ELLER LO-LEDELSEN

I tida framover vil sannsynligvis LO- og forbundsledelsene ha større behov for å vise "at de er på parti med arbeidstakerne". De vil sannsynligvis bli tvunget til å ta en del taktiske skritt til venstre og tilsynelatende kjøre en hardere linje overfor NAF. Det er derfor naturlig å vente flere toppledete streiker av forskjellig varighet enn vi har hatt de siste åra.

Det vil i hovedsak være to grunner til at toppledelsen i LO starter en streik. De er tvunget til det fra grunnplanet for å "lette trykket", og de vil vise at "streik lønner seg ikke" og gi arbeiderne en lærepenge.

I Sverige ble forbundeledelsen i metallarbeiderforbundet tvunget til å sette i gang en forbundsstreik i forbindelse med tariffavtalen i 1945. Forbundsledelsen ledet imidlertid streiken på en så elendig måte at det endte med nederlag for arbeiderne. Dette ble utnyttet av forbundsledelsen til å agitere mot streiker og mot kommunistene. "900-sekunders-streiken" i 1972 mot prisstigningen var et eksempel på en avledningsmanøver fra den norske LO-ledelsen. Forbitnelsen mot dyrtida var sterk ute på arbeidsplassene, og LO-ledelsen trengte både å vise sitt "radikale" ansikt og å forhindre at det brøt ut kraftigere aksjoner som den ikke hadde kontroll over.

ORGANISER FOR KAMP

IKKE FOR PAMP

Det finnes sjølsagt folk i forbundsledelsene som har ærlige motiver når de setter i gang en streik, men sjøl om vi støtter streiken, bør vi ikke stole det minste på at forbundsledelsen vil eller kan føre streiken til seier. Streiken må baseres på styrken rundt om på arbeidsplassene. I praksis vil det si at aktiviteten lokalt må legges opp i stor grad som om streiken var ledet lokalt. En bør velge streikekomite, aktivisere de streikende, ha regelmessige diskusjoner om streiken og overlate minst mulig til forbundsledelsen. Det kan hende at

forbundsledelsen går ut til streik på elendige krav. I slike tilfelle bør en vurdere om det bør reises lokale krav om at forutsetningen for streik er at streikekravet heves. Hele tida under slike streiker må det agiteres mot at arbeiderne skal ha tillit til det faglige byråkratis "edle motiver."

OPPSUMMERING

Streik må tas dødsens alvorlig. En må arbeide skikkelig og planmessig med politisk å forberede streiken og med gjennomføringa av den. For en streik gjelder det samme som under en krig: Mister en initiativet har en halvveis tapt. En vellykket streik er avhengig av at en kan vise til en ny seier hver dag, om den er aldri så liten. Sluttes det f.eks. å komme støtteresolusjoner er dette et varsel om at noe er i ferd med å gå galt.

Viktigheten av en skikkelig analyse av situasjonen må ikke undervurderes. En feilvurdering av f.eks. forbundets vilje og evne til å gripe inn for å kjøre streiken i grøfta, kan komme dyrt å stå. Arbeidet med å sikre og videreutvikle enheten og kampviljen hos de streikende må vies den største oppmerksomhet. Går enheten tapt er streiken tapt.

Vi må derfor ta alvorlig på motsigelsene innen de streikendes rekke. Selv om alle er enig i å gå til aksjon for kravene vil det dukke opp motsigelser under streiken. Det mangesidige presset som arbeidere i streik utsettes for vil ubønnhørlig avdekke motsigelser som ved starten av streiken ikke var synlige, motsigelser som tilsynelatende godt kan dreie seg om uenighet om et mindre taktisk spørsmål, men som i sin konsekvens betyr kapitulasjon eller fortsatt kamp og seier.

Er vi ikke fullstendig klar over at det finnes t o linjer for kapitulasjon, er det lett å trå galt. Den ene, representert ved åpne klassesamarbeidsmenn av høyresosialdemokratisk støpning, er lett å se. Dette er folk som fra første stund går mot aksjon, sier at det ikke nytter og som saboterer aksjonen etter beste evne når den er i gang.

Den andre er ikke like lett å se. Den kan komme til uttrykk hos ærlige, men uerfarne og hardt pressede arbeidere. Men systematisk og som en bevisst politisk linje kommer den til uttrykk hos venstresosialdemokrater som i ord støtter aksjonen, men som i handling undergraver den.

Et eksempel på det siste er det som skjedde under Norgas-streiken i 1970. Den gang hadde jernarbeiderne i Oslo vedtatt å støtte de streikende – om nødvendig ved sympatistreik – hvis de ikke fikk gjennom sine krav. Etterat bedriftsledelsen framsatte et tilbud som de streikende ikke var tilfreds med, brukte venstresosialdemokratiske tillitsmenn for jernarbeiderne støttevedtaket som våpen *mot* de streikende: Hvis de ikke godtok tilbudet kunne de si takk og farvel til noen sympatistreik fra jernarbeidernes side.

Studieveiledning

Studieopplegget er såpass omfangsrikt at hver studiesirkel bør bli enige om hvordan de skal studere det. Det bør minimum lages tre møter, ett på hver av hovedkapitlene. Hvor mange møter det bør være utover de tre, kan hver enkelt sirkel avgjøre.

Vi vil oppfordre alle til å lese hele studieopplegget, sjøl om ikke alle deler blir diskutert spesielt på et møte.

Skal et studiemøte bli vellykket må alle deltakerne forberede seg grundig. Alle må lese igjennom de sidene en er blitt enig om før møtet. Noter flittig i margin om ting du ikke forstår, er uenig i, mener mangler osv., og ta dem opp på møtet. Vær ikke redd for at dine saker er for ”små” til å bli tatt opp.

Ved slutten av hvert møte bør en bli enig om hvilke spørsmål en skal diskutere neste gang. Dermed kan alle få tenkt gjennom dem til neste møte. Studiesirkelen kan sjøl bestemme hvilke spørsmål den vil diskutere. Lokale forhold og spesielle ting kan her spille inn. Som en hjelp vil vi gi følgende forslag til spørsmål:

FORSLAG TIL SPØRSMÅL

Til del 1 (Det norske klassesamfunnet):

1. Mange ledende sosialdemokrater sier at Norge er et "velferdssamfunn", hvor det riktig nok er forskjell på folk, men hvor det ikke lenger er klasser og klassekamp. Hva mener dere om dette? Er det ikke lenger klasser, klasse-skiller og klassekamp i Norge?

2. NKP rekner "ingeniører, arkitekter, forskere og andre høyt utdannede spesialister" til arbeiderklassen. Er dette en utvanning av begrepet "arbeiderklasse"? Hvilke konsekvenser kan NKP's syn få for forståelsen av arbeiderklassens ledende rolle i klassekampen?

3. Marxismen er foreldet og hører fortida til, sier Bratteli. Ingen er utbyttet i "den moderne velferdsstaten". Men er det slik? Hva mener vi i tilfelle med at folk er utbyttet, og hvem utbytter hvem?

4. DNA hevder at staten, det er oss alle. Hos SV heter det at statsdrift er sosialisme. Fra Moskva hører vi om "hele folkets stat". Hvordan skal vi se på den norske staten? Hvilke syn skal vi ha på statsdrift under kapitalismen?

5. Bratteli hevder at hans regjering med "fast styring" kan hindre omfattende økonomiske kriser i Norge. Hører virkelig kriser og arbeidsløshet historien til? Vil oljen i Nordsjøen være en garanti mot kriser i Norge i framtida?

Til del 2 (Tariffoppgjørene):

1. Diskuter prinsippene for utforminga av tariffkrava. Hva skal vi ta utgangspunkt i, hva skal vi ta med i beregningene og hvordan utforme dette i krav? – Hvordan foregår forberedelsene til tariffoppgjøret på din arbeidsplass? Hva

kan gjøres for å aktivisere medlemmene i startfasen – utforminga av krava?

2. Skal vi være prinsipielt mot fellesoppgjør mellom de forskjellige forbund, eller er det bare den nåværende LO-ledelsen som gjør denne oppgjørsformen arbeiderfiendtlig?

3. Hva er solidarisk lønnspolitikk i navnet, og hva i realiteten?

4. Hvilke tiltak kan undergrave de fagorganisertes bestemmelsesrett til å vedta eller forkaste tariff-forslag ved uravstemning? Hvordan skal vi møte disse farene?

5. Hvilke konsekvenser har en statlig inntektspolitikk? – Diskuter Skånlandutvalgets forslag om et Råd for pris og inntektspolitikk. Hva vil et slikt Råd føre til for de fagorganiserte?

6. Diskuter ideologien bak den korporative staten og ideologien bak en statlig inntektspolitikk. Er det noen sammenheng?

7. Hvordan mener du en indeksavtale bør utformes for best mulig å sikre de fagorganisertes interesser?

8. Er det noen motsetning mellom det å stille sterke krav om øyeblikkelige og store lønnstillegg, og det å stille sterke krav til indeksavtalen?

9. Hvordan bør vi stille oss til subsidiepolitikken? Bør vi kreve mere subsidier? Bør vi kreve avskaffing av subsidiene – eventuelt erstatte dem med noe annet? – I tilfelle hva? Eller bør subsidiene beholdes under bestemte forutsetninger? – I tilfelle hvilke?

Til del 3 (Den lokale kampen):

1. På hvilke måter kan et lønssystem bli brukt mot de fagorganiserte? Hvordan skal vi vurdere de forskjellige lønssystemene? Er det noen vi er prinsipielt imot – dvs. imot under alle omstendigheter? – Hvordan er lønssystemet på din arbeidsplass? Hvordan fungerer det? – Hvilke lønssystem ønsker vi?

2. Hvorfor har vi lønnsglidning? LO-ledelsen rekner lønns-
glidningen sammen med det tarifferte lønnstillegget ved
tariffoppgjørene. Er dette riktig, eller bør lønns-
glidningen holdes helt utenfor tariffoppgjørene?

3. Hvem retter Arbeidstvistloven seg mot? Har vi reell
streikerett i Norge? Hvilke hensyn skal vi ta til Arbeidstvist-
loven i den lokale kampen?

4. Er vi mot at enhver sak skal inn for Arbeidsretten – eller
finnes det saker og tilfeller da en behandling i Arbeidsretten
er riktig?

5. Hvordan bør taktikken legges opp for den lokale
kampen? Hvordan på din arbeidsplass?

6. Hvordan bør kommunistene arbeide under en aksjon?
Hvilke motsigelser mellom de fagorganiserte vil enhver
aksjon bære i seg? Hvilke ytre fiender av en lokal aksjon kan
en rekne med? – Hvordan kan vi vente at fagforenings-
byråkratene i ditt forbund stiller seg?

Tom side

Tom side

Tom side

Tom side

FOR EN FAGLIG POLITIKK PÅ KLASSEKAMPENS GRUNN

- »Norge er et "velferdssamfunn" der det riktig nok ennå er forskjell på folk, men ikke noe klasser og klassekamp.»
- »Samordna oppgjør er til fordel for de lavtlønte, da hjelper de sterke de svake.»
- »Det er bedre med subsidier fra staten enn høye lønnspålegg. Subsidiene gjør varene billigere. Lønnspålegg bare driver prisene i været.»
- »Hvis forbundet leder streiken, må vi overlate sakene til dem, og ikke finne på for mye lokalt.»

Slike tanker er det mange av i fagbevegelsen. LO arrangerer kurs for å få medlemmene til å tenke bare slik. Men dette er tanker som svekker fagbevegelsens kampkraft!

Det trengs studier for å skape klarhet i hva som er riktig og hva som er gal politikk i alle spørsmål de fagorganiserte må hankses med.

**I DENNE BOKA FINNER DU STUDIEMATERIALE OM
DET NORSKE KLASSESAMFUNNET; OM TARIFF-
OPPGJØR, INDEKSREGULERING, STATENS INNTEKTS-
POLITIKK; OM LØNNSYSTEMER, ARBEIDSRETT OG
STREIKETAKTIKK.**